

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**TÜRK CEZA HUKUKUNDA
NEDENSELLİK BAĞLANTISI**

Yüksek Lisans Tezi

**Tansu AKBABA
100022974**

İstanbul, Haziran 2021

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**TÜRK CEZA HUKUKUNDA
NEDENSELLİK BAĞLANTISI**

Yüksek Lisans Tezi

**Tansu AKBABA
100022974**

Danışman: Prof. Dr. Kayıhan İÇEL

İstanbul, Haziran 2021

T.C.
İSTANBUL
BEYAN

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

Ceza yargılaması, suç işlemiş bireyler üzerindeki baskıyı ve otoriteyi en fazla hissettiren alandır. Şüphesiz bu nedenle hataya en az müsait olan alandır. Kişinin cezai sorumluluğunun kabul edilebilmesi ve cezalandırılabilmesi için, meydana gelmiş olan zararlı neticenin kişinin gerçekleştirdiği eyleminin neticesi olması gerekmektedir. Eylem ile netice arasında bir ilişki bulunması gerekmektedir ve bu ilişkiye nedensellik bağlantısı adı verilmektedir. Çalışmanın konusu olarak ele alınmış olan nedensellik bağlantısı içerisinde birçok teori barındıran geniş bir konudur. Nedensellik bağlantısı hususu, çalışma kapsamında imkan olduğu kadar açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ceza hukukunda nedensellik bağlantısı, ihmal ve nedensellik bağlantısı, ceza hukukunda sorumluluk.

ABSTRACT

Criminal justice is the area that makes the most of the pressure and authority on society. Undoubtedly, therefore, it is the area that is least suitable for error. In order for the person to be accepted and punished for having criminal responsibility, the harmful result must be the result of the action taken by the person. There should be a relationship between action and result and this relationship is called causality connection. It is a broad subject that contains many theories within the causality connection that is considered as the subject of the study. Causality connection has been tried to be explained as much as possible within the scope of the study.

Key words: Connection of causality, negligence and causality in criminal law, liability in criminal law.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

Özet	ii
Abstract.....	iii
İçindekiler.....	iv
Kısaltmalar.....	viii
GİRİŞ	1
1. NEDENSELLİK BAĞLANTISI KAVRAMI ve FELSEFE BİLİMİNDEKİ YERİ	4
1.1. Nedensellik Bağlantısı Kavramı.....	4
1.2. Felsefe Biliminde Nedensellik Bağlantısı Kavramının Yeri.....	8
1.2.1. Genel Olarak.....	8
1.2.2. John Locke.....	9
1.2.3. Gazzali.....	9
1.2.4. Hume.....	9
1.2.5. Kant.....	10
1.2.6. Aristoteles.....	11
1.2.7. Platon.....	11
2. NEDENLERİN ÇOKLUĞU DURUMU, NEDENLERİN ÇOKLUĞU DURUMUNDA MEYDANA GELEN TEORİLER, TAKSİRLİ HAREKET ile BAŞLAYAN OLAYIN AKIŞINA ÜÇÜNCÜ BİR KİŞİ TARAFINDAN YAPILAN KUSURLU HAREKETİN KATILMASI (RÜCU YASAĞI)	13
2.1. Nedenlerin Çokluğu Durumu.....	13

2.2. Nedenlerin Çokluğu Durumunda Meydana Gelen Teoriler.....	17
2.2.1. Genel Olarak.....	17
2.2.2. Şartların Eşitliği Teorisi.....	19
2.2.3. Uygun Neden Teorisi (Uygun İlliyet Bağlantısı Teorisi).....	28
2.2.4. Etkin Neden Teorisi.....	34
2.2.5. Hukuki Önem Teorisi.....	35
2.2.6. Karma Uygun Neden Teorisi.....	36
2.2.7. En Etkin Neden Teorisi.....	39
2.2.8. Beşeri Nedensellik Teorisi.....	40
2.2.9. Tehlikeli Şart Teorisi.....	41
2.2.10. Objektif İsnadiyet Teorisi.....	45
2.2.10.1. Hakim Olabilirlik (Hükmedebilirlik).....	48
2.2.10.2. Yükümlülüğe Aykırılık İlişkinin Bulunmaması (Hukuka Aykırılık İlişkisi ya da Hukuka Uygun Alternatif Hareketler).....	51
2.2.10.3. Neticenin Normun Koruma Alanı (ya da Amacı) Dışında Kalması (Risk Bağlantısının Bulunmaması).....	51
2.2.10.4. Hukuken Önemli Riskin ya da Tehlikenin Bulunmaması, İzin Verilmiş Bir Riskin Varlığı ya da Riskin Azaltılması.....	52
2.2.10.5. Varsayıma Dayalı Nedensellik.....	53
2.3. Taksirli Hareket İle Başlayan Olayın Akışına Üçüncü Bir Kişi Tarafından Yapılan Kusurlu Hareketin Katılması (Rücu Yasağı).....	53

3. CEZA HUKUKUNDA SUÇ KAVRAMI ve NEDENSELLİK BAĞLANTISI ile İLİŞKİSİ, SUÇUN MADDİ UNSURU, FİİL, NETİCE, NEDENSELLİK KAVRAMLARI ve SUÇ TİPLERİNE GÖRE NEDENSELLİK BAĞLANTISI ve İNSANİ NEDENSELLİK ANLAYIŞI.....

57

3.1. Suç Kavramı ve Nedensellik Bağlantısı ile İlişkisi.....	57
3.2. Ceza Hukukunda Suçun Maddi Unsuru.....	68
3.3. Ceza Hukukunda Fiil.....	69

3.3.1. Genel Olarak.....	69
3.3.2. Fiilin Unsurları.....	70
3.3.2.1. Genel Olarak.....	69
3.3.2.2. Fiilin Bir İnsan Hareketi Olması.....	71
3.3.2.3. Fiilin Dış Dünyada Değişikliğe Neden Olması.....	73
3.3.2.4. Fiilin İradi Olması.....	74
3.3.3. Hareketin Özelliğine Göre Suçlar.....	75
3.3.3.1. İcrai Suçlar.....	76
3.3.3.2. İhmali Suçlar-İhmal Suretiyle İcrai Suçlar.....	76
3.3.3.3. Tek Hareketli Suçlar-Birden Çok Hareketli Suçlar-Seçimlik Hareketli Suçlar-İtiyadi Suçlar.....	80
3.3.3.4. Serbest Hareketli-Bağlı Hareketli Suçlar.....	82
3.4. Ceza Hukukunda Netice.....	83
3.4.1. Netice Alt Unsuru Bakımından Suç Tipleri.....	84
3.4.1.1. Biçimsel suç (Şekli Suç- Neticesiz Suç- Neticesi Harekete Bitişik Suç- Sırf Eylem Suçları)- Maddi Suç (Neticeli Suç- Neticesi Hareketten Ayrılabilen Suç).....	84
3.4.1.2. Zarar Suçları ve Tehlike Suçları.....	85
3.4.1.3. Ani Suçlar-Sürekli (Mütemadi-Kesintisiz) Suçlar.....	87
3.4.1.4. Neticesi Nedeniyle Ağırlaşmış Suçlar.....	89
3.5. Suç Tiplerine Göre Nedensellik Bağlantısı.....	93
3.5.1. Teşebbüs Aşamasında Kalan Suçlar Açısından Nedensellik Bağlantısı.....	93
3.5.2. Neticesi Hareket Bitişik Suçlarda Nedensellik Bağlantısı.....	94
3.5.3. İhmali Suçlarda Nedensellik Bağlantısı	96
3.5.4. İhmal Suretiyle İcrai Suçlarda Nedensellik Bağlantısı.....	98
3.6. İnsani Nedensellik Anlayışı.....	101
4. NEDENSELLİK BAĞLANTISININ KANUNLARDA, KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTAKİ YERİ ve NEDENSELLİK BAĞLANTISI KONUSUNDAKİ MUHTEMEL PROBLEMLER.....	104
4.1. Nedensellik Bağlantısının Kanunlardaki Yeri.....	104
4.1.1. Genel Olarak.....	104

4.1.2. 765 Sayılı Mülga Türk Ceza Kanunu ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamında Nedensellik Bağlantısı.....	105
4.2. Karşılaştırmalı Hukukta Nedensellik Bağlantısı.....	107
4.3. Nedensellik Bağlantısı Konusundaki Muhtemel Problemler.....	108
4.3.1. Nedensellik Bağlantısının Kesilmesi Sorunu.....	108
4.3.2. Fail Tarafından Bilinmeyen Neden veya Nedenlerin Netice Üzerindeki Etkisi (Atipik Nedensel Gelişme).....	109
4.3.3. Mağdurda Halihazırda Mevcut Bir Halin Tipik Neticenin Meydana Gelmesinde Etkili Olması.....	111
4.3.4. Öne geçen Sebep.....	111
4.3.5. Alternatif Nedensellik (Çifte Nedensellik).....	112
4.3.6. Kümülatif Nedensellik (Meydana Gelen Neticenin Gerçekleştirilen Nedenlerin Toplamından Oluşması).....	114
4.3.7. Rezerv Nedenin Önemsizliği (Varsayıma Dayalı Nedensellik).....	115
SONUÇ.....	117
KAYNAKÇA.....	132

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
b.	: Baskı
C.	: Cilt
C.D.	: Ceza Dairesi
C.G.K.	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
ev.	: Çeviren
E.	: Esas sayısı
f.	: Fıkra
K.	: Karar sayısı
M	: Madde
PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
Vd	: ve diğerkleri, ve devamı
y.y.	: yayın yeri yok
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

İnsanlığın başlangıcından bu zamana kadar, topluluk halinde yaşamakta olan insanlar çeşitli eylemler gerçekleştirmişlerdir ve bu eylemler kimi zaman zararlı neticeler meydana getirmiştir. Gerek ilkel topluluklarda gerekse medeniyetle tanışmış olan topluluklarda, zararlı neticeler toplum düzenini bozduğu için çeşitli yaptırımlarla karşılaşmıştır.

Türk ceza hukuku sisteminde, kişilerin meydana gelen suçtan sorumlu tutulup yargılanabilmesi için meydana gelen zararlı neticeyi failin gerçekleştirdiği bir eylemin doğurması gerekmektedir. Türk ceza hukuku sisteminde, kişiden, kendi eylemi ile neden olmadığı bir neticenin sonuçlarına katlanması beklenemez. Bu nedenle, kişilerin gerçekleştirdiği eylemler ile meydana gelen netice arasında neden-sonuç ilişkisi var olmalıdır. Bu neden-sonuç ilişkisi ise çalışmamızın konusu olan “nedensellik bağlantısı” olarak ifade edilmektedir. Türk ceza hukukunun her noktası nedensellik bağlantısı ile yakından ilgili olmaktadır.

Çalışmanın konusu olan nedensellik bağlantısı hukuk bilimi başta olmak üzere felsefe alanında ve daha birçok alanda oldukça yoğun olarak yer almaktadır. Buna rağmen gerek 765 sayılı eski Türk Ceza Kanunu gerekse 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu kapsamında madde olarak yer almamakta olan nedensellik bağlantısının kanun kapsamında herhangi bir tanımı yapılmamıştır. Konu hakkında ayrıntılı bir düzenleme yerine genel hatlarıyla ifadeler bulunmaktadır. Nedensellik bağlantısı adeta doktrine ve yargıya bırakılan bir kavram haline gelmiştir. İlk bakışta ceza hukukunun temel ilkelerinden olan, kanunsuz suç ve ceza olmaz yahut bir başka deyişle suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırı bir durum gibi görünse de her olayın kendi şartları içerisinde incelenmesi gerektiğinden işin aslına bakıldığında nedensellik bağlantısının her suçta ve olayda ayrı bir incelemeye konu olması gerekmektedir. Nedensellik bağlantısının sınırları, kanun maddesiyle çizilemeyecek kadar geniştir. Böyle bir durumda kanun koyucunun, nedensellik bağlantısının sınırlarını kanunla belirleme yoluna gitmesi, yargı makamlarının karşısına kanunda belirlenen sınırlar dışında kalan bir olay geldiğinde adil yargılama için olumsuz bir durum meydana getirecektir. Yargı makamları kanunda belirlenen sınırlar içerisinde olayı çözemeyecek, adil ve hukuka uygun bir karar

veremeyecektir. Bir başka ihtimalde ise yargı makamları kanun sınırları dışına çıkararak olayı çözecektir. Ancak bu durumda yine adil bir yargılama olamayacaktır çünkü yargı makamları kanunun sınırlarının dışına çıkmak suretiyle çözüm bulmuş olacaktır. Dolayısıyla nedensellik bağlantısı gibi önemli bir kavramın kanunda detaylı bir şekilde tanımlanmaması kanun koyucunun bir eksiği değil adil yargılama için atılmış olduğu bir adım olarak değerlendirilmelidir.

Bazı durumlarda meydana gelen netice tek bir eylemi takip etmektedir. Böyle durumların var olması halinde meydana gelen netice için sorumlu tutulabilecek kişinin tespit edilmesinde herhangi bir zorluk olmamaktadır. Ancak başka bir yönden bazı durumlarda meydana gelen netice öncesinde gerçekleştirilen birden fazla eylem var olmaktadır. Böyle durumlarda meydana gelen neticeden hangi eylemi gerçekleştiren kişinin sorumlu olacağı tespit edilmesi gerekmektedir. Bu sorunun çözümü için çeşitli teoriler ortaya çıkmıştır. Çalışma kapsamında bu teorilere elimizden geldiğince değinilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde nedensellik bağlantısı hem kavram olarak incelenmiştir hem de felsefe bilimindeki yeri, konu hakkında incelemelerde bulunan filozofların görüşlerine göre irdelenmiştir.

Takip eden ikinci bölümde ise, nedenlerin çokluğu durumu ve bu durumda var olacak teoriler incelenmiştir. Ayrıca taksirli hareket ile başlayan olayın akışına üçüncü bir kişi tarafından yapılan kusurlu hareketin katılması hususu incelenmiştir.

Üçüncü bölümde nedensellik bağlantısının alt başlıklarının daha iyi ifade edilebilmesi ve konu ile ilgili her ihtimalin net açıklanabilmesi için ceza hukukunda suç kavramından ve suç kavramı ile nedensellik bağlantısı arasındaki ilişkiden bahsedilmiştir. Daha sonra ise suç kavramı irdelenerek suçun maddi unsuru, fiil, netice, nedensellik kavramları ve suç tiplerine göre nedensellik bağlantısı ile insani nedensellik anlayışı incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde nedensellik bağlantısı kavramının mülga ve yürürlükteki ceza kanunumuz çerçevesinde incelemesi yapılmıştır. Ayrıca nedensellik bağlantısının karşılaştırmalı hukuktaki yerine değinilmiştir. Konunun daha iyi çözümlenmesi amacıyla nedensellik bağlantısı hususunda karşılaşılabilecek muhtemel problemler üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın sonuç kısmında, tüm çalışma neticesinde elde edilen bilgiler ışığında nedensellik bağlantısı kavramı hakkında birtakım değerlendirmeler yapılmış ve daha sonra çalışma neticelendirilmiştir.

1. NEDENSELLİK BAĞLANTISI KAVRAMI VE FELSEFE

BİLİMİNDEKİ YERİ

1.1. Nedensellik Bağlantısı Kavramı

Bir kimsenin ceza hukuku anlamında sorumlu olabilmesi için, herhangi bir hareketle belirli bir neticenin bir araya gelmesi yeterli olarak kabul edilmemektedir.¹

Tipe uygun eylem, hukuka aykırılık ve kusurluluk unsurları tüm suçlarda olması gereken unsurlardır. Bunlar suçun yapısal unsurları olarak kabul edilmektedir ve suçun meydana gelebilmesi için hepsinin bir arada olması gerekmektedir. Aksi halde suç meydana gelmeyecektir.²

Tipe uygun eylemin var olabilmesi için; meydana gelen neticenin, gerçekleştirilen hareketin sonucu olması gerekmektedir. Bir diğer deyişle, yapılan hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının var olması gerekmektedir.³

Ceza hukukunda, ceza hukukunun genel kısmı ve ceza hukukunun özel kısmı olmak üzere iki bölüm bulunmaktadır. Genel kısımda suç ve suça karşılık uygulanacak yaptırımlar ifade edilirken özel kısımda suç tipleri ayrı ayrı ifade edilmektedir.⁴

Çalışmanın konusu olan nedensellik bağlantısı genel kısımda incelenmektedir.

Dış dünyada meydana gelmiş olan bir neticenin, bir kişiye isnat edilebilmesi için; söz konusu değişikliğin, kişinin gerçekleştirdiği bir hareket nedeniyle meydana gelmiş

¹ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 18. b. Ankara: Adalet Yayınevi, 2015, s. 191.

² Kayıhan İçel, Füsün Sokullu-Akıncı, İzzet Özgenç, Adem Sözüer, Fatih Selami Mahmutoglu, Yener Ünver, **Suç Teorisi**, 2.b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2000, s. 12.

³ Veli Özer Özbek, Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. b., 2011, s. 215.

⁴ Kayıhan İçel ve Süheyl Donay, **Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım**, 3. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 1999, s. 3.

olması gerekmektedir. Gerçekleştirilen hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısı bulunmalıdır. Anlaşıldığı üzere diğer bilim dallarında olduğu gibi hukuk alanında da nedensellik bağlantısı hususu önem arz etmektedir. Ceza hukuku kapsamında nedensellik bağlantısı bir sorumluluk problemi olarak kabul edilmemektedir. Ancak, nedensellik bağlantısı, meydana gelip suç oluşturan bir neticenin var olduğunu gösteren bir durumdur.⁵

Meydana gelen sonucun, bir kimsenin gerçekleştirdiği hareketten kaynaklanmasına nedensellik bağlantısı adı verilmektedir. Nedensellik bağlantısı kavramı, gerçekleştirilen hareketle meydana gelen netice arasında var olan neden-sonuç ilişkisidir. Neden-sonuç ilişkisinde neden, harekettir. Şayet kişi, hareketi gerçekleştirilmeseydi suç tanımında yer alan netice meydana gelmeyecekti.⁶

Bir kişinin, dış dünyadaki bir değişiklikten sorumlu olabilmesi için dış dünyadaki değişikliğin o kişinin gerçekleştirdiği hareketin neticesi olması gerekmektedir. Bir kişinin gerçekleştirdiği bir hareket ile meydana gelen neticeden sorumlu olabilmesi, meydana gelen neticenin o kişiye yüklenebilmesi için kişinin gerçekleştirdiği hareket ile meydana gelen netice arasında bir ilişki bulunması gerekmektedir. Bu ilişki ise nedensellik bağlantısı olarak adlandırılmaktadır. Failin gerçekleştirdiği hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının varlığından söz edilmesi mümkün değilse, failin söz konusu netice için sorumluluğuna gidilemez.⁷

Bir insanın gerçekleştirdiği hareketiyle hiçbir alakası var olmayan dış dünyadaki bir değişiklik yahut insanın gerçekleştirdiği hareket olmasaydı bile meydana gelecek olan netice, söz konusu hareketi gerçekleştiren insanın eseri sayılmamaktadır.⁸

Nedensellik hususu hukukta en merkezi ve aynı zamanda en esaslı kavram olmaktadır.⁹

Kavramı daha net açıklamak adına kavramı meydana getiren unsurları irdelemek gerekmektedir.

---

⁵ Sulhi Dönmezer, **Genel Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2003, s. 134.

⁶ İsmail Ercan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. b. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014, s. 86.

⁷ Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 232-233.

⁸ Nevzat Toroslu, **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Ankara: Savaş Yayınevi, 2012, s. 139.

⁹ Sulhi Dönmezer, "Maddi Sebebiyet Alakası", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. IX, S. 1-2 (Eylül 2011), s. 296.

Sözlük anlamına baktığımızda neden kelimesi zarf göreviyle bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için sorulan bir söz olarak ifade edilmektedir. İsim anlamıyla ise bir olayı veya durumu gerektiren bir başka olay veya durum olarak yer almaktadır. Sonuç kelimesi ise sözlük anlamıyla bir olayın meydana getirdiği bir olay veya durum olarak belirtilmiştir.

Bağlantı kavramı; iki veya daha çok şeyin birbiriyle bağlı bulunması, ilişki anlamına gelmektedir.¹⁰

İllyet rabıtası olarak da adlandırılan nedensellik bağlantısı neden ve sonuç arasında, kişinin eyleminden dolayı sorumlu tutulabilmesinin şartı olan bir ilişkidir.

Meydana gelen bir neticeden, bir kişinin ceza hukuku anlamında sorumlu tutulabilmesi için kişinin hareketi meydana gelen netice bakımından nedensel değer taşımak zorundadır. Meydana gelen netice ile kişinin gerçekleştirdiği hareket arasında sebep-sonuç ilişkisinin varlığı gerekmektedir.¹¹

Aksi takdirde, yani meydana gelen netice ile kişinin gerçekleştirdiği hareket arasında böyle bir nedensellik bağlantısının bulunmaması durumunda artık hareketi gerçekleştiren kişinin ceza hukuku anlamında sorumluluğuna gidilemeyecektir. Burada kişinin gerçekleştirdiği hareket neticesinden birden fazla netice meydana gelebilir. Bu neticelerin birbirini izlemesi söz konusu olabilir. Ceza hukuku kapsamında meydana gelen neticelerin hepsi göz önüne alınmaz. Tipiklik unsuru gereğince sadece suç tipinde ifade edilen netice dikkate alınmaktadır ve o netice ile gerçekleştirilen hareket arasında nedensellik bağlantısının var olup olmadığı araştırılır.¹²

Nedensellik bağlantısı adeta, tipikliğin yazısız bir unsuru haline gelmiştir.¹³

Neticeli suçlar açısından nedensellik bağlantısından bahsedecek olursak; neticeli bir suçun tamamlanması için tipe uygun neticenin gerçekleşmesi gerekmektedir. Failin

¹⁰ www.tdk.gov.tr. (Erişim tarihi: 11.01.2020).

¹¹ Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 2. b., Ankara: Turhan Kitabevi, 2006, s. 439.; <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim tarihi: 03.09.2021). ; Kayıhan İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. b. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017, s. 288. ; Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 3. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2005, s. 267.

¹² Artuk, Gökçen, Yenidünya, **a.g.e.**, s. 439.

¹³ Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 11. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011, s. 185.

bu tip suçlarda ceza hukuku alanında sorumlu olabilmesi için hareket ile netice arasında illiyet bağlantısı gerekmektedir.¹⁴

Ceza hukukunda kişinin eyleminden sorumlu olması için öncelikle dış dünyada değişiklik meydana getiren iradi bir hareketinin olması ve bu değişikliğin ceza normlarında tanımlanmış olması gerekir. Nedensellik bağlantısı ceza hukuku bakımından sorumlulukta, kişinin iradi hareketiyle dış dünyada meydana getirdiği tipe uygun sonuç arasında bulunması gereken bir ilişkidir. Bir kimsenin hareketinin nedenselliği araştırılırken, üçüncü kişilerin veya çeşitli doğa olaylarının meydana getirdiği sonuçlardan kişi sorumlu tutulmaz.¹⁵

Toplum genelinde suç sayısının artışa geçmesi, terör olaylarının çoğalması, eskiye göre daha ağır cezaların verilmesine ve usul hükümlerinin sertleşmesine yol açmıştır.¹⁶

Bu sert cezalar ile kişiler karşı karşıya bırakılacaksa adil bir yargılama süreci olmalıdır. Bu nedenle nedensellik bağlantısı gibi sınırları çizilmemiş bir husus tespit edilirken oldukça titiz davranılmalıdır.

Nedensellik bağlantısı hususu hakimin, hakimlik mesleği gereğince sahip olduğu hukuki bilgisi ile çözümlenmelidir. Ancak uzmanlık yahut teknik bilgi gerektiren bir durum varsa işte o zaman hakim nedensellik bağlantısının tespiti için bilirkişiden görüş alma yoluna gitmelidir. Bu duruma örnek olarak tıbbi olaylar verilebilir. Bu gibi hallerde hakim meydana gelen netice ile failin hareketi arasında nedensellik bağlantısının tespiti için bilirkişiye gitmelidir.¹⁷

---

¹⁴ Mahmut Koca ve İlhan Üzülmez, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 121.

¹⁵ İçel, Ceza..., s. 288.

¹⁶ Duygun Yarsuvat, "Türk Ceza Kanunu'nun Temel İlkeleri", **Türk Ceza Kanunu'nun 2 Yılı**, İstanbul, 2008, s. 19.

¹⁷ Berrin Akbulut, "Tıp Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı", **Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları Konulu Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2008, s.217.

1.2. Felsefe Biliminde Nedensellik Bağlantısı Kavramının Yeri

1.2.1. Genel Olarak

İnsan, yaşam mücadelesinde sahip olduğu doğal güçler bakımından hayvandan daha aşağıda yer almaktadır. Hayvanın kendi korumak ve hayatta kalmak için donatıldığı biyolojik donanım ve yetenekler insanın sahip olduğu yeteneklerden üstündür. İçgüdü bakımından bir değerlendirme yapıldığında da insan, hayvana göre daha acizdir. Ancak bunlara karşılık insan, hayvandan farklı olarak bilince sahiptir. Bu bilinç ile insan, çevresindeki yıkıcı güçler karşısında kendini korumayı başarmaktadır. Bu bilince “ben bilinci” denmektedir. İnsan, bilimi kendi için kullanmaktadır ve bu yolla büyük başarılar elde etmektedir.¹⁸

Nedensellik kavramı, felsefe biliminin var oluşundan sonra hemen hemen her dönemde vazgeçilmez bir tartışma konusu olmuştur.

Aşk anlamına gelen eski Yunanca philo ve bilgelik anlamında kullanılan sophos birleşince felsefe kelimesi meydana gelmektedir.¹⁹

Felsefi düşüncenin antik Yunan’da ortaya çıkmış ve nedensellik kavramı bugüne kadar felsefe biliminin en temel tartışma noktalarından biri olmuştur. Meydana gelen olayların yahut durumların nedenleri ve bu nedenler ile sonuç arasındaki ilişkinin varlığı gibi konular değişik her dönemde filozofların değişmez konuları haline gelmiştir.

İnsanın olaylar karşısında iki tür bilgisinden söz edilebilir. Birincisi gözleme dayalı olan bilgidir ve bu bilgi orta düzeyde bir insanın algılayabileceği düzeydedir. Kesinlik düzeyinde olan bilgiye göre ateşe atılan odunun yanar veya üzerine su döküldüğünde ateşin söner. Gözleme dayalı bilgide insan beş duyu organı veya en azından görme duyusu sağlam olan birinin, ateşin odunu yaktığına dair bilgisi tartışmasızdır. Gözleme dayalı bilgi doğal olarak beraberinde daha karmaşık bir durum

---

¹⁸ Vecdi Aral, “Eğitim ve Hukuk Eğitimi”, **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi**, C. XVIII, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2008, s. 93.

¹⁹ Farhad Malekian, **International Criminal Law. The Law of Somebodiness. The Law of Nobodiness**, New York: Nova, 2020, s. 1.

meydana getirir. Ateşin odunu yakmasında olduğu gibi bir sonucun hangi nedenle meydana geldiği sorusu yani nedensellik bağlantısı kavramı var olur.²⁰

1.2.2. John Locke

Nedensellik hususunda neden ve sonucun birbirinden ayrı olarak değerlendirilmesi ancak zaman bakımından mümkündür. Nedenselliği oluşturan kavramlardan neden, zaman açısından bir diğerinden önce olandır. Sonuç ise sonra olandır.²¹

Nedensellik kavramının birden fazla tanımı bulunmaktadır. Temel olarak nedensellik, neden ile etki olguları arasındaki bağlantıyı ifade etmektedir. Buna göre her olay bir neden neticesinde oluşur. Dolayısıyla her etkinin de bir nedeni bulunmaktadır.²²

1.2.3. Gazzali

Bir diğer farklı bakış açısı ise; dünyadaki tüm olayların nedensel olarak birbiriyle ilişkili olması ihtimalinde eğer başlangıç koşulları ile ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi olunursa, gelecekteki olayların seyrini kesin olarak öngörmek mümkün olduğudur. Gazzali'ye göre nedensel ilişkiler imkânsızdır çünkü her şeyi Tanrı yaratmaktadır. Ateş ve pamukta olduğu gibi iki şey arasında bir korelasyon ilişkisi yani bağıntının var olması nedensellik ilişkisi anlamına gelmez.²³

1.2.4. Hume

Nedensellik bağlantısı, akılla veya deneyle kanıtlanamamaktadır. A ve B olayları arasında nedensellik bağlantısı ilişkisi varsa bu durumun mantıksal düzeyde temellendirilmesi neye göre yapılacaktır? Evrensel doğa kanunlarına deney ve gözlem

---

²⁰ Hasan Aydın, **Eski Yunan'dan İslam'ın Klasik Çağına Neden Kavramı ve Nedensellik Sorunu**, 1. b., Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 15-16.

²¹ Hülya Göndeş, "John Locke'un Nedensellik İlkesi", **Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. VI, S. 11 (Haziran 2019), s. 47.

²² Bedia Akarsu, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 1997, s.132.

²³ Karen Harding, "Dünden Bugüne Nedensellik: Gazzali ve Kuantum Teorisi" (çev. Ahmet Mekin Kandemir), **Kelam Araştırmaları Dergisi**, C. XVI, S.2, (Aralık 2018), s. 533-534.

yoluyla erişilmektedir. Ancak Hume sınırlı ve az sayıda yapılan deneylerin mümkün olan bütün deneyleri kuşatan bir genellemeye varılabileceğini eleştirmektedir. Söz konusu evrensel doğa kanunlarının genelliğine olan inancın kaynağı eğer mantıksal bir temellendirmeye dayanmaktaysa evrensel doğa kanunlarının genelliğinden şüphe duyulamaz ancak durum böyle değilse evrensel doğa kanunlarının genelliğine olan inancın diğer inançlardan bir farkı kalmaz.²⁴

Bir bilim adamı ve filozof olan Hume nedenselliğe farklı bir bakış açısıyla bakmış ve "a, b'nin nedenidir demek a ve b'nin hep birlikte görüldüğü anlamına gelir" diyerek bizlerin birlikte olmaktan fazlasını bilemeyeceğimizi de ifade etmiştir. Hume'a göre nedensellik bir alışkanlık ve hatta bir inançtır. A her ortaya çıktığında b'nin de onunla birlikte ortaya çıkacağına inanırız. Oysa bu şartlandırılmış refleksten başka bir şey değildir. Gerçekte biz a'nın b'yi doğurduğunu hiç görmemiştir, buna imkan da yoktur. Öyleyse aslında nedensellik bağlantısı diye bir şey yoktur, biz olduğuna inanırız.²⁵

Hume'un düşüncesine göre kişinin bilgisindeki artma ancak neden-etki bağlantısı sayesinde. "Ekmek" ile "beslenmek", "ateş" ile "yanmak" gibi sonsuz sayıda nesne, öznenin zihninde neden-etki bağlantısı kurulmak suretiyle bir araya getirilmektedir. Bu anlamda neden-etki arasındaki bağlantı yahut nedensellik evrene ilişkin bilgiyi meydana getiren vazgeçilmez bir durum haline gelir.²⁶

1.2.5.Kant

Kant'a göre ise nedensellik bağlantısı aklın yapısını teşkil eden kategorilerden biridir ve her şeyin bir nedeni olduğunu akılla biliriz. Kant'a göre nedensellik bağlantısını doğru ve yerinde uygularsak olaylar arasında değişmez bağlantılar kurabiliriz.²⁷

---

²⁴ Ülker Öktem, "David Hume ve Immanuel Kant'ın Kesin Bilgi Anlayışı", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. XLIV, S. 2 (2004), s. 35.

²⁵ David Hume, **An Enquiry Concerning Human Understanding**. (çev. Oruç Aruoba), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1975, s. 62.

²⁶ Adnan Esenyel, "Descartes ve Hume'da 'Şüpheli Bilgi' Fikri", **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 24 (2018), s. 256.

²⁷ Öktem, **a.g.m.**, s. 53.

1.2.6. Aristoteles

Ön-Sokratesçi dönemde felsefi düşünce kendini iyice göstermeye başladığında cevabı aranan sorulara daha akılcı cevaplar bulunmaya çalışılmıştır.²⁸

Platon'un öğrencisi olan Aristoteles ise hem hocasının düşüncelerini eleştirmiş hem de nedensellik kavramını irdelemiştir.²⁹

Aristoteles nedensellik kavramını 4 gruba ayırmıştır. Bunlar; maddi illet, suri illet, fail illet, gai illet olarak ifade edilmektedir. Bu 4 gruptan yalnızca fail illet, günümüzdeki nedensellik bağlantısı kavramına uymaktadır. Fail illet; yapan, değiştiren, durdurandır.³⁰

Diğer kavramlara ise çalışma konumuzdan uzaklaşmamak amacıyla değinilmemektedir.

1.2.7. Platon

Platon'un felsefesi için adalet oldukça önemli bir kavramdır. Platon, hocası Sokrates'in ahlak öğretisi üzerine çalışmalar yaparak geliştirmiştir. Platon'un dünya düşüncesini iki ayrı dünya oluşturmaktadır. Bir dünya gerçeklerin var olduğu idealar dünyası, diğer dünya ise görünüşlerin var olduğu fenomenler dünyası olmaktadır. Bu düşüncesine göre ahlak yasaları insandan ve fenomenler dünyasından bağımsız niteliktedir. Platon'a göre ahlak idealar dünyasında nesnel bir özelliğe sahiptir. Bilgelik, cesaret, ölçülülük gibi erdemlerden olan adalet erdemi evrensel ve değişmez niteliktedir. Bu yönüyle iyi ideasına benzemektedir.³¹

Platon'a göre hiçbir şey sebepsiz olmaz ve var olan ve değişen her şey, bir takım nedenlerle olmak zorundadır.³²

---

²⁸ Aydın, **a.g.e.**, s. 20-22.

²⁹ Selim ERDİN, "Ceza Hukukunda İlliyet", (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2015, s. 14.

³⁰ Erdin, **a.g.e.**, s. 15.

³¹ Nurten Kiriş, "Platon'da Adalet Tasarımı", **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi**, C. XX, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2010, s. 262.

³² Aydın, **a.g.e.**, s. 36.

Düşünceler ise öncesiz ve sonrasıdır ve bir nedene ihtiyaçları yoktur. Cisimler ve organizmalar düşüncelerin eksik kopyalarıdır ve herhangi bir nedene ihtiyaçları yoktur.³³

---

³³ Aydın, **a.g.e.**, s. 36.

2.NEDENLERİN ÇOKLUĞU DURUMU, NEDENLERİN ÇOKLUĞU DURUMUNDA MEYDANA GELEN TEORİLER, TAKSİRLİ HAREKET İLE BAŞLAYAN OLAYIN AKIŞINA ÜÇÜNCÜ BİR KİŞİ TARAFINDAN YAPILAN KUSURLU HAREKETİN KATILMASI (RÜCU YASAĞI)

2.1. Nedenlerin Çokluğu Durumu

Nedensellik bağlantısı sorunu, meydana gelen neticenin birden çok şartın bir araya gelmesiyle oluşması ve insanın dış dünyada meydana gelen neticenin tüm şartlarını gerçekleştirmemesi halinde var olmaktadır.³⁴

Meydana gelen bir neticeden dolayı failin cezai sorumluluğundan bahsedebilmek için failin gerçekleştirmiş olduğu hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının kurulabilmesi gerekmektedir. Olayda bir hareket ve bir netice varsa nedensellik bağlantısının tespitinde herhangi bir güçlük olmaz ancak gerçekleştirilen birden fazla hareket söz konusu ise meydana gelen neticenin hangi hareketten kaynaklandığı önemli bir husus olmaktadır. Çünkü nedensellik bağlantısı kurulmadığı takdirde failin cezai sorumluluğu gerçekleşmez. Bu durumun çözümü için doktrinde farklı görüşler oluşturulmuştur.³⁵

Ceza hukukunda, meydana gelen bir neticenin, birden fazla nedenin oluşumu olması haline nedenlerin çokluğu denilmektedir. Nedenlerin çokluğu durumunun var olması halinde, meydana gelen neticenin kendisine neden olan nedenlerin hangisiyle ilişkilendirileceği zor bir problem olmaktadır. Bir lastik fabrikası, faaliyette

---

³⁴ Toroslu, a.g.e., s. 139.

³⁵ Ersan Şen, **Türk Ceza Hukuku Suçun Genel Esasları ve Unsurları**, İstanbul: Der Yayınları, 2002, s. 237.

bulunmasının yasak olduğu bir günde yasağa uymayarak faaliyette bulunur. İşçilerden bir tanesi solüsyon musluğunu açık bırakır ve akan solüsyon kapağı açık bırakılmış olan soğutma kuyusuna akar. Buharlaşan solüsyon içerisindeki benzin atölyeye yayılır ve atölye sahibi de fabrika sınırları içerisinde sigara içmenin yasak olduğu konusunda gerekli uyarıları yayınlamadığı için bir işçi sigara içer. İşçinin sigara içmesiyle büyük bir patlama meydana gelir. Bu büyük patlamadan dolayı da bir işçi kuyuya düşüp boğularak hayatını kaybeder. Verilen örnekte meydana gelen ölüm neticesini oluşturan birden fazla neden varlık göstermektedir.³⁶

Bu durumda nedensellik bağlantısı nasıl kurulacaktır? Bu gibi nedenlerin çokluğu hallerinde sadece nedensellik değer taşımakta olan hareket suçun maddi unsuru sayılacaktır ve meydana gelen netice o harekete bağlanacaktır. Nedenlerin çokluğu halinde hangi neden ile netice arasında nedensellik bağlantısının mevcut olduğunun tespiti ile ilgili çeşitli teoriler ileri sürülmüştür. Nedensellik bağlantısını tespit etmek adına en geliştirilmiş öneriler XIX. yüzyılın Alman yazarları tarafından belirlenmiştir. Bu önerileri XX. y.y.'da Fransız medeni hukukçuları ve daha sonra onlardan da ceza hukukçuları almıştır. Üç başlıkta tez öne sürülmüştür. Birinci tez şartların eşitliği teorisidir. Von Buri tarafından 1885 yılında ortaya atılan teori; iştirak edenin, failin işlediği suçtan sorumlu olduğunu kabul etmektedir. Bu teoriye göre, meydana gelen zarara şart oluşturan her olay eşit niteliktedir. Var olmamaları halinde neticenin meydana gelmesinin söz konusu olmadığı tüm olaylar meydana gelen neticenin nedeni sayılmaktadır. Söz konusu teori ceza sorumluluğunun sınırlarını oldukça fazlaca genişletmektedir.³⁷

Bir diğer tez nedenin yakınlığı adını almaktadır. Bu teoriye göre zaman içinde neticeye en yakın olan şart neden olarak kabul edilmektedir. Söz konusu neden, meydana gelen neticeyle doğrudan ilişkide bulunandır. Teori sorumluluk alanını daraltmaktadır ve sorumluluğun ancak istisnai hallerde kabulü söz konusudur. Son olarak uygun neden teorisine değinilirse, Von Kries tarafından ileri sürülen bu teoriye göre eşyanın doğal seyrine göre meydana gelen neticeyi oluşturmaya en uygun olan olay neden olarak kabul edilmektedir. Söz konusu teoride önemli olan husus orta düzeyde bir kimsenin kusurunun olası neticesini öngörebilmesidir. Dönmezer'e göre

---

³⁶ Dönmezer, **Genel...**, s. 137.

³⁷ Dönmezer, **Genel...**, s. 137.

teoriler iki gruba toplanabilir. İlk grup tabiatçı veya genelleştirici bir görüşten hareket eden teorilerden oluşmaktadır. Söz konusu teoriler, şartların eşitliğini vurgulamakta olan teorilerdir. İkinci grup teoriler ise kuralcı, bireyselleştirici görüşün sonucu olan teorilerdir. Doğal nedenler arasından hukuken dikkate alınması gereken, neden değeri taşımakta olanı belirleyerek neden saymaktadır.³⁸

Belirli bir neticeyi meydana getiren nedenler çoğu zaman birden fazla olmaktadır. Tek bir hareketin bir neticeyi meydana getirmesi halinde dahi bazı zamanlarda başka nedenlerin de var olduğu görülmektedir. Örneğin bir silah ile bir kişinin öldürülmesi durumunda silahı ateşleme hareketi, silahın icat edilmesi, silahın faile satılması hareketleri meydana gelen neticenin oluşumunda etkili olmuştur. Meydana gelen bir neticenin, gerçekleştirilen birden fazla hareketin ürünü olması durumunda nedenlerin çokluğu söz konusu olmaktadır. Hangi nedenin hangi neticeyi meydana getirdiği hususunda ise çeşitli tartışmalar ve teoriler ileri sürülmüştür.³⁹

Nedenlerin çokluğu hususu bazı zamanlarda daha karmaşık olarak ortaya çıkabilmektedir. Takvimler 1955 yılını gösterdiği zaman Kazlıçeşme istasyonundan kalkıp Yedikule civarında karşı taraftan gelen katarla çarpışan tren kazası gerçekleşmiştir. Bu olayda, makasçı, demiryolu kazasına neden olunması durumunda belirli bir istasyonda tek hattan çift hatta geçecek olan treni, makası hatalı olarak çevirdiği için karşı taraftan gelmekte olan katarın hattına yolladığı ve aslında makasın dikkat çekmesi amacıyla yeşil renk olması gerektiği ancak bahsedilen kazadan bir gün önce camının kırılmış olması, hatalı yola girildiği takdirde patlamak suretiyle makinisti uyaracak olan fişeklerin bozuk olması nedeniyle makinist hatalı yola girdiğini fark etmemiştir. İlerideki istasyonda ters perona girdiğinde durumun farkına varan makinistin katar şefini haberdar etmesi ve ne yapılması gerektiğini sorması ile beraber katar şefi ise yola devam edilmesi yönünde emir vermiştir. Bu istasyon şefi de aynı şekilde, trenin, hatalı perona girdiğini fark etmiş ancak hareket işareti vermiştir. Ters yönden gelmekte olan trenle katarın çarpışmasıyla birden fazla yolcu hayatını kaybetmiştir ve birden fazla yolcu da yaralanmıştır. Bu neticenin nedenlerinin arasında vagonların eksikliği ve kullanılmamalarının gerekmesi de vardır. Bu durumda makasçı, makinist, katar şefi, istasyon şefi, bozuk fişek ve eski vagonların kullanılmasına karar

³⁸ Dönmezer, **Genel...**, s. 138.

³⁹ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.I, 14. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 1997, s. 482.

veren idarenin hareketi ile ölüm ve yaralanma neticeleri arasında nedensellik bağlantısının kurulması güç ve karmaşık olabilmektedir.⁴⁰

Bu örnekte makaşının treni hatalı hatta yönelten hareketi olmasaydı kaza gerçekleşmeyecekti ve ölüm ve yaralanma neticeleri meydana gelmeyecekti. Ancak başka bir senaryo olarak yeşil cam kırılmasaydı, bozuk olan fişekler sağlam olan fişeklerle değiştirilseydi makinist hatalı yola girmiş olduğunu fark edecekti ve daha ileriye gitmeyecekti. Katar şefi de ilerideki istasyonda durumu anlamış olan makiniste yola devam etmesi emrini vermeseydi veya makinist verilen yola devam emrine itaat etmeseydi yine netice meydana gelmeyecekti. İlerideki istasyonda, istasyon şefi de trenin hareketine izin vermeseydi netice meydana gelmeyecekti. Son olarak eski vagonları kullanmak yerine, idare, yeni vagonları kullansaydı birden fazla kişinin hayatını kaybettiği ve birden fazla kişinin yaralandığı kazada vagonlar hemen parçalanmayacaktı ve yolcuların birçoğu kurtulma şansına sahip olabilecekti. Bu verilen örnekteki problem söz konusu hareketlerin hepsinin mi, yoksa bir kaçının mı yahut sadece birinin mi meydana gelen neticeyi gerçekleştiren neden olduğunun belirlenmesidir. Konunun önemi açıktır. Gerçekleştirilen hareketlerden hangisinin meydana gelen neticenin nedeni olduğu tespit edilirse, o hareketi gerçekleştiren kişi ceza hukuku bakımından sorumlu tutulmaktadır. Bu sorumluluk için diğer hususların da tam olması gerekmektedir. Meydana gelen netice ile gerçekleştirilen hareket arasında nedensellik bağlantısı kurulamadığı takdirde söz konusu hareketleri gerçekleştiren kişi veya kişiler açısından maddi unsurun gerçekleşmediği neticesine varılacaktır. Diğer unsurların gerçekleşip gerçekleşmediği artık incelenmeyecektir.⁴¹

---

⁴⁰ Dönmezer ve Erman, I, s. 482-483.

⁴¹ Dönmezer ve Erman, I, s. 483.

2.2. Nedenlerin Çokluğu Durumunda Meydana Gelen Teoriler

2.2.1. Genel Olarak

Nedensellik bağlantısı hususunda günümüze dek bazıları birbiriyle benzer, bazıları birbiriyle çelişen ve bazıları da birbirlerinden tamamen farklı olmak üzere birden fazla ve sayısı tespit edilemeyecek kadar teori bulunmaktadır.⁴²

Nedensellik bağlantısı, nedenlerin çokluğu halinde önem kazanmaktadır. Meydana gelen neticeyi oluşturan birden fazla nedenin varlığından söz edilmektedir. Kasten öldürme suçu meydana geldiğinde sadece ateş eden kişi değil, ateş edilen silahı üreten ve satan kişiler de neticeyi meydana getirecek nedensel nitelikte hareketler gerçekleştirmektedirler. Nedenlerin çokluğu halinde sorumluluğun belirlenebilmesi gerekmektedir. Bir netice, birden fazla nedenin birleşmesiyle meydana geldiği takdirde nedenlerin çokluğu hali söz konusu olmaktadır ve sorumluluk alanında birbirinden farklı görüşler mevcuttur.⁴³

Fail tarafından meydana getirilmek istenen neticeyi oluşturan nedenlerin birden fazla olması ihtimalinde nedenlerin çokluğu söz konusu olmaktadır ve nedensellik bağlantısının araştırılması büyük önem arz etmektedir.⁴⁴

Nedensellik bağlantısı hususunda kanunlarımız herhangi bir tanımlama, sınır çizme yoluna gitmemiştir. Çünkü nedensellik bağlantısı hususu her somut olayda araştırılması gereken doğal bir durumdur.

Aslına bakılacak olursa nedensellik bağlantısı neticeli suçlarda zaten bulunması gerekli olan doğal bir olgudur.⁴⁵

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamında da nedensellik bağlantısı konusunda bir düzenleme yapmamış ve çözüm getirmemiştir. Bu sorunu çözmeyi doktrine ve

⁴² Ömer Ömeroğlu, “Ceza Hukukunda Nedensellik İlişkisi Üzerine Teoriler Dışında Bir Bakış”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XV, Özel Sayı, (Temmuz, 2013), s. 1565.

⁴³ Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 233.

⁴⁴ İçel, **Ceza...**, s. 289.

⁴⁵ <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 03.09.2021).

içtihatlarla bırakmıştır. Doktrinde ise yapılan hareketin, meydana gelen netice açısından nedensel değer taşıyıp taşımadığı hususu araştırılırken farklı teoriler ileri sürülmüştür.⁴⁶

Nedensellik bağlantısı tüm hukuk dallarında hala kesin çözüme ulaştırılmamış bir konudur.⁴⁷ Nedensellik bağlantısını açıklamak adına geçmişten günümüze dek birçok farklı teori geliştirilmiştir.⁴⁸

Türk Yargıtay'ı ve Türk doktrini şartların eşitliği teorisi ve uygun neden teorisi çevresinde toplanırken, Alman Yargıtay'ı ve Alman doktrini ise şartların eşitliği teorisini benimsemektedir.⁴⁹

İçel'e göre karma uygun neden teorisi uygulanmalıdır.⁵⁰

Dönmezer/Erman'a göre teoriler kendi içlerinde iki kısma ayrılmaktadırlar. Birinci kısımdaki teoriler, gerçekleştirilen hareketin belirli bir neticeyi meydana getirmek için etkili olup olmadığı düşüncesine dayanmaktadır. Bu noktadan hareket ederek, söz konusu teoriler, hangi şartın etkili olup neden olarak sayılabileceğini tespit etmektedirler. Bu kısımdaki teoriler; etken neden teorisi, en çok etkileyen neden teorisi, kesin neden teorisi, belirleyici neden teorisidir. Bahsedilen teoriler, etkin nedeni belirleme amacından çok bu teoriye karşı ileri sürülmüş olan eleştirileri ortadan kaldırmak amacındadırlar.⁵¹

Etkin nedeni belirlemeye yönelik teorilerin ortak amacı, var olan çeşitli şartlar arasından bir veya birkaçını seçmek suretiyle nedensellik bağlantısı kurmaktır.⁵²

İkinci kısımdaki teorilerde ise gerçekleştirilen hareketin, belirli bir neticeyi meydana getirmek açısından etkili olup olmadığı değil, belirli bir neticeyi meydana getirmek için uygun ve elverişli olup olmadığı üzerinde durulmaktadır. Bu noktadan hareketle, hangi şartın neden olabileceği hususu tespit edilir. Bu kapsamdaki teoriler; uygun neden teorisi, beşeri neden teorisi, objektif isnat edilebilme teorisi, tehlikeli neden teorisi ve hukuki önem teorisidir. Sayılan teorilerin ortak noktası uygun neden

---

⁴⁶ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 215.

⁴⁷ Mustafa Özen, **Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 290.

⁴⁸ Özen, **a.g.e.**, s. 290.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 440.

⁴⁹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 216.

⁵⁰ İçel, **Ceza...**, s. 296.

⁵¹ Dönmezer ve Erman, I, s. 484.

⁵² Dönmezer, **Genel...**, s. 140.

teorisidir ve bu teoriye karşı ileri sürülmüş olan eleştirileri cevaplamak amacındadırlar.⁵³

Uygun nedeni belirlemeye yönelik teoriler, şartların eşitliği teorisini sınırlandırarak, meydana gelen bir neticeyi oluşturmaya uygun olan bir şartı neden olarak kabul etmektedir.⁵⁴

2.2.2. Şartların Eşitliği Teorisi

Nedensellik bağlantısı konusunda ortaya konulan ilk teori şartların eşitliği teorisidir.⁵⁵

Şartların eşitliği teorisine göre; neticenin meydana gelmesinde etkili olan tüm şartlar eşit önemdedir, ayırım yapılmaz ve her şart bir neden olarak kabul edilmektedir.⁵⁶

Şartların eşitliği teorisi var olan bütün nedenleri aynı kabul ederek, gerçek nedenlerle sadece zararlı sonuca ön gelen verileri birbirine karıştırmıştır. Dönmezer'e göre nedensellik bağlantısı söz konusu olsa bile ancak kusurlu olan hareketin failinin sorumlu tutulması ve sorumluluk sınırının genişlemeyeceğine ilişkin öne sürülen cevaplara karşılık teori kabul edilebilir nitelikte değildir. Ceza hukukunda kusursuz sorumluluk ve objektif sorumluluk halleri mevcuttur. Bu hallerin varlığı halinde, yapılan eleştiri de varlığını koruyacaktır. Teşebbüs halinin varlığında ise, şartların eşitliği teorisini savunan yazarlar, nedensellik bağlantısının bulunmadığını kabul etmek zorunda kalacaklardır.⁵⁷

Meydana gelen neticenin, birden fazla şartın bir araya gelerek oluşturulduğunu kabul eden şartların eşitliği teorisine göre neticenin oluşumunda rol alan neticelerin her biri neticenin meydana gelmesi için zorunludur. Bu anlatılanlar ışığında şartın, nedenin bir parçası olduğu söylenebilmektedir. Söz konusu şartlardan birinin eksikliği halinde

---

⁵³ Dönmezer ve Erman, I, s. 484.

⁵⁴ Dönmezer, **Genel...**, s. 141.

⁵⁵ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 217.

⁵⁶ Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 268. ;Yener Ünver, **Ceza Hukukunda İzin Verilen Risk**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1998, s.; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 234. Aktaran İçel, **Ceza...**, s.289. ; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 440.

⁵⁷ Dönmezer, **Genel...**, s. 140.

neticenin gerçekleşmemesi halinde, o şartın netice yönünden bir neden olduğu kabul edilmektedir. Neticeyi meydana getiren nedenler arasında herhangi bir ayırım gözetilmemektedir. Failin gerçekleştirdiği hareketten önce veya sonra eklenmiş olan şartlar da sebep olarak kabul edilecektir.⁵⁸

Şartların eşitliği teorisine göre, belirli bir neticeyi meydana getirebilmek için gerekli ve yeterli olan bütün şartlar söz konusu neticenin nedeni olarak kabul edilmektedir. Meydana gelen neticenin birden çok şartı arasında neden olma bakımından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Tüm şartlar eşit değere sahip kabul edilmektedir. Nedensellik bağlantısının varlığından bahsedilebilmesi için, insanın meydana gelen neticenin oluşumu için herhangi bir şartı gerçekleştirmiş olması yeterli kabul edilmektedir. Gerçekleştirilen hareket ortadan kalktığı takdirde söz konusu netice meydana gelmeyecekse hareket zorunlu bir şarttır. Faile yabancı olan şartların olay örgüsüne katılmış olması nedensellik bağlantısının kesileceği anlamına gelmemektedir. Bu şartların failin gerçekleştirdiği hareketinden önce var olması yahut failin hareketiyle veya failin hareketinden sonra ortaya çıkması önemli olmamaktadır.⁵⁹

Şartların eşitliği teorisi, hukuk bilimi alanında değil, doğa bilimi anlamında ifade edilmektedir. Bunun nedeni ise; şartların eşitliği teorisine göre netice, gerçekleştirilen hareketin dış dünyada meydana getirdiği değişikliktir.⁶⁰

Söz konusu teoriye göre; birden çok şart bir araya gelip de bir netice meydana getirdiği takdirde artık bu şartların hepsi netice açısından zorunlu olmaktadır. Bu şartlardan birinin eksikliği, neticenin meydana gelmemesi sonucunu doğurur. O halde aksi düşünüldüğünde yani şartlardan biri gerçekleşmediğinde netice de gerçekleşmez dendiği takdirde o şartın, netice bakımından nedensel değer taşıdığı söylenebilir. Neticenin meydana gelişi, tüm şartların tam olarak gerçekleşmesiyle mümkün olur. Bu durumda her şartın nedenin bir parçasını oluşturduğu söylenebilir. Bahsedilen şartlardan herhangi birini gerçekleştiren kimse, netice bakımından ceza hukuku anlamında sorumludur. Neticeyi meydana getiren şartlar arasında bir derecelendirme yapılamayacağı gibi önem sıralaması da yapılamaz. Bu noktadan hareketle; failin

---

⁵⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 233-234.

⁵⁹ Toroslu, **a.g.e.**, s. 140.

⁶⁰ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 217.

hareketine önce veya sonra eklenen şartlar da yine meydana gelen netice bakımından nedensel değer taşır.⁶¹

Meydana gelen netice açısından önemli-önemsiz ayırımı yapılmaksızın, tüm nedenler eşit derecede önemli kabul edilmektedir. Bir insanın gerçekleştirdiği hareket, neticeyi meydana getiren hareketlerden biri olduğu takdirde, nedenler arasında bir derecelendirme yapılarak nedenler arasında bir farklılık yaratılmaz. Tüm nedenler eşit önemde kabul edilmektedir. Şartların eşitliği teorisine göre; bir neticenin sadece tek nedeni olabileceği ile ilgili bir kural bulunmamaktadır.⁶²

Şartların eşitliği teorisine göre, şartlar meydana gelen neticenin parçalarını oluşturmaktadır ve her bir şartın önemi aynı derecededir. Her bir şart, söz konusu neticenin meydana gelmesi için önemli ve zorunlu olmakla birlikte yeterli olmamaktadır. Şartlardan birinin gerçekleşmemesi neticenin meydana gelmesini engellerken şartların sadece birinin gerçekleşmesi neticenin meydana gelmesini sağlamamaktadır. Şartların tamamı netice için önemli olduğu için şartlar arasında herhangi bir ayırım yapılması mümkün olmamaktadır.⁶³

Gerçekleştirilen bir hareketin şart olma özelliğini kaybetmesi için tamamen bağımsız yeni nedenler serisinin varlığı gerekmektedir.⁶⁴

Böyle bir durumun varlığı halinde artık failin gerçekleştirdiği hareketi ile meydana gelen netice arasındaki nedensellik bağlantısı kesilmektedir ve yeni bir illi seri oluşmaktadır. Ancak burada da hangi hareketin failin hareketine göre tamamen bağımsız olup olmadığı sorusu ile karşılaşılmaktadır. Fail, gerçekleştirmiş olduğu hareketi hiç gerçekleştirmeseydi dahi nedenler serisi bir şekilde neticeyi meydana getiriyorsa bu nedenler serisinin tamamen bağımsız olduğu söylenebilmektedir. Artık failin hareketi ile netice arasındaki nedensellik bağlantısı kesilmiştir. Ancak bahsedilen bağımsız nedenler serisinin var olması ya da yok olması halinde, fail tarafından gerçekleştirilen hareketin zorunlu şart olarak kabul edilmesine engel olmuyorsa, fail hareketini gerçekleştirmeseydi neticenin meydana gelmeyeceği tespit ediliyorsa bu nedenler serisi artık bağımsız değildir ve failin gerçekleştirdiği hareket ile meydana

---

⁶¹ Koca ve Üzülmüş, **a. g. e.**, 2014, s. 123-124.

⁶² Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 217.

⁶³ Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 440.

⁶⁴ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 234.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 441.

gelen netice arasındaki nedensellik bağlantısı varlığını korumaya devam etmektedir. Bir hizmetçi, çalıştığı evin sahibini öldürmek ister ve ona zehirli bir içecek hazırlar. Bu içeceği evin sahibine uzatır ancak ev sahibi daha içeceği içmeden kalp krizi geçirir ya da dışarıda birinin ateş etmesi nedeniyle hayatını kaybeder. Burada fail olan hizmetçinin hareketine göre tamamen bağımsız yeni nedenler serisi ortaya çıkmıştır. Çünkü hizmetçi zehirli içecek hazırlamasaydı dahi zaten ölüm neticesi meydana gelecekti. Hizmetçinin hareketi ile netice arasındaki nedensellik bağlantısı kesilmiştir. Dolayısıyla hizmetçiyi, meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutmak mümkün değildir.⁶⁵

Şartların eşitliği teorisine göre; meydana gelen netice, birçok şartın birleşmesinden oluşmakta olduğuna dolayısıyla şartların her biri, meydana gelen neticenin oluşumu açısından zorunlu olduğuna değinilmiştir. Gerçekleştirilen hareket yapılmasaydı, neticenin meydana gelmemesi söz konusu ise o zaman gerçekleştirilen hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının var olduğu kabul edilmektedir. Şayet gerçekleştirilen hareket yapılmasaydı dahi, söz konusu netice meydana gelecekse o zaman gerçekleştirilen hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle, şartların eşitliği teorisi, nedensellik bağlantısının varlığını ispatlayan bir teori olmamaktadır. Şartların eşitliği teorisi, nedensellik bağlantısının varlığını varsaymaktadır.⁶⁶

Şartların eşitliği teorisi; kişinin hukuka aykırı fiilinin tüm neticelerinden sorumlu olması ve bu neticenin gerçekleşmesi için olmazsa olmaz koşullardan en az birini gerçekleştiren kişinin sorumluluğu esasına dayanmaktadır.⁶⁷

Yemeğine zehir katılmak suretiyle öldürülmek istenen kişinin başkası tarafından ateş edilerek öldürülmesi veya gerçekleşen deprem neticesinde ölmesi örneğinde olduğu gibi başkası tarafından ateş edilmesi veya depremin meydana getirdiği nedensellik bağlantısı bağımsızdır. Bu nedenle ölüm sonucundan zehir katan kişinin sorumlu tutulması mümkün olmaz.⁶⁸

Bu konuda bir örnek olarak v. Liszt'in yelkenci örneğine değinmekte fayda vardır. Bir yelkenci bir başkası tarafından ağır bir şekilde yaralanıyor ve o halde sandalıyla bir

---

⁶⁵ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 234-235.

⁶⁶ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 217.

⁶⁷ Erdin, **a.g.e.**, s. 64.

⁶⁸ İçel, **Ceza Hukuku...**, s. 290.

kıyıda başka bir kıyıya geçmek istiyor. Bu sırada meydana gelen yoğun fırtına sandalın devrilmesine ve bunun sonucunda yelkencinin ölümüne neden oluyor. Şartların eşitliği teorisine göre burada sandalın batmasını, eğer yelkenci yaralı olmasaydı engelleyebilecekti yaralama fiilini gerçekleştiren kişinin ölüm sonucundan sorumluluğuna gidilebilecektir. Ancak yelkenci hiçbir şekilde sandalın batmasını engelleyemeyecekti yaralama fiilini gerçekleştiren kişinin sorumluluğuna gidilemeyecektir.⁶⁹

Örneğin acemi bir şekilde araç kullanan bir kimse, yoldan geçen bir kişiye çarpar ve onu yaralar. Yaralanan kişi evine götürülür ve tedavi ettirilir. Ancak evin inşaatının kötü yapılması nedeniyle bina çöker ve yaralı olan kişi enkaz altında kalarak hayatını kaybeder. Verilen örnekte yaralanma neticesini oluşturan hareketle ölüm neticesi arasındaki nedensellik bağlantısı ortadan kalkmıştır ve yeni bir nedensellik serisi mevcuttur. Dolayısıyla yaralama hareketini gerçekleştiren kişinin, taksirle yaralama fiilinden sorumlu olduğu kabul edilmelidir. Taksirle yaralama fiilini gerçekleştiren kişinin, meydana gelen ölüm neticesinden sorumluluğu olmayacaktır.⁷⁰

Failin üzerine düşen dikkat ve özen yükümlülüğünü tam olarak yerine getirmesine rağmen, yine de istenmeyen netice meydana gelecekse artık söz konusu istenmeyen netice açısından failin taksirle sorumlu tutulabilmesi kabul edilemeyecektir.⁷¹

Şartların eşitliği teorisi kapsamında birden fazla nedenin bir araya gelmesi durumunda, kural olarak, bütün nedenlerin aynı ve eşit tutulması her bir neden ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının var olduğunun kabul edilmesidir. Bahsedilen nedenlerden bir tanesi, diğer nedenlere göre bağımsız özellik gösterip neticeyi tek başına meydana getirmişse yani meydana gelen neticeyi oluşturmak için zorunlu olmayan neden varsa diğer nedenler işin esasında nedensel değer taşımadıkları için nedensellik bağlantısından söz edilmesi mümkün olmamaktadır. Ancak bu durumun olması için bahsedilen nedenden önce var olan ya da daha sonra bu nedene eklenmek suretiyle var olan nedenlerin ondan bağımsız nitelik göstermeleri,

---

⁶⁹ İçel, **Ceza Hukuku...**, s. 290.

⁷⁰ Dönmezer, **Genel...**, s. 139.

⁷¹ Apaydın, **a.g.m.**, s. 68.

yani bahsedilen neden olmasa dahi tek başlarına neticeyi meydana getirebilecek niteliğe haiz olmaları şarttır.⁷²

Şartların eşitliği teorisi çeşitli yönlerden eleştirilere maruz kalmıştır.

Şartların eşitliği teorisine karşı ileri sürülmüş olan eleştirilerin başında, meydana gelen neticenin oluşabilmesi için var olması zorunlu olan bütün şartların neden olarak kabul edilmesinin ceza hukuku anlamında sorumluluğun sınırını oldukça fazla genişletmiş olduğu ve bu durumun hukuk ve adalet ilkeleriyle bağdaşmadığı hususu ifade edildiği görülmektedir.⁷³

Şartların eşitliği teorisinin ceza sorumluluğunun sınırını aşırı bir biçimde genişletmekte olduğu iddiasına karşı teoriyi savunanlar kişinin ceza hukuku anlamında sorumlu olabilmesi için gerçekleştirdiği hareketle, kanunda suç olarak tanımlanmış olan netice arasında bir nedensellik bağlantısının varlığının yeterli olmayacağını ifade etmişlerdir. Şayet kişinin kastı yahut taksiri yoksa ceza hukuku anlamında sorumluluğu da olmayacaktır.⁷⁴

Şartların eşitliği teorisini eleştirenlere göre; bir kimse sokakta çantasını düşürse ve bir serseri bu çantayı bulup içerisinde var olan parayla da bir bıçak satın alsa ve de bu satın aldığı bıçakla düşmanını öldürse, şartların eşitliği teorisine göre çantasını düşüren kimsenin hareketiyle ölüm neticesi arasında nedensellik bağlantısının varlığı kabul edilmektedir. Teoriyi savunanlar ise yapılan bu eleştiriye karşılık, sözü geçen eleştirinin maddi bir problem olan nedensellik bağlantısıyla sorumluluk konularını birbirlerine karıştırdığını, nedensellik bağlantısının kurulmasının kişinin sorumlu sayılabilmesi için ise yeterli olmadığını ileri sürmüşlerdir. Çünkü teoriyi savunanlara göre, kişinin sorumlu kabul edilebilmesi için ayrıca gerçekleştirdiği hareketinin de kusurlu olması gerekmektedir. Bu durumda ise sorumluluk sınırının sonsuz bir şekilde artacağından söz edilememektedir.⁷⁵

Örneğin silahla ateş ederek kasten öldürme olayında barutu bulan kimse, silahı icat eden kimse, silahı yapan kimse ve silahın kasten öldürme suçunda kullanılacağını

---

⁷² Dönmezer ve Erman, I, s. 487.

⁷³ Toroslu, **a.g.e.**, s. 141.

⁷⁴ Uğur Alacakaptan, "Suçun Unsurları", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, 2. b. (1975), s. 84.

⁷⁵ Dönmezer, **Genel...**, s. 139.

bilmediği varsayıldığında silahı satan kimse ceza hukuku anlamında sorumlu olmayacaktır. Sayılan kimselerin gerçekleştirdikleri hareketler, meydana gelen neticeyi oluşturan şartlar arasında düşünülse de ortada kusur olmadığı için sorumluluktan bahsedilememektedir.⁷⁶

Ancak bu cevap tatmin edici nitelikte değildir. Objektif sorumluluğun var olduğu hallerde, şartların eşitliği teorisi anlayışı kapsamında ceza hukuku anlamında sorumluluğun sınırları genişlemeye devam edecektir. Örneğin neticesi nedeniyle ağırlaşmış suçlarda ceza kanununun aksine, meydana gelmiş olan neticeyle ilgili failin kusurlu olması şartını aramayan kanunlar bakımından failin cezalandırılabilmesi için maddi nedensellik bağlantısının varlığı yeterli kabul edilmektedir. Bu tür suçlarda şartların eşitliği teorisi uygulandığında değişik neticeler yaşanmaktadır. Örnek olarak (A), (B)'yi yaralamak kastıyla hareket edip yaraladığında, (B) tedavi amaçlı hastaneye kaldırılmıştır. Hastanede kimyasal bir maddenin patlamasıyla (B) hayatını kaybetmiştir. Bu verilen örnekte (A)'nın meydana gelen ölüm neticesinden ceza hukuku anlamında sorumlu tutulması gerekmez de bu çözüm doğru bir çözüm olmamaktadır.⁷⁷

Böyle bir anlayış ise manevi sorumluluk esasında bile kabul edilmesi zor neticelere neden olmaktadır. Örneğin bir kişi bir başka kişiye, öldürmek amacıyla ateş etmiştir. Ancak kendisine ateş edilen kişi hafif yaralanmış ve hastanede tedaviye alınmıştır. Hastanenin yanması neticesinde, yaralı olan kişi hayatını kaybetmiştir. Şartların eşitliği yahut doğal nedensellik açısından örneğe bakıldığında failin, meydana gelmiş olan ölüm neticesinden sorumlu tutulması gerekmektedir. Şayet fail yaralama hareketini gerçekleştirmemiş olsaydı ölüm neticesi meydana gelmeyecekti. Ayrıca failin gerçekleştirdiği hareket bakımından kastı mevcut olmaktadır.⁷⁸

Şartların eşitliği teorisi var olan bütün nedenleri aynı kabul ederek, gerçek nedenlerle sadece zararlı sonuca öngelen verileri birbirine karıştırmıştır. Dönmezer'e göre nedensellik bağlantısı söz konusu olsa bile ancak kusurlu olan hareketin failinin sorumlu tutulması ve sorumluluk sınırının genişlemeyeceğine ilişkin öne sürülen cevaplara karşılık teori kabul edilebilir nitelikte değildir. Ceza hukukunda kusursuz sorumluluk ve objektif sorumluluk halleri mevcuttur. Bu hallerin varlığı halinde,

---

⁷⁶ Toroslu, **a.g.e.**, s. 142.

⁷⁷ Toroslu, **a.g.e.**, s. 142.

⁷⁸ Toroslu, **a.g.e.**, s. 142.

yapılan eleştiri de varlığını koruyacaktır. Teşebbüs halinin varlığında ise, şartların eşitliği teorisini savunan yazarlar, nedensellik bağlantısının bulunmadığını kabul etmek zorunda kalacaklardır.⁷⁹

Şartların eşitliği teorisinin temel taşı olan belirli bir neticeyi meydana getirmek için yeterli ve zorunlu olan her şartın neden olduğu kuralı objektif bir esas olmaktan uzaktır. Sübjektif bir değerlendirmeden ibaret olmaktadır ve her sübjektif değerlendirme gibi doğal olarak yanılma payı mevcuttur. Başka bir ifadeyle; belirli bir neticeyi meydana getirmek için yeterli ve zorunlu olduğuna inanılan, yeterlilik ve zorunluluk açısından uygun olan her şartı neden sayılsa da şartların eşitliği teorisinin temeline aykırı bir tutum söz konusu olmaktadır.⁸⁰

Teşebbüs halinin varlığında yeterlilik ve zorunluluk hakkında yapılacak değerlendirme tamamen sübjektif nitelikte olmaktadır ve gerçekleştirilmiş bir hareketin henüz meydana gelmeyen neticeyi oluşturmaya elverişli ve uygun olup olmadığını araştırmaya yönelmiş olmaktadır. Bu durumda şartların eşitliği teorisinin temelleri sarsılmaktadır. Bahsedilen teoriyi savunan yazarlar için tutunulabilecek tek çare, teşebbüs söz konusu olması halinde nedensellik bağlantısının asla söz konusu olamayacağını iddiadan öteye gidemezdi. Yeterlilik ve zorunluluğun zihni değerlendirmenin neticesi olduğu göz önüne alınsa da uygulamanın teşebbüs durumunda kalan suçlarda da uygulama alanı bulacağından şüphe edilemez.⁸¹

Şartların eşitliği teorisi, meydana gelen neticenin oluşma sürecine katkıda bulunan her koşul bir neden sayıldığı için sorumluluk alanının fazlaca genişlediği ifade edilerek eleştirilmiştir.⁸²

Meydana gelen neticenin, meydana gelme sürecinde var olan nedenin netice bakımından nedensel olabilmesinin kabul edilmesi teorisinin eleştiri alan yönüdür. Teorinin kapsamının sınırlandırılması gerekmektedir. Şartların eşitliği teorisi, tipe uygun meydana gelen neticeden faili cezai anlamda sorumlu tutmak için gerekli bir

---

⁷⁹ Dönmezer, **Genel...**, s. 140.

⁸⁰ Dönmezer ve Erman, I, s. 490.

⁸¹ Dönmezer ve Erman, I, s. 490-491.

⁸² Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 272.

teori olmakla birlikte yeterli bir teori olmamaktadır. Teorinin sınırlandırılmasında rol oynayan, en son ortaya konulan teori objektif isnadiyet teorisidir.⁸³

Şartların eşitliği teorisi, kişinin ceza hukuku anlamında sorumluluğunu fazlasıyla geniş tutmaktadır. Hırsız bir eve, kapıyı maymuncuk aracılığıyla açarak girmiştir. Mücevherleri çalıp çıkarken kapıyı kapatmayı unutmuştur. O sırada evi önünden geçen bir katil de kapının açık olmasından faydalanarak eve girmiş ve evin sahibine karşı cinsel saldırı suçunu gerçekleştirdikten sonra mağduru öldürmüştür. Şartların eşitliği teorisine göre olaya bakıldığında, eve giren hırsızın kapıyı açık unutup çıkması, meydana gelen netice bakımından nedensel değer taşımaktadır. Dolayısıyla hırsızın, meydana gelen neticeden sorumlu olduğu kabul edilmektedir. Teoriyi savunanlar, bu eleştirilere cevap olarak, gerçekleştirilen bir hareketin bir neticeyi meydana getirmesi, hareketi gerçekleştiren kişinin cezalandırılması için yeterli olmadığını ifade ederek teoriyi savunmuşlardır. Teoriyi savunanlara göre, hareketi gerçekleştiren kişilerin sorumlu tutulup cezalandırılabilmesi için kusurlu olup olmadıkları de önem arz etmektedir. Şart olarak nitelendirilen hareketi gerçekleştiren kişinin kusuru yani kast veya taksiri olması halinde sorumluluğunun olacağı kabul edilmiştir. Sorumluluk açısından kusur hususunun değerlendirilmesi, şartların eşitliği teorisindeki aşırılıkları engellemektedir.⁸⁴

Şartların eşitliği teorisi, neticesi nedeniyle ağırlaşan suçlar açısından eleştiriye uğramıştır. Şartların eşitliği teorisine göre; kişinin kastettiği suçtan daha ağır veya başka bir netice meydana geldiğinde, gerçekleştirilen hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının bulunması, hareketi gerçekleştiren kişinin cezai açıdan sorumluluğuna gidilebilmesi için yeterli görülmektedir. Şartların eşitliği teorisini savunan yazarlar ise bu eleştiri karşısında; kusurluluğa göre değerlendirme yapılan suç tiplerinde şartların eşitliği teorisinin uygulanması gerektiğini savunmuşlardır. Neticesi nedeniyle ağırlaşan suçlarda ise uygun neden teorisini uygulamayı doğru kabul etmişlerdir.⁸⁵

Sonuç olarak şartların eşitliği teorisi, bireysel sorumluluğun sınırını çok geniş tutması nedeniyle eleştirilmiş ancak teoriyi benimseyenler tarafından neticeyi meydana

---

⁸³ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 217.

⁸⁴ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 235.

⁸⁵ Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: 2009, s. 280.

getiren her koşulun eşit öneme sahip olmasıyla sorumluluğun aynı anlama gelmediği, daha geniş bir araştırma neticesinde fail veya faillerdeki kast veya taksirin belirlenebileceği ifade edilerek savunulmuştur.⁸⁶

Şartların eşitliği teorisine yöneltilmiş olan sorumluluğu çok genişlettiği hakkındaki eleştiri artık etkisini kaybetmiştir. Çünkü günümüzde objektif fiilin isnadiyeti için nedensellik bağlantısının mecburiyetinin kabulü ile birlikte tek olarak yeterli olmadığı kabul edilmektedir.⁸⁷

2.2.3. Uygun Neden Teorisi (Uygun İliyet Bağlantısı Teorisi)

Von Bar, Von Kries, Grispigni tarafından kabul edilen uygun neden teorisine göre, aslında şartların eşitliği teorisine öncelik verilmektedir. Ancak tabiatta nedensellik kavramı ile hukukta nedensellik kavramı arasında fark vardır. Hukuki anlamda nedensellik değerine haiz olabilecek şart, belirli bir neticeyi meydana getirmek bakımından uygun olan şart olarak kabul edilmektedir. Gerçekleştirilen bir hareketin, belirli bir neticeyi meydana getirmeye uygun olup olmadığı hususunda kıstas ise; ortak bilgi ve normal hayat tecrübesi olmaktadır. Gerçekleştirilen bir hareket, normal hayat tecrübesine göre belirli bir neticeyi meydana getirmeye uygunsa nedensellik bağının varlığından söz edilebilmektedir.⁸⁸

Uygun neden teorisine göre hakimin takdir yetkisi oldukça geniş olarak belirlenmiştir. Hakim, bu takdir yetkisini kullanırken, rastlantı şartları göz ardı edecek ve uygun olan şartları dikkate alacaktır. Belirli bir neticeyi tipik ve normal olarak meydana getirmek bakımından uygun olan niteliğe haiz şartları ise neden olarak kabul edecektir. Somut olayda neticenin göz ardı edilerek iter criminis de geriye gidilmesi ve hareketin objektif hayat tecrübelerine göre belirli bir neticeyi meydana getirmeye uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Bir kimsenin yaralanması ve tedavi için hastaneye kaldırılmasında, hastanenin üzerine bir uçak düşmesi ve uçağın patlamasıyla hastanenin yanması örneğinde yaralayan kişinin hareketiyle meydana gelen netice arasında normal hayat tecrübesine göre nedensellik bağlantısının mevcut olması söz

---

⁸⁶ İçel, *Ceza...*, s. 291.

⁸⁷ Yener Ünver, *Ceza Hukukunda İzin Verilen Risk*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1998, s. 238.

⁸⁸ Dönmezer, *Genel...*, s. 141.

konusu olmamaktadır. Ancak yaralama fiiline maruz kalan kişinin şeker hastalığına sahip olması nedeniyle ölmesi durumunda, normal hayat tecrübelerine göre, gerçekleştirilen hareket meydana gelen neticeyi oluşturmaya uygun olduğu için nedensellik bağlantısının mevcut olduğundan söz edilebilmektedir.⁸⁹

Uygunluk olarak ifade edilmekte olan kavram, meydana gelen neticeye neden olma olasılığı anlamına gelmektedir. Soyut ve tecrübeye dayanmakta olan bir uygunluktan söz edildiği için bir insanın gerçekleştirdiği hareket sadece gerçekleştirildiği zaman diliminde olayların büyük çoğunluğuna göre muhtemel kabul edilmesi gereken neticelerin nedenidir. Atipik veya anormal neticelerin nedeni sayılamamaktadır.⁹⁰

Uygun nedenin tespitine yönelik teori, şartların eşitliği teorisini sınırlandırmıştır. Ayrıca nedensellik bağlantısı hususunda tabiatçı, doğal bir görüşle yetinmemiştir. Nedensellik bağlantısı meselesini normcu bir biçimde çözümleme yoluna gitmiştir. Belirli bir neticeyi meydana getirmeye elverişli ve uygun olan şartı arayan teori, şartlar arasında neticeyi meydana getirmeye en elverişli ve uygun olan şart ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısı kurulabileceğini savunmuştur.⁹¹

Uygun neden, uygunluk teorisi veya kuralcı nedensellik olarak adlandırılan bu teoriye göre gerçekleştirilen bir hareketin, meydana gelen bir netice açısından nedensel değer taşıdığı kabul edilebilmesi için, meydana gelen neticenin oluşumu için uygun bir hareket olması gerekmektedir. Meydana gelen bir neticede birden fazla neden rol oynamış olabilir. Bu hareketlerin ceza hukuku kapsamında nedensellik ifade edebilmesi için, kanunun sınırlarını çizdiği tipik suçu meydana getirmeye elverişli ve uygun olması gerekmektedir. Hangi hareketlerin tipik suçu meydana getirmeye elverişli ve uygun olup olmadığı hususu hayat tecrübesiyle, olayların çoğunlukla oluş şekline göre tespit edilmektedir.⁹²

Uygun neden teorisine göre; sonucu meydana getiren nedenlerin çokluğu durumunda, bu nedenlerden hangisinin hukuken önemli olduğu önem arz etmektedir.⁹³

---

⁸⁹ Dönmezer, **Genel...**, s. 141.

⁹⁰ Toroslu, **a.g.e.**, s. 143.

⁹¹ Dönmezer ve Erman, I, s. 497.

⁹² Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 273-274.

⁹³ İçel, **Ceza...**, s. 294.

Bir önceki maddede ifade edilen şartların eşitliği teorisine yapılan eleştiriler sonucunda v. Kries; sonucun oluşmasında birden fazla koşul olsa dahi bunlardan yalnızca en uygun olanının sonuçla arasında nedensellik bağlantısı olabileceğini savunmuştur.⁹⁴

Uygun neden teorisi kapsamında iki tür şartın varlığın söz edilebilir.

Tesadüfi şartlar, atipik ve anormal bir netice meydana getiren şartlardır. Bu şartların eklenmesiyle meydana gelen neticeden bir kimsenin sorumlu tutulmasına imkân bulunmamaktadır. Bir de uygun şartlar vardır. Uygun şartlar, belirli bir neticeyi tipik ve normal olarak meydana getirebilecek nitelikte olanlardır ve neden olarak sayılabilirler. Böyle olmakla beraber, ex ante yapılacak değerlendirmenin hareket noktası açısından uygun neden teorisi sınırları içerisinde birbirinden farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir nedenin, meydana gelen netice açısından uygun olarak kabul edilebilmesi için, meydana gelen neticeyi bir kenara bırakmak ve sanki söz konusu netice hiç gerçekleşmemiş gibi düşünmek ve belirli bir nedenin henüz meydana gelmemiş olan neticeden önce bilinen şartlara göre değil, hareketin gerçekleştirilmeye başlandığı zaman fail tarafından bilinen şartlara göre söz konusu neticeyi meydana getirmeye elverişli olup olmadığı, tipik ve normal olarak neticeyi meydana getirip getiremeyeceği ve bu hususun önceden tahmin edilip edilemeyeceği düşünülmelidir. Önceden bilinmekte olan şartlara göre, nedenin belirli bir neticeyi meydana getireceği durumu normal olarak öngörüldüğü takdirde neden uygun kabul edilmektedir. Şayet bu durum öngörülemiyorsa o zaman tesadüften söz edilmektedir.⁹⁵

Bu uygulamayı yaparken, kimin tarafından bilinmekte olan şartlara göre meydana gelen neticenin yine kimin tarafından öngörülüp öngörülemeyeceğine bakılacaktır. Hakim, kendisini kimin yerine koyacaktır? Hakim kendisini kimin yerine koyarak iter criminis'i geçmişe doğru gidecek ve söz konusu nedenin uygun mu yoksa tesadüfi mi olduğuna karar verecektir? Bahsedilen sorun, uygun neden teorisini benimseyen yazarlar arasında fikir ayrılığına sebep olmuştur.⁹⁶

---

⁹⁴ Claus Roxin, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band. I, Grundlagen, Der Aufbau der Verbrechenslehre, 2. Auflage, München 1994; 4. Auflage, München 2006, s. 295. Aktaran Kayıhan İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. b. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017, s. 292.

⁹⁵ Dönmezer ve Erman, I, s. 499.

⁹⁶ Dönmezer ve Erman, I, s. 500.

Uygun neden teorisine göre; gerçekleştirilen bir hareketin meydana gelen netice ile arasında nedensellik bağlantısının mevcudiyetinin kabul edilebilmesi için, gerçekleştirilen hareketin, meydana gelen neticeyi oluşturmaya uygun ve elverişli olması gerekmektedir. Meydana gelen neticenin oluşumunda rol oynayan neden, gerçekleştirilen birden fazla hareket arasından uygun ve neticenin meydana gelmesi bakımından elverişli olan hareket olarak kabul edilmektedir. Burada kıstas olarak bahsedilen uygunluk ve elverişlilik hayat tecrübesine ve olayların sıklıkla oluşuna göre belirlenmektedir. Gerçekleştirilen hareketin, meydana gelen netice bakımından uygun ve elverişli olup olmadığı sorunu yargılamayı yapan hakim tarafından, hareketin gerçekleştirildiği ana gidilmek suretiyle failin ya da orta düzeyde zekaya sahip olan üçüncü bir kişinin hayat tecrübesine göre değerlendirme yapılarak çözülmektedir.⁹⁷

Uygun neden teorisine göre; hareketler arasında bir değerlendirme yapılmaktadır. Öncelikle yapılan tüm hareketler incelenir. Gerçekleşen sonucu meydana getirmeye elverişli olmayan hareketler elenir ve kalan hareketler ile sonuç arasında nedensellik bağlantısının olduğu kabul edilir.⁹⁸

Burada örnek vermek gerekirse; (A), (B)'yi sadece bir süre uyutmak amacıyla içeceğine uyku ilacı eklese ve (B) içeceğini içtikten sonra uyku haline geçse ancak bu sırada meydana gelen şiddetli depremde, (B) uyku halinde olduğu için enkaz altında kalarak hayatını kaybetse ölüm sonucunun meydana gelmesinde (A)'nın hareketini netice için uygunluk açısından değerlendirmek gerekir. Olayda (A)'nın meydana gelen ölüm sonucunu öngörmesi mümkün olmamaktadır. O gün deprem olacağını tahmin etmesi olası değildir.

Başka bir örnek olarak ise (A)'nın (B)'yi öldürme kastı olmaksızın yaralaması akabinde (B)'yi hastaneye götüren ambulansın kazaya yapması ve (B)'nin kaza neticesinde hayatını kaybetmesi verilebilir. Burada (A)'nın söz konusu kazayı tahmin etmesi mümkün olmadığı için burada (A)'nın hareketi ile sonuç arasında nedensellik bağlantısı kurulması olası değildir. (A)'nın (B)'yi hayati tehlike meydana getirmeyecek bir biçimde yaralaması durumunda (B)'nin önceden olan bir hastalığı sebebiyle hayatını kaybetmesinde ise ikili bir ayırım yapılacaktır. Burada (A)'nın (B)'de var olan hastalığı, yaralama esnasında veya öncesinde bilip bilmediği sorgulanacak ve eğer biliyorsa

⁹⁷ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 217.

⁹⁸ İçel, **Ceza...**, s. 292.

hareketi ile netice arasında nedensellik bağlantısının mevcut olduğu kabul edilecektir. Şayet bilmiyorsa, hareketi ile netice arasında nedensellik bağlantısı kurulamayacaktır.⁹⁹

İfade edildiği üzere uygun neden teorisinde sonucu meydana getiren nedenlerin çokluğu durumunda nedenler arasında bir değerlendirme yapılmaktadır.

Bu değerlendirmenin kriterleri konusunda çeşitli ihtimaller vardır. Bu değerlendirme ex ante yahut ex post mu yapılmalıdır? Maddi gerçeğe ulaşılırken failin mi yahut üçüncü kişinin mi dikkate alınması gerekir?¹⁰⁰

Böyle açıklanan uygun neden teorisinin kabul edildiği durumlarda; nedenlerin çokluğu halinde, meydana gelen netice açısından etkili olan tüm nedenler göz önüne alınmaktadır. Sonraki aşamada ise bu nedenlerden, meydana gelen neticeyi gerçekleştirmeye uygun olmayanlar elenmektedir.¹⁰¹

Uygun neden teorisine karşı ileri sürülen eleştirilere geçmeden önce uygun neden teorisini destekleyen bir yargı kararına değinilecek olursa; Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 12.05.1980 tarihli bir kararına göre, nedensellik bağlantısına ilişkin kanunda bir hüküm olmadığı ve hukuki anlamda bir hareketin neden değeri taşıyabilmesi için belirli bir neticeyi meydana getirebilmek için elverişli ve uygun olmasının gerektiği ifade edilmiştir. Bir kişinin, kendi tasarrufunda olmayan bir hareketin meydana getirdiği neticeden sorumlu tutulmasının beklenemeyeceği belirtilmiştir.¹⁰²

Uygun neden teorisi özellikle ortak yaşam tecrübesine dayalıdır. Bu nedenle değerli bir teori olarak kabul edilmektedir. Nedensellik bağlantısı çok uzun tecrübeler sonucu fark edilerek hukuk alanında yer almıştır. Nedensellik bağlantısı tecrübe sürecinin bir sonucu olduğuna göre ortak yaşam tecrübesi ile ilişkilendirilmesi son derece doğrudur.¹⁰³

Uygun neden teorisi de pek çok eleştiriye maruz kalmıştır.

Uygun neden teorisini eleştiren yazarlar, öngörme hususunun teori kapsamında geniş ölçüde yer almasını eleştirmişlerdir. Nedensellik bağlantısı fiziki bir unsur

---

⁹⁹ İçel, **Ceza...**, s. 292-293.

¹⁰⁰ İçel, **Ceza...**, s. 293.

¹⁰¹ Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 448.

¹⁰² Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 450-451.

¹⁰³ Ömeroğlu, **a.g.m.**, s. 1569.

olmaktadır. Gerçekleştirilen bir hareketten atipik ve anormal bir netice meydana gelmişse bu netice önceden öngörülemeydi diye, bahsedilen hareketin nedensellik değeri inkar edilemez.¹⁰⁴

Uygun neden teorisi sırf maddi, fiziki bir durum olan nedensellik bağlantısını öngörü hususu ile karıştırmıştır ve meseleyi manevi unsur alanına getirmiştir. Ancak nedensellik bağlantısının manevi unsurla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Fransız yazarlar, bir hukukçunun fiziki anlamda nedensellik bağlantısıyla değil, hukuki anlamda nedensellik bağlantısı ile meşgul olması gerektiği kanaatindedir. Uygun neden teorisi, şartların eşitliği teorisine oranla ceza hukuku alanında sorumluluğun sınırlarını daraltmaktadır. Bu durum failin çoğu durumda cezasız kalmasına yol açmaktadır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için, teorinin ancak teşebbüs halinin varlığında dikkate alınabileceği ileri sürülmüş ve neticenin meydana gelmesi halinde nedenin, uygun neden teorisi yardımıyla tespit edilemeyeceği kabul edilmiştir.¹⁰⁵

Doktrinde yaygın bir şekilde, uygun neden teorisinin, bir nedensellik bağlantısı teorisinden ziyade bir isnat edilebilirlik teorisi olarak anlaşıldığı görülmektedir. Uygun neden teorisi hukuki anlamda nedensellik bağlantısını oluşturur. Aynı zamanda hareketi gerçekleştiren kişinin sorumluluğunu da araştırmaktadır. Buna göre söz konusu teori artık bir hareketin netice açısından nedensel değer taşıyıp taşımadığı ile ilgili değil, hangi nedensel koşulların hukuki anlamda değer taşıdığına ve hareketi gerçekleştiren kişiye isnat edileceği sorunu ile ilgilenmektedir.¹⁰⁶

Uygun neden teorisine karşı yapılan eleştiriler, teorinin öngörebilme unsuruna yer vermesidir. Bu husus esasında nedensellik bağlantısına yabancı olması gereken bir husustur.¹⁰⁷

Bu eleştirilerin başında, uygun neden teorisinde kavram kargaşası olma ihtimali ve bazı nedensel hareketlerin söz konusu teorideki değerlendirmeler neticesinde sorumluluk kapsamından çıkabileceği ve böylece sorumluluğun daraltılabileceği ifade edilmiştir. Değerlendirmenin ex post açıdan yapılması halinde ise inceleme objektif ölçü içerisinde yer alacağından artık şartların eşitliği teorisine yaklaşacağından ve bu

---

¹⁰⁴ Dönmezer, **Genel...**, s. 141-142.

¹⁰⁵ Dönmezer, **Genel...**, s. 142.

¹⁰⁶ İçel, **Ceza...**, s. 294.

¹⁰⁷ Dönmezer ve Erman, I, s. 501.

yaklaşmanın da uygun neden teorisinin ortaya çıkış amacını aykırılık taşınmasından dolayı eleştiriye maruz kalmıştır.¹⁰⁸

Başka bir eleştiri noktası ise uygun neden teorisinde, nedensellik bağlantısının varlığını tespit etmek amacıyla tahmin yapılması zorunluluğunun olmasıdır. Meydana gelen netice kimi zaman kimsenin tahmin edemeyeceği, olağandışı bir sebepten meydana gelebilmektedir. Bu ihtimalin varlığı halinde, meydana gelen netice ile gerçekleştirilen hareket arasında nedensellik bağlantısının olmadığı kabul edilecektir. Bu durum da fail veya faillerin cezalandırılmamasına yol açacaktır.¹⁰⁹

Ancak uygun neden teorisi eleştirilerde de belirtildiği gibi ceza sorumluluğunu olması gerekenden fazla daraltmaktadır.¹¹⁰

2.2.4. Etkin Neden Teorisi

Etkin neden teorisinde asıl nokta neden ve vesile kavramlarının ayırımına dayanır.¹¹¹

Neden denilen olgu, var olan şartlar arasında neticeyi meydana getirebilecek güçte olan şarttır. Neden ve vesile ayrımı önemlidir. Vesile kavramı, bir olayın meydana gelmesini sağlayan başka bir olayı ifade etmektedir. Neden kavramı ise, neticeyi meydana getiren olaydır. Örneğin bir kimse otomobilini kilitlemeden bırakmıştır. Bir hırsız da, otomobilin kilitli olmamasından faydalanarak otomobili çalar ve bir kişiye çarpar. Kendisine çarpılan kişi ise hayatını kaybeder. Burada otomobili kilitlemeden bırakın kişinin hareketi neden değildir, vesiledir. Ehliyeti olmayan bir kimsenin otomobil kullanması, kurallara aykırılıkla bir kişinin ölümüne neden olmasında ehliyetsiz otomobil kullanma hareketi vesiledir. Ancak bir kişiyi ezmeye neden olan hareket neden olarak kabul edilmektedir.¹¹²

Bir neticeyi meydana getiren şartlardan sadece biri etkin sebep olur. Diğerleri ise vesile olarak ifade edilmektedir. Toprağa bir tohum ekildiğinde, o tohumun bitki

¹⁰⁸ Ayhan Önder, Ceza Hukuku Genel Hükümler, **Suç Genel Teorisi, Suçun Özel Belirli Şekilleri II**, İstanbul, 1989, s. 109. Aktaran İçel, Ceza..., s. 293-294.

¹⁰⁹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 217.

¹¹⁰ Ömeroğlu, **a.g.m.**, s. 1570.

¹¹¹ Özen, **a.g.e.**, s. 295.

¹¹² Dönmezer, **Genel...**, s. 140.

verebilmesi için birden çok şartın bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu birden çok şart gerekli olmakla birlikte sadece biri etkin neden olmaktadır. O da toprağa tohumun ekilmesidir. Tohum ekilmeseydi diğer şartlar her ne kadar var olsalar dahi bitki meydana gelmeyecekti. Buradan anlaşıldığı gibi diğer şartlar sadece vesile olmaktadır.¹¹³

Etkin neden teorisi de eleştirilmiştir. Bu eleştirilere göre; meydana gelen neticenin oluşumunda şart ve vesilenin rolleri inkar edilemez. Toprak olmadan tohumun bitki vermesi mümkün olmamaktadır. Ayrıca etkin nedeni ve vesileyi ayırmak için belirtilen kıstaslar yeterli değildir. Bu yetersizlik, birçok durumun cezasız kalmasına yol açmaktadır. (A), (B)'yi öldürmek amaçlı onu aslanlarla dolu bir kafese soktuğunda, aslanların (B)'yi öldürmesi neticesinden (A)'nın sorumlu tutulmaması gerekmektedir. Çünkü öldürme neticesinde asıl etkili olan aslanlardır. (A)'nın hareketi sadece vesile olarak kabul edilmektedir. Etkin neden teorisinin uygulandığı durumlarda, gerçekleşen neticeye en yakın olan hareket neden olarak kabul edilmektedir.¹¹⁴

Etkin neden teorisini eleştiren yazarlar, teori kapsamında vesile ve neden ayrımının belirsiz olduğunu ifade etmektedirler. Vesileler, meydana gelen neticenin oluşması için büyük ölçüde etkili olmuş olabilirler. Örneğin, otomobile zorla bindirilerek kaçırılmakta olan bir kadın, kendisini saldırganlardan kurtarmak amacıyla hızla giden otomobilden dışarıya atarsa ve arkadan gelmekte olan bir otomobilin altında kalarak hayatını kaybederse, kadının kaçırılması hareketi meydana gelen ölüm neticesi bakımından vesile olarak ifade edilebilir. Neticenin meydana gelmesi bakımından büyük ölçüde etki göstermiştir.¹¹⁵

2.2.5. Hukuki Önem Teorisi

Hukuki önem teorisini ilk önce v.Bar ileri sürmüş olup daha sonra sırasıyla M.C. Müller ve Mezger de ileri sürmüştür. Hukuki önem teorisi ilke olarak şart teorisini esas almış olsa da şart teorisinin sonucu ortaya koyuş şeklini doğru bulmayarak farklı bir düzenlemeye gitmiştir. Hukuki önem teorisine göre; her ne kadar her şart sonucu

¹¹³ Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 445.

¹¹⁴ Nurullah Kunter, **Suçun Maddi Unsuları Nazariyesi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1955, s.174-175.

¹¹⁵ Dönmezer, **Genel...**, s. 140-141.

gerçekleştirmeye elverişli olsa dahi şartı oluşturan hareket hukuken önemli olduğu takdirde kişi ceza hukuku bakımından sorumlu kabul edilecektir.¹¹⁶

Örnek vermek gerekirse; (A), (B)'yi yaralamıştır. (B) uçakla hastaneye kaldırılırken uçak düşmüştür. Meydana gelen uçak kazası neticesinde (B) hayatını kaybetmiştir. Hukuki önem teorisine göre bu olayda failin hareketine bakılmalıdır. Failin gerçekleştirdiği hareket, suç tipinde ifade edilen neticeyi meydana getirebilecek niteliğe haiz ise fail gerçekleştirdiği hareketin ölüm neticesini meydana getirebileceğini öngörebilecek durumdadır. Bu durumda neticeyi meydana getirmeye uygun hareket, sonradan eklenen nedenin gerçekleşmesinden etkilenmeyecek ve netice ile arasındaki nedensellik bağlantısı devam edecektir. Verilen örnekte fail meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulacaktır. Ancak, fail tarafından gerçekleştirilmiş olan hareket ölüm neticesini meydana getirmeye uygun değilse fail tarafından neticenin öngörülebilme durumu da yoktur. Nedensellik bağlantısı kesilmiş olur. Dolayısıyla olayda failin sorumluluğu söz konusu olmaz.¹¹⁷

Hukuki önem teorisi, nedensellik bağlantısının objektif ve genel bir nitelik taşıması halinde böyle bir yöntemin kullanılmayacağı nedeniyle eleştirilmiştir. Çünkü hukuki önem teorisinde belirli bir suç tipi ele alınarak değerlendirme yapılmaktadır.¹¹⁸

Hukuki önem teorisi, şartları sınırlandırmamaktadır. Failin sorumluluğunu sınırlandırmaktadır. Bu nedenle eleştirilmiştir.¹¹⁹

Teorinin eleştiriye maruz kaldığı bir diğer nokta ise, teorinin tıpkı uygun neden teorisinde olduğu gibi kavramları birbirine karıştırdığı iddiasıdır.¹²⁰

2.2.6. Karma Uygun Neden Teorisi

Nedensellik bağlantısını açıklamaya yönelik teorilerden bir başkası olan karma uygun neden teorisi, uygun neden teorisine yapılan eleştiriler neticesinde ortaya çıkmış

---

¹¹⁶ İçel, *Ceza...*, s. 294.

¹¹⁷ İçel, *Ceza...*, s. 294.

¹¹⁸ Önder, *Genel Hükümler II*, s. 121. Aktaran İçel, *Ceza...*, s. 295.

¹¹⁹ Demirbaş, *a.g.e.*, s. 240.

¹²⁰ İçel, *Ceza...*, s. 295.

olup meydana gelen sonucu iki kez değerlendirmeye tabi tutup nedensellik bağlantısını tespit yoluna gitmektedir.¹²¹

Uygun neden teorisinde uygun nedenin neticeyi meydana getirmeye elverişli olduğunun önceden tespit edilmesi, bu tespitin kim tarafından ve nasıl yapılacağı sorununu ortaya çıkarmıştır. Karma uygun neden teorisinde, bu tespitin tek aşamalı yapılması eleştirilmiştir. Gerçekleştirilen hareketin, neticeyi meydana getirmesi için elverişli ve uygun olup olmadığı hususu iki aşamalı bir incelemeyle belirlenmesi doğru bulunmuştur. Bu aşamalar objektif değerlendirme ve sübjektif değerlendirme olarak kabul edilmektedir.¹²²

Karma uygun neden teorisine göre nedensellik bağlantısı tespit edilirken, meydana gelen neticenin, yapılan hareketin doğal ve alışıl gelmiş bir sonucu olup olmadığına göre bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu değerlendirmeyi yapacak olan kişi, değerlendirmede kendi hayat tecrübesini kıstas olarak kullanmaktadır.¹²³

Değerlendirmenin doğruluğu açısından hem objektif hem sübjektif değerlendirme yapılması gerekmektedir.¹²⁴

Öncelikle objektif değerlendirme yapılır ve bu değerlendirme esnasında hareketin yapıldığı ana gidilir ve o anki koşullar değerlendirilir. O andaki duruma göre somut olayda aynı koşullar altında üçüncü kişinin bilgi ve hayat tecrübesine göre, hareketin meydana gelen sonucu oluşturmaya elverişli olup olmadığına bakılır. İkinci değerlendirme olarak sübjektif değerlendirme yapılır. Bu değerlendirmede ise failin kişisel bilgi ve hayat tecrübesi esas alınır. Karma uygun neden teorisine göre eğer objektif ve sübjektif olarak ayrı ayrı yapılan değerlendirmeler uyuşmaktaysa artık nedensellik bağlantısı kurulmuş olmaktadır ve kusurluluğun varlığı kabul edilecektir.¹²⁵

---

¹²¹ Kayıhan İçel, **Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1967, s. 169 ve son; Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım**, C.I., 12. b., İstanbul 1997, s. 658 ve son. Aktaran İçel, **Ceza...**, s. 295.

¹²² Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 279.

¹²³ İçel, **Ceza...**, s. 295.

¹²⁴ İçel, **Ceza...**, s. 296.

¹²⁵ İçel, **Ceza...**, s. 296.

Objektif ve sübjektif yapılan değerlendirmelerin birbirleri ile uyuşması ihtimali olduğu kadar bir de bu değerlendirmelerin birbirleri ile uyuşmamaları ihtimalleri söz konusu olmaktadır.

İkinci ihtimalde ise üçüncü kişinin öngöremediği neticeyi failin öngörüp öngöremediği üzerine bir değerlendirme yapılmaktadır.

Üçüncü kişinin öngöremediği neticeyi failin öngörmesi ve uygun görülmeyen nedeni failin uygun neden sayması ve harekete geçmesi ve neticenin meydana gelmesi halinde nedensellik bağlantısının kurulduğu kabul edilecektir. Üçüncü kişinin neticeyi öngörmesi ancak failin neticeyi öngörmemesi halinde ikili bir ayırım yapılmaktadır. Somut olayda objektif sorumluluk gerekmezse, nedensellik bağlantısının var olmasında failin neticeyi öngörüp öngörememesinin bir anlamı kalmayacaktır. Ceza hukuku açısından failin sorumluluğunun doğması için üçüncü kişinin neticeyi öngörebilmesi yeterlidir. Sübjektif sorumluluğun gerekli olduğu durumlarda ise, failin meydana gelen neticeden ceza hukuku açısından sorumlu olabilmesi için, üçüncü kişi tarafından öngörülebilir neticenin, failin bilgi ve hayat tecrübesine göre de öngörülebilir olup olmadığı araştırılmalıdır. Eğer öngörülebilir olmadığı anlaşılırsa yahut öngörmenin failden beklenmesi haklılık göstermeyecekse nedensellik bağlantısının var olmadığı kabul edilmektedir.¹²⁶

Sübjektif sorumluluğa göre değerlendirme yapıldığında, failin hareketi gerçekleştirdiği zamandaki şartlar içerisinde gerçekleştirdiği hareket ile meydana gelen netice arasındaki bağlantıyı tahmin edip etmediği değerlendirilmektedir. Failin tahminde bulunması halinde sorumluluğunun olduğu kabul edilmektedir. Bir diğer ihtimal de failin objektif olarak kurulan bağlantıyı kendi taksiri nedeniyle kuramaması halidir. Bu durumda da failin taksiri nedeniyle sorumluluğu kabul edilmektedir. Objektif sorumlulukta değerlendirme hakim tarafından bilinebilecek şartlar içerisinde yapılmaktadır. Failin gerçekleştirmiş olduğu hareket ile meydana gelen netice arasında bağlantı kurulup kurulmadığına bakılır, bağlantı kuruluyorsa sübjektif değerlendirmeye gerek kalmaksızın failin sorumluluğu kabul edilirken, bağlantının kurulmadığı durumlarda failin sorumluluğu söz konusu olmamaktadır. Objektif sorumluluğa göre değerlendirme yapıldığında nedensellik bağlantısı kurulamasa dahi

¹²⁶ Dönmezer ve Erman, I, s. 658; İçel, **Taksir**, s.170-171 ve son. Aktaran İçel, **Ceza...**, s. 296.

fail bu bağlantıyı kurmuş olabilir ve fail bu durumda sorumlu olmaktadır. Karma uygun neden teorisi bu haliyle uygun neden teorisinin sınırlarını fazla daralttığı ve zeki suçluları sorumluluktan kurtardığı eleştirilerine cevap vermiş olmaktadır.¹²⁷

2.2.7. En Etkin Neden Teorisi

En etkin neden teorisi; neticenin meydana gelmesinde etkili olan nedenler arasında en etkili olan nedeni bulmayı hedeflemektedir ve sadece en etkili olan neden ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının varlığını kabul etmektedir. Meydana gelen neticeyi en etkin şekilde etkileyen şart, neden olarak ifade edilmektedir. Etkin neden teorisinin dayanağı olan neden-vesile ayrımında, neticeyi meydana getiren nedenler arasında niteliksel bir değerlendirme yapılırken, en etkin neden teorisinde nicelik ön planda kabul edilmektedir.¹²⁸

Örneğin; tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa yakalanan bir kimse, bir başkası tarafından yaralandığında ölümü hızlanmaktadır. Burada en etkin neden; tedavisi mümkün olmayan hastalık olmakla birlikte, ölüm neticesini hızlandıran yaralama fiili de neticeye etki etmektedir. En etkin neden teorisine göre ise yaralama fiili ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısı kurulamayacaktır. Bu durum yanlıştır.¹²⁹

En etkin neden teorisi, etkin neden teorisine benzer bir şekilde neden-vesile ayrımına dayanmaktadır. Ancak en etkin neden teorisi, etkin neden teorisinden farklı olarak, nedenleri kendi aralarında derecelendirerek en etkili nedeni bulur ve nedensellik bağlantısı olarak kabul eder.¹³⁰

Kanaatimizce en etkin neden teorisi uygulanarak nedensellik bağlantısı saptanırken nedenler arasında derecelendirme yapılması bazı zamanlarda adaletten uzak kararlar verilmesine yol açabilmektedir. Yukarıda verilen örnek incelendiğinde yaralama fiili ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısı kurulamaması hakkaniyete aykırı olacaktır ve yaralama hareketini gerçekleştiren kişi cezalandırılmayacaktır.

¹²⁷ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 239.

¹²⁸ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.I, 11. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 1994, s. 636.

¹²⁹ Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 446.

¹³⁰ Özen, **a.g.e.**, s. 296.

2.2.8. Beşeri Nedensellik Teorisi

Teorinin kurucu İtalyan hukukçu Antolisei olmaktadır.¹³¹

Beşeri nedensellik teorisine göre; hukuk düzeninin gerektirdiği gibi bir nedensellik bağlantısı kavramına ulaşabilmek için, insanın dahil edilmekte olduğu beşeri nedenselliğin bazı özellikler taşıdığı esastan hareket etmek gerekmektedir.¹³²

Beşeri nedensellik kuramı insanın bilinç sahibi, iradeli bir canlı olduğunu kabul etmektedir. Bu nedenle insanın kendi tecrübelerini de göz önüne alarak, ileride gerçekleştireceği hareketlerin meydana getireceği nedenleri hesaplayabilmekte olduğunu ifade etmektedir.¹³³

İnsan, bilinci aracılığıyla, hareketine engel olan veya bunu kolaylaştıran olayları öngörebileceği gibi, hayat tecrübesinden de yararlanmak suretiyle belirli nedenlerden meydana gelebilecek neticeleri önceden hesaplayabilmek imkânına sahip olmaktadır. İnsan, iradesiyle, nedenler serisine müdahale edebilmektedir. Hareketsiz olan kuvvetleri harekete geçirmek, harekete geçmiş olan kuvvetleri durdurmak ya da bu kuvvetlerin yollarını serbestçe izlemelerine izin vermek suretiyle bahsedilen nedenler serisine başka bir yön verebilir. Buradan çıkan sonuç şudur ki; insanın bilinç ve iradesiyle dar veya geniş bir egemenlik alanı bulunmaktadır. Ancak bu bahsedilen alana giren neticeler, insan tarafından meydana getirilmiş ve neden olunmuş kabul edilebilmektedir. Söz konusu neticelerin, insan tarafından istenmemesi durumunda dahi sorumluluk mevcuttur. Çünkü insanın, engel olma imkânı vardır. İnsanın egemenlik alanına giren bir durum olduğu için sorumluluğu da vardır. İnsan, meydana gelen neticenin nedeni sayılmalıdır. Bununla birlikte, insanın hareket alanının sınırları dışarısında oluşan ve insan tarafından kontrolü mümkün olmayan olaylar, beşerin hareketine bağlanmaz. Bu olaylar ancak tabiata bağlanır.¹³⁴

Beşeri nedensellik teorisine göre bir kişinin egemenlik sınırları içerisinde meydana gelmiş olan neticeler hayatın olağan akışı sınırları içerisindeydir. Dolayısıyla bu

¹³¹ Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 3. b., Ankara, 2010, s. 206. Aktaran Özen, **Ceza**,, s. 297.

¹³² Dönmezer ve Erman, I, s. 503.

¹³³ Hafizoğulları ve Özen, **a.g.e.**, s. 206. Aktaran Özen, **Ceza**,, s. 297.

¹³⁴ Dönmezer ve Erman, I, s. 503.

hareketlerin oluşturdıkları neticeler açısından nedensel olduğu kabul edilmektedir. İnsanın egemenlik alanı dışında meydana gelen neticeler ise atipik neticeler olarak adlandırılmaktadır ve buradaki hareketlerin nedensel olmadığı ifade edilmektedir.¹³⁵

İnsanın egemenlik alanının dışarısında kalan neticelerin neler olabileceğini açıklamak gerekirse, uygun neden teorisinde olduğu, gibi bir neticenin atipik veya anormal olması, insanın egemenlik alanı dışarısında olması için yeterli kabul edilmemektedir. Genel olarak, büyük ölçüde meydana gelen olayların dışarısında kalan anormal olayların da öncesinde hesaplanması ve de önlenmesi mümkün olabilmektedir. Beşerin egemenlik alanının dışarısında kalan olay, ancak nadir durumlarda gerçekleşmekte olan ve gerçekleşmesi için çok az ihtimal olan yani olağanüstü ve istisnai olan bir olaydır. Ancak bu nitelikleri taşıyan olay beşerin egemenlik alanı dışarısında kalmaktadır.¹³⁶

Uygun neden teorisini eleştiren ve onun sakıncalarını gidermek amacı olan beşeri nedensellik teorisi bağımsız bir kimlik gösterememiştir.¹³⁷

2.2.9. Tehlikeli Şart Teorisi

Tehlikeyle sınırlandırılmış şart teorisi adı da verilen söz konusu teoriye göre; nedensellik teorisi şartların bütünü şeklinde anlaşıldığı takdirde beşeri sorumluluk alanında uygulanamamaktadır. Bu nedenle hukuki alanda dikkate alınacak neden kavramı, fenni neden kavramından farklı olmak, normal ve normatif bir neden kavramına ulaşmak gerekmektedir. Normal ve normatif neden kavramını anlayabilmek için, sadece hukuk kurallarını incelemek yeterli olmamaktadır. Aynı zamanda ahlak, din ve hatta teknik kurallarının da nitelik ve fonksiyonunu incelemek gerekmektedir.¹³⁸

Normlar kural olarak hareket olmakla beraber, iki çeşit mevcuttur. Kurallardan bazıları iyi veya kötü olmaları nedeniyle birtakım hareketlerin yapılmasını emreder ya da yasaklar. Kurallardan bazıları ise, belirli olan bir neticenin meydana gelmesine veya meydana gelmemesine neden olacak bir hareketi emreder veya yasaklar. İlk durumda

¹³⁵ Hafizoğulları ve Özen, **a.g.e.**, s. 206. Aktaran Özen, **Ceza**,, s. 297.

¹³⁶ Dönmezer ve Erman, I, s. 503-504.

¹³⁷ Dönmezer ve Erman, I, s. 504.

¹³⁸ Dönmezer ve Erman, I, s. 507.

hareket ile netice birbirinden tamamen bağımsız bir şekilde emredilmiştir veya yasaklanmıştır. İkinci durumda ise belirli bir neticeyi yasaklamak yahut kolaylaştırmak noktasında sadece bir aracı olmak suretiyle hareketin yapılması ya da yapılmaması emredilmiştir. Normların meydana getirilmesini yahut getirilmemesini istedikleri neticeler beşer hareketinin bir neticesi olduğuna göre, aracı olmak suretiyle yasaklanan veya emredilen hareketler de sadece insanın yapmış olduğu hareketlerden ibaret olmaktadır.¹³⁹

Normlar gereğince neden kavramını daha iyi kavrayabilmek adına, normun, faili harekete veya hareketsizliğe yönelttiği zaman dilimine bakılması gerekmektedir. Çünkü ancak o zaman diliminde bir normun neden kavramına verebileceği anlam belli olmaktadır. Burada bir soru sorulmalıdır. Failin içinde bulunduğu ruh halini etkileyeceği esnada, bir neticenin aracı olmak suretiyle belirli bir hareketi emreden yahut yasaklayan kural, nedenden neyi anlamak gerekmektedir? Cevap ise; norma göre neden olabilecek husus, ancak neticeyi meydana getirmeye uygun ve elverişli olabilen hareket olmaktadır. İşin esasında, gerçekleştirilen bir hareket ancak uygun ve elverişli olduğu takdirde kural meşru ve anlamlı kabul edilmektedir.¹⁴⁰

Normun fail üzerinde etkili olacağı zaman diliminde neticenin meydana gelmesi açısından uygunluk göstermeyen bir şart, neticenin meydana gelmesi için bir faktör olmuş olsa da normun kastettiği bir şart olmayacağı için neden olarak kabul edilemez. Norm, bir hareket kuralıdır. Bu nedenle kişiye adeta mesaj verir ve der ki; şu neticeyi meydana getirmek yasaktır ve sen bahsedilen neticeyi meydana getirmeye uygun ve elverişli olan her türlü hareketten kaçınmak zorundasın. Bir kimsenin, bir mecburiyete uymadığı için sorumlu tutulabilmesi için ve normun taşıdığı müeyyidenin kişiye isnat edilebilmesi için, meydana gelen neticenin gerçekleşebileceğinin fail tarafından harekete başlandığı zaman öngörülebilir olması gerekmektedir. Hareketi gerçekleştiren kimsenin, meydana gelebilecek neticenin oluşumuna yol açan hareketi gerçekleştirmesinin hukuka aykırı olup olmadığını bilmesi gerekmektedir. Bir hareketin hukuka aykırı olup olmadığını anlaşılabilmesi noktasında ise neticenin meydana gelmesinin beklenmesi gerekmemektedir. Bir kimsenin hareketi gerçekleştirmeye başladığı zaman diliminde, hareketten önce veya hareketle beraber hatta hareketten

---

¹³⁹ Dönmezer ve Erman, I, s. 507-508.

¹⁴⁰ Dönmezer ve Erman, I, s. 507-508.

sonra oluşması öngörülebilene diğer şartlar da göz önüne alınmak suretiyle belirli bir neticeyi meydana getirmek için uygun ve elverişli olmayan hareketin hukuk kuralları tarafından yasaklanmış olması kabul edilememektedir. Bu özelliklerde olan bir hareket neticeyi meydana getirmiş olsa bile gerçekleştirilen hareketle meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının kurulması mümkün olmaz.¹⁴¹

Ancak gerçekleştirilen bir hareketin meydana gelen neticeyi oluşturmaya uygun ve elverişli olduğunun ex ante, bir başka deyişle önceden nasıl anlaşılacağı hususuna bakmak gerekmektedir. İnsanın, meydana gelen neticeyi oluşturabilecek bütün şartları yönlendirebilmesi mümkün olamamaktadır. Ancak harekete eklenmek suretiyle istenilen neticeye doğru bu duruma yön vermek için yeterli olan şartları gerçekleştirilmesinin yeterli kabul edilmesi gerekmektedir. Gerçekleştirilen hareketin, meydana gelen neticeyi oluşturmaya kesinlikle elverişli olması da şart değildir. Bir ihtimalin söz konusu olması ve bir ihtimal hükmünün verilebilmesi, gerçekleştirilen hareketin nisbi bir uygunlukta olması, belirli bir önem göstermekte olan imkanın bulunması yeterli olmaktadır. Buradan çıkan sonuç, aranan uygunluk mutlak uygunluk değildir. Aranan uygunluk nisbi uygunluktur.¹⁴²

Hukuk kuralları tarafından yasaklanmak istenen netice, tehlikeli olan neticedir. Neden de tehlikeli olan neticeyi meydana getirmeye, hayat tecrübesine dayanan ve önceden var olan, hareketle beraber ortaya çıkan yahut daha sonra eklenebileceği düşünülebilen şartlar da hesaba katılarak uygun ve elverişli olarak kabul edilebilen şarttan ibarettir. Bahsedilen formülü menfi bir tarza dönüştürmek mümkündür. Hareketin gerçekleştirildiği esnada tehlikeli olan neticeyi meydana getirmesi kesinlikle öngörülemeyen yahut çok istisnai olan bir şartın, hukuken neden olarak kabul edilemeyeceğinin iddia edilmesi mümkündür.¹⁴³ Grispigni'ye göre bahsedilen tehlikeli şart teorisi ile uygun neden teorisi arasındaki fark, uygunluk hakkındaki ölçüden ibaret olmaktadır. Uygun neden teorisi kapsamında, gerçekleştirilen bir hareketin meydana gelen neticeyi oluşturmaya uygun ve elverişli olup olmadığı soyut ve genel olarak değerlendirilmektedir. Tehlikeli şart teorisi kapsamında ise; somut değerlendirme söz konusudur. Gerçekleştirilen hareketin dışında kalan, hareketten önce ve hareketle beraber gerçekleşen, hatta gerçekleşen harekete ileride ekleneceği önceden

¹⁴¹ Dönmezer ve Erman, I, s. 508.

¹⁴² Dönmezer ve Erman, I, s. 508-509.

¹⁴³ Dönmezer ve Erman, I, s. 509.

öngörülebilir diğere şartlar da dikkate alınmak suretiyle verilecek, tüm şartlara göre, insanın gerçekleştirdiği hareketin neticeyi meydana getirmek açısından nisbi düzeyde uygun bir nedenin bulunup bulunmadığına bakılacaktır. Bu şekilde, genel düzeyde uygun olmayan bir hareket, tüm şartlar dikkate alındığında, uygun ve elverişli olabileceği gibi, bunun aksi de söz konusu olabilmektedir. Atılan bir yumruğun genel düzeyde ölüm neticesini meydana getirmek amaçlı uygun olup olmadığını tartışmak hatadır. Meseleye şu şekilde yaklaşmak gerekmektedir: kendisine yumruk atılan bir kimse belirli bir sağlık durumunda bulunan biri olduğu takdirde atılan bir yumruk o kimseyi öldürmek amacına uygun ve elverişli olabilmekte midir? ¹⁴⁴

Hakim, bu meseleyi çözmek zorunda kaldığında, ex ante yani yumruk atma hareketi gerçekleşmeden önce var olan durumu değerlendirecektir. Orta zekâyaya sahip bir birey tarafından bilinebilecek şartlara ve tecrübeye dayanmak suretiyle uygunluğun bulunup bulunmadığını tespit edecektir. Orta zekâyaya sahip bir bireyin bilgi ve tecrübesine başvurmak, normların niteliğinin bir sonucudur. Hukuk kuralları topluma ve orta zekâdaki bireylere hitap etmektedir. Somut olayda, failin, orta seviyenin üzerinde bir zekâyaya ve tecrübeye sahip olması halinde hakim bu kez çifte değerlendirme yapmak zorunda kalacaktır. Hem orta zekâda bir bireyin bilgi ve tecrübesine göre değerlendirme yapacak hem de failin bilgi ve tecrübesine göre değerlendirme yapacaktır. Bu şekilde yapacağı değerlendirmeyle, gerçekleştirilen hareketin meydana gelen neticeyi oluşturmaya uygun ve elverişli olup olmadığı tespit edilecektir. Örneğin fail, mağdurun kafasında zayıflık olduğunu bilerek yumruk atar. Hakim bu olayda failin bilgisini nazara alacaktır. Failin, hareketi gerçekleştirdiği esnada tehlikeli neticeyi meydana getirmeye uygun ve elverişli bir şartı oluşturduğunu öngörmüş olduğu kabul edilecektir. ¹⁴⁵

Tehlikeli şart teorisinin uygun neden teorisinden ayrıldığı husus, uygunluğun değerlendirilmesi amacıyla kullanılacak ölçüden ibaret olmaktadır. Uygun neden teorisi, meydana gelen neticeyi bir kenara bırakır. Uygun neden teorisi, gerçekleştirilen hareketin genel olarak genel düzeyde belirli bir neticeyi meydana getirmeye uygun ve elverişli olup olmadığını değerlendirmektedir. Tehlikeli şart teorisi ise, kişinin gerçekleştirdiği hareket başladığı zaman diliminde var olan tüm şartları somut olarak ele

¹⁴⁴ Dönmezer ve Erman, I, s. 509.

¹⁴⁵ Dönmezer ve Erman, I, s. 509-510.

almaktadır. Hatta gerçekleştirilen harekete yabancı olan unsurları da dikkate alarak ve somut hareketin, meydana gelen neticeyi oluşturmaya uygun ve elverişli olup olmadığını değerlendirmektedir.¹⁴⁶

2.2.10. Objektif İsnadiyet Teorisi

Objektif isnadiyet teorisinin ortaya çıkış amacı, uygun neden teorisinin sakıncalarını gidermektir. Objektif isnadiyet teorisi aynı zamanda beşeri neden teorisinin adeta öncüsünü yahut başka bir uygulama şeklini ifade etmektedir.¹⁴⁷

Objektif isnadiyet teorisine göre; hukuk bilimi insan hareketine yönelmektedir. İnsan hareketi bir irade açıklaması niteliğine haiz olmaktadır. Bu nedenle hukuk kurallarının etkisine tabi olmaktadır. Gerçekleştirilen bir hareketin meydana gelen bir neticenin nedeni olmasından çok, amaca uygun olup olmadığı hususu önemli kabul edilmektedir. İnsan, irade beyanını ifade eden hareketiyle, nedenler serisine müdahalede bulunabilmektedir. Söz konusu hareketi hukuk kuralının zorunlu kabul ettiği amaca uygun olan bir yöne yahut aykırı bir yöne doğru yönlendirebilir. Bu nedenden dolayı, insan, nedenler zincirinin bir halkası değildir. Aksine, insan, o nedenler zincire yön veren, düzenleyici bir konumdadır. İnsan, bahsedilen nedenler serisine amaca uygun, hukuk kuralı istediği bir yön verebilecek imkana sahipse ve bu imkana rağmen bu yönü vermemişse, gerçekleştirdiği hareketi yahut hareketsizliği dolayısıyla meydana gelen netice, insana objektif olarak isnat edilebilmektedir. İnsanın söz konusu gerçekleştirdiği hareketi veya hareketsizliği ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının olduğu kabul edilebilmektedir.¹⁴⁸

Objektif isnadiyet teorisi ile öncüsü olduğu veya bir uygulama şekli olduğu beşeri neden teorisi arasında az fark bulunmaktadır. Bahsedilen her iki teoride de insan tarafından gerçekleştirilen ve sadece insanın egemenlik alanına girmekte olan hareketler neden olarak kabul edilmektedir. Yine her iki teori kapsamında, insanın kendi iradesiyle nedenler serisine etki edebileceği noktasından hareket edilmektedir. Objektif isnadiyet teorisi ile beşeri neden teorisi arasındaki tek fark; beşeri neden teorisi kapsamında

¹⁴⁶ Dönmezer ve Erman, I, s. 510.

¹⁴⁷ Dönmezer ve Erman, I, s. 505.

¹⁴⁸ Dönmezer ve Erman, I, s. 505-506.

istisnai neticelerden failin sorumlu tutulmamasındaki gerekçenin, söz konusu olağanüstü nedenlerin failin egemenlik alanının dışında kalması olarak kabul edilmektedir. Failin egemenlik, iktidar alanı dışında kalan nedenlerin fail tarafından hesaplanmasının mümkün olmadığı yan, sübjektif bir esasa dayanmaktadır. Objektif isnadiyet teorisinde ise failin neticeyi hesaplamış olup olmamasına bakılmaz. Sadece hareketleriyle nedenler serisine etki etmek suretiyle, ona, hukuka uygun yön verme imkanına sahip olup olmaması hususuna bakılmalıdır.¹⁴⁹

İştirak kurallarının uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda, iki kişinin gerçekleştirdikleri birbirini takip eden hareketlerinin tipe uygun neticenin meydana gelmesi yönünden nedensel değer taşınmasına rağmen, cezai anlamda sorumluluğun ikinci hareketi yapan ve tipe uygun neticeyi meydana getiren kişiye ait olduğunu kabul etmektedir.¹⁵⁰ Herhangi bir kimse taksirli bir hareket gerçekleştirdikten sonra, bu gerçekleştirilen hareket, bir başka kimse tarafından gerçekleştirilen taksirli veya kasıtlı suçun ön aşamasını oluşturursa, ilk taksirli hareket meydana gelen netice bakımından nedensel değer taşımamaktadır. (A), hırsızlık yapmak amacıyla bir eve girdiğinde bu fikrinden vazgeçerek evden çıksa ancak eve girmek için kullandığı merdiveni orada unutsa ve oradan geçmekte olan (B), merdiven aracılığıyla eve girip hırsızlık yapsa; (A)'nın merdiveni unutma hareketi meydana gelen netice bakımından nedensel değer taşınmasına rağmen hırsızlık suçunda sorumlu kişi (B) olarak kabul edilmektedir.¹⁵¹

Ortaya atılan teorilerde nedensellik bağlantısı sorunundan ortaya çıkılarak aslında failin meydana gelen neticeden ne şekilde sorumlu tutulabileceği veya tutulamayacağı sorununa çözüm aranmaktadır. Burada asıl amaç nedeni gerçekleştiren fail ile meydana gelen netice arasındaki özel ilişkiyi tespit etmektir.¹⁵²

Objektif isnadiyet teorisi kapsamında öncelikle nedensellik bağlantısı saptanır ve daha sonra neticenin faile yüklenip yüklenemeyeceği hususu değerlendirilir.¹⁵³ Objektif isnadiyet teorisi ile ilgili değinilmesi gereken bir kavram da izin verilen risk kavramıdır.

Günlük yaşam içerisinde birçok alanda, insanlar tarafından gerçekleştirilmekte olan hareketler öngörülebilir nitelikte zarar yahut tehlikeyi beraberinde getirmektedir.

¹⁴⁹ Dönmezer ve Erman, I, s. 506-507.

¹⁵⁰ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 245.

¹⁵¹ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 246.

¹⁵² Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 224.

¹⁵³ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 225.

Bahsedilen zarar yahut tehlike neticeleri, çoğunlukla hareketi gerçekleştiren bakımından meydana gelse de bazı durumlarda üçüncü kişiler bakımından ve hatta her iki taraf bakımından da meydana gelebilmektedir. Söz konusu hukuki yararların bazı zamanlarda ihlal edilmesi, bazı hareketlerin yapılmasının bir gereği olmaktadır. Hava, kara veya deniz yolu trafiği yahut çoğunlukla karşılaşılan tıbbi müdahaleler örnek verilebilir.¹⁵⁴

Bu durum izin verilen risk olarak ifade edilir.

İzin verilen risk, fiilin objektif isnat edilebilirliğini kaldırmaktadır. Gerçekleştirilmiş olan herhangi bir tipik bir neticenin meydana gelmesi her durumda tipik bir zararın oluşacağı anlamına gelmemektedir. Günümüzde birçok harekete, aslında hukuki yararı ihlal etmekte olmasına karşın izin verilmiştir. Bu nedenle söz konusu hareketler haksızlık meydana getirmez ve bu hareketleri gerçekleştirilen kişilerin sorumluluğu doğmaz. Örnek vermek gerekirse; bir kimse silah yahut kesici alet imal etmeye teşvik edildiğinde söz konusu araçlarla kasten yahut taksirle bir suç işlediğinde, teşvikte bulunan kişinin teşvikinin meydana gelen netice bakımından nedensel olduğu kesindir. Ancak günümüzde silah yahut kesici alet üretimine izin verilmiştir. Dolayısıyla bu hareketin gerçekleştirilmesi neticesinde meydana gelen zarar, isnadiyet sebebini oluşturmaz.¹⁵⁵

Şartların eşitliği teorisinde, meydana gelen neticeye neden olan tüm hareketler eşit değer kabul edilir ve hareketleri ayrı ayrı gerçekleştiren tüm kişiler eşit sorumluluğa sahip olur. Kusurluluk ayırımı yapılmadan tipiklik ön planda olur.¹⁵⁶

İşte objektif isnadiyet teorisinde; yapılan hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının saptanması aşamasında şartların eşitliği teorisi esas alınmaktadır. Şartların eşitliği teorisinde var olan bazı problemlerin çözümü bakımından yapılan hareket ile meydana gelen netice arasında doğal bir olgu olarak kabul edilmekte olan nedensellik bağlantısını hukuki bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Yapılan bu değerlendirme neticesinde, şartların eşitliği teorisine göre, aslında meydana gelen netice bakımından her ne kadar nedensel değer sahip olsa da bazı hareketler için failin sorumluluğuna gidilemeyeceği ifade edilir. Çünkü her ne kadar hareketler meydana

---

¹⁵⁴ Ünver, **a.g.e.**, s. 7.

¹⁵⁵ Ünver, **a.g.e.**, s. 221.

¹⁵⁶ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku**, 5. b., Ankara, 2007, s. 152, Aktaran Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 129.

gelen netice açısından nedensel değer taşımakta ise de hepsi eşit değerde değildir. Objektif isnadiyet teorisi; şartların eşitliği teorisine göre doğal bir olgu olan nedensellik bağlantısını, normatif bir isnadiyet ile tamamladığı için bir nedensellik teorisi olarak değil, bir değerlendirme teorisi olarak sınıflandırılmıştır.¹⁵⁷

Objektif isnadiyet teorisinde öncelikle meydana gelen neticenin hangi hareket sonucunda oluştuğu sorusuna cevap bulunur. Sonra gerçekleştirilen hareketin bir insan hareketi olup olmadığı üzerinde yoğunlaşılır ve daha sonrasında gerçekleştirilen hareketin fail tarafından yapıp yapılmadığının tespiti aşamasına geçilir.¹⁵⁸

Doktrinde objektif isnadiyet teorisi üzerinde görüş birliği sağlanamadığı için ortaya atılan çeşitli kriterler sorunun çözümü hususunda yardımcı olmaktadır.¹⁵⁹

Öğretide, objektif isnadiyet teorisinin nedensellik bağlantısı hakkında bir teori olmayıp aslında bir değerlendirme teorisinden ibaret kabul edildiğine dair görüşler bulunmaktadır.¹⁶⁰

2.2.10.1. Hakim Olabilirlik (Hükmedebilirlik)

Herkes, meydana gelen neticeden ancak kendi neden olduğu derecede sorumlu tutulmalıdır ve her failin sorumluluğunun sınırları kendi neden olduğu riskler ile sınırlıdır.¹⁶¹

(A) (B)'yi yaralamıştır ve (B)'yi hastaneye yetiştirmeye çalışan ambulans ise bir kaza yapar ve bu kaza neticesinde (B) hayatını kaybeder. Bu olayda nedensellik bağlantısı mevcuttur. Ancak meydana gelen ölüm neticesinden fail sorumlu tutulamaz. Nedensel akışta failin hatası veya taksiri yoktur. (A), (B)'ye öldürmek kastıyla ateş eder. (B) hastaneye kaldırılırken sedyeyi tutan hastabakıcılardan biri kalp krizi geçirir ve sedyeyi bırakır. (B) sedyeden düşer, boynu kırılır ve ölür. (A) ve (B) birbirlerinden

¹⁵⁷ Veli Özer Özbek, **TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı**, 3. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 321; Yener Ünver, **Ceza Hukukunda İzin Verilen Risk**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1998, s. 227. Aktaran Mahmut Koca ve İlhan Üzülmez, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 129.

¹⁵⁸ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 225.

¹⁵⁹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 226.

¹⁶⁰ Veli Özer Özbek, **TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı**, 3. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s.321.

¹⁶¹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 226.

tamamen habersiz bir şekilde (C)'nin yiyeceğine zehir eklerler. Ne (A)'nın ne (B)'nin (C)'nin yiyeceğine ekledikleri zehir miktarı ölüm neticesini meydana getirmek için elverişli değildir. Ancak hem (A)'nın hem (B)'nin (C)'nin yiyeceğine ekledikleri zehir miktarları birleşince ölüm neticesini meydana getirmeye elverişli hale gelmişlerdir. Verilen bu örnekte kümülatif nedensellik söz konusu olmaktadır. Fail tarafından bilinmeyen nedenlerin netice üzerindeki etkisi söz konusu olduğu için hem (A) hem (B) meydana gelen neticeden ancak teşebbüs derecesinde sorumlu tutulmaktadır. Verilen bu örneklerdeki tüm durumlarda meydana gelen neticelerin tesadüf sonucu mu meydana geldiği yoksa failin oluşturduğu şartların bir neticesi olarak mı meydana geldiği ihtimallerinin karşılaştırılması gerekir. Bu karşılaştırma yapılırken yararlanılacak ölçüt; failin neticenin meydana gelmesi tehlikesini ya da ihtimalini hukuken tespiti mümkün bir şekilde yükseltmişse meydana gelen netice fail tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak nedensel akışın tipik veya fail tarafından bilinmeyen nedenlerin netice üzerindeki etkisi yani atipik olduğunu tespit etmek her somut olayda ayrıca tartışma konusu olmalıdır. Verilen örnekler bakımından fail eğer fail tarafından bilinmeyen nedenlerin netice üzerindeki etkisini yani atipik akışı önceden öngörmüşse artık meydana gelen netice bakımından sorumlu tutulabilmektedir. (A), (B)'yi yıldırım çarpar düşüncesiyle yağmurlu havada dışarıya gönderirse atipik olmakla birlikte gerçekten yıldırım çarpmasıyla (B) ölür. Burada (A) meydana gelen neticeden ceza hukuku anlamında sorumludur çünkü, netice atipik olmakla birlikte (A) bunu önceden düşünmüştür.¹⁶²

Neticenin meydana gelmesinde mağdurun içinde bulunduğu anormal durum etkili olmuşsa objektif isnadiyetin var olduğu kabul edilir. Normun koruma alanının atipik tehlikeleri de kapsadığı ve netice hukuken kınanabilir bir tehlikenin önceden fark edilebilir olduğu söylenebilir. (A), (B)'yi yaralar. (B) hemofili hastasıdır ve kanı bu hastalık nedeniyle pıhtılaşmamaktadır. (B) yaralama sonrasında hayatını kaybeder. Bu verilen örnekte (A)'nın gerçekleştirdiği hareketin ölüm riskini ne kadar yükselttiği tespit edilmelidir. Burada yaralama fiili bıçakla gerçekleştirildiyse ve (B) kanı pıhtılaşmadığı için hayatını kaybetmişse risk önemli ölçüde yükseltilmiş olacağı için objektif isnadiyetin varlığından söz edilebilmesi mümkündür. Ancak yaralama fiili yumruk ile gerçekleşseydi ve bu yumruk sonucunda (B)'nin dişi kırılıp kanama meydana gelseydi o

---

¹⁶² Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, a.g.e., s. 227.

zaman sonuç değişebilirdi. (B) kanı pıhtılaşmadığı için kanama sonucu hayatını kaybetseydi objektif isnadiyetin varlığından söz edilebilmesi mümkün olmayabilirdi.¹⁶³

Mağdurun fiilden sonra gerçekleştirdiği olağan olamayan (kusurlu) hareketleri, meydana gelen neticenin faile yüklenmesini engellemektedir. (A), (B)'yi yaralar. (B)'ye kaldırıldığı hastanede hayatının kurtarılması için kan nakli yapılmak istenir. (B) bu nakil işlemine rıza göstermez ve bunun neticesinde hayatını kaybederse artık meydana gelen ölüm neticesinden (A) sorumlu tutulamaz. Yine (A) tarafından yaralanan (B), yarasını temiz tutmaz ve mikrop kapıp hayatını kaybederse, meydana gelen ölüm neticesinden (A) sorumlu tutulamaz. Verilen iki örnekte de gerçekleştirilen hareket ve meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısı varlığını korumaktadır ancak fail bütün neticelerden sorumlu tutulamamaktadır. Bu ihtimalde mağdurun olağan olamayan (kusurlu) davranamayacağı haller de mevcuttur. Temyiz kudretine sahip olmayan ergin de olmayan küçükler, akıl hastalığına yakalananlar, akıl sağlığı yerinde olmayanlar, herhangi bir mazeretleri olup da zorunluluk hali içerisinde olanların gerçekleştirdikleri hareketlerinin var olması hali, meydana gelen neticenin faile yüklenmesini engellememektedir. Mağdurun, tehlikeli hali bilinçli olarak üstlenmesi durumunda da meydana gelen neticenin üçüncü kişiye objektif isnat edilebilirliği söz konusu olmamaktadır.¹⁶⁴

Ceza hukukunda mağdurun davranışının nedensellik bağlantısını kesmiş olduğu durumlarda, meydana gelen neticenin faile isnat edilemeyeceği kabul edilmektedir.¹⁶⁵

Benzer bir durum özel hukukta da mevcuttur.

Borç ilişkisi iki yahut daha fazla kişi arasında meydana gelen ve bir tarafın borçlu olup alacaklı olan diğer tarafa karşı bir edimle borçlu olduğu hukuki ilişkidir.¹⁶⁶

Borçlar hukukunda, herhangi bir zarar halinde zarar gören bu zarara kendi kusurlu davranışı ile neden olmuşsa zararın tümünü zarar veren kişiye yüklemek zarar veren kişiye karşı adaletli olmayacaktır. Zarar gören kişinin zararın meydana gelmesinde yahut zararın derecesinin artmasında rol oynayan davranışına göre sorumluluk

¹⁶³ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 227.

¹⁶⁴ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 228.

¹⁶⁵ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. b., Ankara: Seçkin Yayınevi, 2009, s. 207-208.

¹⁶⁶ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ve Refet Özdemir, **Türk Borçlar Kanunu Şerhi Genel-Özel. C.I-II**, Ankara: Yargıtay Yayınları, 1987, s. 3.

paylaştırılır. Bu durum kimsenin kendisi kusurundan faydalanamayacağı ilkesinin bir neticesidir.¹⁶⁷

2.2.10.2. Yükümlülüğe Aykırılık İlişkisinin Bulunmaması (Hukuka Aykırılık İlişkisi ya da Hukuka Uygun Alternatif Hareketler)

Bir kamyonun sürücüsü olan (A), yasal sınırlardan az bir mesafe bırakarak, bisiklet süren (B)'nin yanından geçer. (B), kamyonun geçişiyle bir anda şaşırır ve tedirgin olur. Bunun neticesinde sağa sola savrulur ve kamyonun altına girerek tekerlek altında kalır. (B) hayatını kaybeder. Kazadan sonra anlaşıldığına göre bisiklet sürücüsü (B) alkollüdür. Tahminlere göre kamyon sürücüsü olan (A) eğer yasal sınırlardaki mesafede geçiş yapsaydı dahi kaza meydana gelebilecek durumdadır. Bu durumda (A), (B)'nin hayatını kaybetmesinden sorumlu değildir.¹⁶⁸

2.2.10.3. Neticenin Normun Koruma Alanı (ya da Amacı) Dışında Kalması (Risk Bağlantısının Bulunmaması)

Bazı durumlarda fail bir tehlike oluştursa dahi meydana gelen netice yasa sınırlarında yasaklanmamış olmaktadır. Netice başka bir risk meydana getirmiş olur. Bu nedenle ihlal edilmiş olan kuralın koruma alanı dışında kalan netice faile yüklenemez.¹⁶⁹

(B) bisiklet sürerken (A) ona çarpar ve (B)'nin ayağı kırılır. (B) ambulans ile hastaneye kaldırılırken ambulansın sürücüsü kalp krizi geçirir ve direksiyon hakimiyetini kaybeder. Bunun üzerine ambulans takla atar. (B), ambulansın takla atması sonrasında ağır yaralanır ya da hayatını kaybeder. Bu verilen örnekte ambulansın kaza yapması risk olur. Bu riskten korunmak müessir fiil suçunun amacı olmamaktadır. (A) söz konusu yaralamadan sorumludur. Ancak ambulansın kaza yapması sonrasında (B)'nin ağır yaralanmasından ya da hayatını kaybetmesinden (A) sorumlu tutulamayacaktır.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Mehlika Osmanoğlu, “Birlikte Kusur”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. XCIII, S. 2 (Mart-Nisan 2019), s. 111.

¹⁶⁸ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, *a.g.e.*, s. 231.

¹⁶⁹ Veli Özer Özbek, *TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı*, C. II, Ankara:2008, s.220.

¹⁷⁰ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, *a.g.e.*, s. 232.

2.2.10.4. Hukuken Önemli Riskin ya da Tehlikenin Bulunmaması, İzin

Verilmiş Bir Riskin Varlığı ya da Riskin Azaltılması

Fail bu maddede tehlikeyi azaltmamış ve yükseltememiştir. Bu halde meydana gelen neticenin bir tesadüf eseri olduğu kabul edilmektedir. (B), (A)'nın önerisiyle seyahat çıkmaktadır. (B)'nin seyahate çıkmak için bindiği uçak düşer ve (B) hayatını kaybeder. Bir başka durumda da (A), (B)'ye biraz hava alması için yürüyüş yapmasını tavsiye eder. (B) ormanlık alanda yürüyüş yapar. Ancak bu yürüyüş sırasında (C) tarafından öldürülür. Verilen her iki örnekte de ilk tavsiyede bulunan kişiler, şartların eşitliği teorisi çerçevesinde nedensel hareketler gerçekleştirseler de, suçla korunmakta olan hukuki değer üzerinde bir tehlike meydana getirmedikleri için meydana gelen neticeden sorumlu tutulamazlar. Ancak verilen her iki örnekte de, failerin özel bilgilerinin olup olmadığı husus araştırılmalıdır. Katilin ormanda beklediği bilindiği halde ormana yürüyüş yapmaya gönderilirse durum farklı olacaktır. İzin verilen riskin varlığı halinde de benzer durum söz konusu olacaktır. Tehlikeli olmasına rağmen belirli bir davranışa toplum için faydalı olması nedeniyle ve somut olaydan ayrık olmak üzere izin verilmektedir.

(A) arabasını Karayolları Trafik Kanunu tarafından belirlenen sınırlar ve kurallar çerçevesinde kullanmaktadır. Ancak aracının önüne birden (B) atlar ve (A)'nın çarpması ile (B) hayatını kaybeder. Burada meydana gelen ölüm neticesi (A)'nın sorumluluğunda değildir. (A), kurallar çerçevesinde araç kullanmaktayken kaza gerçekleşmiştir. Fail (A), risk sınırını aşmış değildir. (A), taksirle insan öldürmekten sorumlu tutulamaz. Zaten özen yükümlülüğüne aykırı davrandığı da söylenemez. (A), (B)'yi dövmek istemektedir. Bu amaçla (B)'ye sopayla vurmaya çalışırken (B)'yi kurtarmak isteyen (C), (B)'yi iter. İtmenin etkisiyle, sopa, (B)'nin baş bölgesine değil omuz bölgesine isabet etmiştir. (B) yaralanır ve burada (C) meydana gelen yaralama neticesinden sorumlu olmamaktadır. Riski azaltmıştır. (A), (B)'yi dövmek için onu izlemeye başlar. Tam (B)'yi arkasından vuracağı esnada (B)'yi kurtarmak için (C) onun üzerine atlar. (B) yaralanır ancak (A)'nın saldırısından kurtulmuş olur. Son olarak (A) bir evde yangın çıktığını ve bir çocuğun yanan evde mahsur kaldığını fark eder. Bunun üzerine mahsur kalan çocuğu kurtarmak için 3. Kata çıkar ve çocuğu kurtarır. Ancak dönüş yolunda alevlerin giderek büyümesi üzerine çocuğu aşağıda bekleyen ve çocuğu

tutmaya hazır olan kişilere doğru atar. Çocuk bu atıştan sonra kemiğinde kırık olsa da hayatta kalır.¹⁷¹

2.2.10.5. Varsayım Dayalı Nedensellik

Varsayım dayalı nedenselliğin söz konusu olduğu hallerde fiilin objektif isnat edilebilirliği ortadan kalkmaz. Aynı zamanda neticenin yüklenebilirliği hususuna da bir etki yapmamaktadır.¹⁷²

2.3. Taksirli Hareket İle Başlayan Olayın Akışına Üçüncü Bir Kişi

Tarafından Yapılan Kusurlu Hareketin Katılması (Rücu Yasağı)

Alman yazarlar, bu konuyu Alman doktrininde "Rücu Yasağı" (Regressverbot) olarak isimlendirmişlerdir. Bir kişi taksirli bir hareket ile bir başka kişinin taksirli yahut kasıtlı bir suçun ön safhasını meydana getirdiği takdirde artık kendi taksirli hareketi ile netice arasında nedensellik bağlantısı olmadığı kabul edilir. (A)'nın, hırsızlık amacıyla bir merdiven bulup, bir evin penceresine dayadıktan sonra, gelen sesler neticesinde merdiveni bırakıp kaçtığını ve daha sonra yoldan geçen (B), (A)'nın bıraktığı merdiven vasıtasıyla ve girip hırsızlık yaptığını varsayalım.¹⁷³

(A)'nın hareketi, (B)'nin gerçekleştirdiği netice için nedensel değer taşımasına rağmen (A) meydana gelen suçtan sorumlu olmayacaktır. İki kişinin sıralı hareketleri, tipe uygun neticeyi meydana getirmek açısından nedensel değerde olsa dahi ceza hukuku anlamında sorumluluk, iştirak hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı hallerde, sonraki hareketi yapan ve kanuni tipteki sonucu gerçekleştiren kişiye ait olacaktır.¹⁷⁴

Örneğin (A), (B)'yi öldürmek istemektedir ve bu amaçla (B)'ye silahla ateş ederek kolundan yaralamıştır. (B)'nin kolundaki yara mikrop kaparak iltihaba yol

¹⁷¹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 233.

¹⁷² Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 234.

¹⁷³ Roxin, Strafrecht, Band I, s. 292. Aktaran İçel, **Ceza ...**, s. 297.; İzzet Özgenç, **Suç İştirakin Hukuki Esası ve Faillik**, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hukuk Müşavirliği, 1996, s. 187. ; Önder, Genel Hükümler II, s. 103. Aktaran İçel, **Ceza ...**, s. 296-297.

¹⁷⁴ Puppe I, (Kindhauser/Neumann/Paeffgen), Strafgesetzbuch, 4. Auflage, 2013, Vorbemerkungen zu 13, Rn. 167.; Roxin, Strafrecht, Band I, s. 292. Aktaran İçel, **Ceza ...**, s. 297.

açmıştır ve (B) hayatını kaybetmiştir. Verilen örnekte (A), meydana gelen ölüm neticesinden sorumluluğu kabul edilmemektedir. (B)'nin kolundaki yaranın mikrop kapması iltihaba neden olmuştur. İltihaplanma ise (A)'nın gerçekleştirdiği hareketle meydana gelen ölüm neticesi arasındaki nedensellik bağlantısını kesmiştir. (A)'nın gerçekleştirdiği hareket, netice bakımından olmazsa olmaz bir şart değildir. (A)'nın (B)'yi öldürme kastı mevcuttur ve bu amaçla (A)'ye ateş etmiştir ancak (B)'yi öldürememiş sadece yaralamıştır. (A)'nın sorumluluğu kasten öldürmeye teşebbüsten ibaret kabul edilmektedir.¹⁷⁵

(A) doktordur ve bir dolabın içerisinde zehirli madde tutmaktadır. (B) ise doktor (A)'nın yardımcısıdır ve (A)'nın açık dolapta tuttuğu zehirli maddeyi alır. Bu zehirli maddeyle (C)'yi öldürür. Şartların eşitliği teorisine göre örneğe bakılacak olursa doktor (A)'nın hareket, meydana gelen netice açısından nedensel değer taşımaktadır. Ancak bahsedilen rücu yasağı nedeniyle artık meydana gelen neticeden sorumlu tutulamayacaktır.¹⁷⁶

(A) polistir ve silahını masanın üzerine koyar. Kız arkadaşı (B) ise (A)'nın silahını alır ve intihar eder. Polis (A) silahını masanın üzerine bırakmasaydı kız arkadaşı da hayatını kaybetmezdi. Ancak yine bahsedilen rücu yasağı nedeniyle polis (A), meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulamaz. Verilen doktor ve polis örneklerinde ne doktorun yardımcısının ne de polisin kız arkadaşının gerçekleştirdiği hareketler doktorun ve polisin hareketleri ile meydana gelen netice arasındaki nedensellik bağlantısını kesmemektedir. Ancak ikinci hareketler objektif isnadiyet bağlantısını kesmektedir. Doktor ve polis olayın akışına hakim değildir. Gerek doktorun yardımcısı gerekse polisin kız arkadaşı kendiliğinden hareket etmiştir. Doktorun ve polisin iradeleri olmaksızın netice meydana gelmiştir. Riske, ilk hareketi yapanlar değil 3. kişi yahut mağdur neden olmuştur.¹⁷⁷

(B)'nin sürücü ehliyeti olmamasına rağmen (A) ona aracını kullanması için verir. (B) bu araçla kaza yapıp bir kişinin hayatını kaybetmesine neden olduğu takdirde yine aynı durum söz konusu olacaktır. Ancak rücu yasağının mutlak bir şekilde kabul edileceği sonucuna da ulaşılması yanlış olur. Verilen ilk örnekte dolabın kapısını kasten

¹⁷⁵ Ercan, **a.g.e.**, s. 90.

¹⁷⁶ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 230.

¹⁷⁷ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 230.

açık bırakıp bırakmaması önemlidir. Ayrıca bir doktor olarak zehirli maddelerin bulunduğu dolabın kapısının açık bırakmanın tehlikeli olacağını düşünmüş olması gerekmektedir. Taksir söz konusudur.¹⁷⁸

Rücu yasağı ile ilgili birbirinden farklı ihtimallere göz atmak gerekirse;

İlk ihtimal önceki ve sonraki hareketin taksirli olması ihtimalidir. Bu durumda önceki hareketi yapan kişinin ceza hukuku anlamında sorumluluğu olmaz. Bu ihtimale örnek olarak aşırı süratle giden bir kamyonun atlayan kişinin hayatını kaybetmesi verilebilir. Burada aşırı süratle giden kamyon sürücüsünün ceza hukuku bakımından sorumluluğu doğmayacaktır. İkinci ihtimalde, önceki hareketin kasıtlı ve sonraki taksirli olması hali ele alınacaktır. Bu durumda kasıtlı hareketi yapan kişi ceza hukuku anlamında sorumlu olmaz. Örneğin, (A)'nın attığı yumruğun etkisiyle yere düşen (B), (C)'nin tehlikeli bir biçimde kullandığı arabanın altında kalarak hayatını kaybettiğinde artık kasıtlı hareketi yapanın sorumluluğuna gidilemez. Son ihtimalde ise önceki hareketin taksirli, sonraki hareketin kasıtlı olması hali incelenmektedir. Bu durumda taksirli hareketi yapan kişinin sorumlu olmadığı kabul edilmektedir. Örneğin; bir kişi, eşini zehirleyerek öldürmek için gereken zehirli karışımı temin etmek amacıyla eczaneye gittiğinde, eczacının dalgınlığından dolayı açık unutulmuş dolaptan zehirli karışımı aldığı anda artık eczacının sorumluluğuna gidilemeyecek ve ceza hukuku bakımından sorumlu olmayacaktır.¹⁷⁹

Nedensellik bağlantısının kesildiğinden söz edilebilmesi için bazı koşullar birlikte var olmalıdır. Öncelikle, iştirak kurallarının olaya uygulanması halinde bütün failer sorumlu olacağı için, iştirak kurallarının olayda uygulanmasının mümkün olmaması gerekmektedir. İştirak kuralları, tek fail tarafından işlenmesi mümkün olan suçların birden çok kişi tarafından anlaşarak işlenmesi halinde uygulama alanı bulmaktadır. Örneğin (A), (B) ve (C) aralarında anlaşarak suretiyle ortak düşmanları olan (D)'yi öldürmek amacıyla birer el ateş etmeleri ve (D)'nin, son isabet eden (C)'nin kurşunuyla hayatını kaybetmesinde iştirak kuralları uygulanır ve tüm failer meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulur. Bir başka koşul, iki kişinin birbirini izleyerek gerçekleştirdiği hareketler mevcut olmalıdır. Tek failin gerçekleştirdiği hareketler açısından nedensellik bağlantısının kesilmesi diye bir durum yoktur. (A) alkollü bir

¹⁷⁸ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 231.

¹⁷⁹ Puppe I, (Kindhauser/Neumann/Paeffgen), Vorbemerk. Zu 13, Rn. 170. Aktaran İçel, **Ceza...**, s. 297.

şekilde araç kullanmaktadır ve yaya geçidinden geçmekte olan (B)'ye aracıyla çarpmıştır. (B) ambulans tarafından hastaneye götürülürken ambulans sürücüsü virajı alamamıştır ve ambulans kaza yapmıştır. Kazada (B) hayatını kaybetmiştir. Verilen örnekte birbirini izleyen iki hareket gerçekleşmiştir. Gerçekleştirilen ilk hareket alkollü bir şekilde araç kullanma hareketidir. Gerçekleştirilen ikinci hareket ise ambulans sürücüsünün yaptığı kazadır. Burada nedensellik bağlantısını kesen hareket ambulans sürücüsünü kaza yapmasıdır.¹⁸⁰

Son koşul, bir önceki koşulda belirtilen birbiri arkasından gerçekleştirilen hareketlerin, meydana gelen tipe uygun netice bakımından nedensel olması gerekmektedir. Birbirini izlemek suretiyle gerçekleşen hareketlerin her biri, neticenin meydana gelmesi için nedensel değerde olmalıdır. Örneğin (B), (C)'ye vurmuştur. (C) aldığı darbenin etkisiyle dengesini kaybederek yere düşmüştür. (A) önceden kazdığı çukurun üzerini kapatmamıştır ve (C) (A)'nın açık unutmuş olduğu çukura düşerek hayatını kaybetmiştir. Verilen örnekte (B) ve (A) birbiri ardına hareket gerçekleştirmiştir. Her ikisinin gerçekleştirdiği hareket de meydana gelen netice açısından nedensel değere haizdir. Burada (A)'nın gerçekleştirdiği hareket ile nedensellik bağlantısı kesildiği için (B) artık meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulamamaktadır.¹⁸¹

---

¹⁸⁰ Ercan, **a.g.e.**, s. 90.

¹⁸¹ Ercan, **a.g.e.**, s. 90.

3. CEZA HUKUKUNDA SUÇ KAVRAMI ve NEDENSELLİK

BAĞLANTISI ile İLİŞKİSİ, SUÇUN MADDİ UNSURU, FİİL,

NETİCE, NEDENSELLİK KAVRAMLARI ve SUÇ

TİPLERİNE GÖRE NEDENSELLİK BAĞLANTISI

3.1. Suç Kavramı ve Nedensellik Bağlantısı ile ilişkisi

Ceza sisteminin araç ve usulleriyle suçun bastırılması suç siyasetinin ana konusunu oluşturmaktadır. Suç siyasetinin hedefleri arasında başka araçlarla suçun önlenmesi de vardır. Bundan dolayı devletlerin ceza hukuku mevzuatı ve yaptırımlar mutlak suretle suç siyasetine dayanmalıdır. Bir ülkede yürürlükte olan ceza hukuku mevzuatı belirli bir sistem dahilinde yönlendirici ve aynı zamanda şartlara uyabilme açısından belirli kurallara göre düzenlenmemişse o zaman o ülkede suç siyasetinin var olduğu kabul edilemeyecektir.¹⁸²

Kişinin dış dünyada meydana gelmiş olan bir neticeden dolayı sorumlu tutulabilmesi için söz konusu neticenin kişinin kendi gerçekleştirmiş olduğu hareket veya hareketlerinden kaynaklı olması gerekmektedir. Ancak bu durumda kişinin gerçekleştirdiği hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısı kurulabilmektedir. Şayet arada nedensellik bağlantısı kurulamıyorsa o zaman meydana gelen netice, hareketi gerçekleştiren kişi tarafından yapılmış istenmiş olsa bile neticeden dolayı kişinin sorumluluğu doğmaz. Gerçekleştirilen hareketten, birbirini izleyen birbirinden farklı neticeler meydana gelebilir. Ceza hukuku, hareket ile netice arasındaki nedensellik bağlantısını kurarken neticelerin hepsini göz önüne almamaktadır. Ancak kanun maddesinde tanımı olan neticeyi dikkate alır. Nedensellik bağlantısını hareketle kanunda tanımlanan netice arasında kurmaya çalışır.

¹⁸² Sulhi Dönmezer, "Suç Siyaseti", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LII, S. 1-4 (Temmuz 2011), s. 7-8.

Gerçekleştirilen hareket ancak kanunda tanımlandığı ve ceza yaptırımına bağlandığı takdirde ceza hukukunda anlam ifade eder.¹⁸³

Devlet kamu düzenini ve toplumu oluşturan kişileri hukuk aracılığıyla koruma altına almaktadır.¹⁸⁴

Hukuk ancak bir toplumda anlam kazanmaktadır. Yalnız yaşamakta olan bir bireyin çığneyebileceği bir hak olmadığı için hukuksal yaşam kavramından bahsedilemez.¹⁸⁵

Bir toplumda var olan kişilerin hangi hareketlerin toplum düzenine ve toplumu oluşturan bireylere zarar verdiğinin yahut onlar için tehlike meydana getirdiğinin sınırı ceza hukuku kuralları ile çizilmektedir. Bu hareketler suç olarak kabul edilmektedir. Ceza yargılaması hukuku kavramına kısaca değinilecek olursa; ceza yargılaması hukuku bir kimsenin gerçekleştirdiği bir hareketin suç meydana getirdiği şüphesi ile başlayan ve söz konusu şüpheyi yenmeye kadar devam eden sürece verilen isimdir. Bu süreç; iddia, savunma ve yargı olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir.¹⁸⁶

Söz konusu sürecin asıl amacı maddi gerçeğe ulaşmaktır. Suç sonrasında suçu hayata geçiren kişi ceza yaptırımını ile karşılaşır.

İşlendiğinin kesinleşmesi durumunda bir ceza yaptırımını ile yahut diğer tedbirlerin uygulanması ile karşılaşılacak suçun ne olduğu ve sınırları hukukçuları ilgilendirdiği kadar sosyolog ve kriminologları da ilgilendirmiş bir husustur. Çünkü suç, hukuki bir olgu olduğu kadar sosyolojik ve kriminolojik de bir olgudur.¹⁸⁷

Hukuk sosyal alanla iç içe, politik ve ekonomik konularla ilişkilidir.¹⁸⁸ Ceza ise sosyal etkiler tarafından biçimlendirilmiş olan tarihsel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸⁹ Cezalar devletin uygulamış olduğu yaptırımlardır.¹⁹⁰

---

¹⁸³ Alacakaptan, **a.g.m.**, s. 81.

¹⁸⁴ Can Canpolat, "Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı", **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XV, S. 2 (Ekim 2020) s. 490.

¹⁸⁵ Vecdi Aral, **Beklediğimiz ve Bizden Beklenen Adalet**, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2014, s. 13.

¹⁸⁶ Erdener Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, 10. b. y. y.: Kazancı Kitap, 2004, s. 70.

¹⁸⁷ Alacakaptan, **a.g.m.**, s. 1.

¹⁸⁸ Sharon Dolovich ve Alexandra Natapoff, **The New Criminal Justice Thinking**, New York: New York University Press, 2017, s. 2.

¹⁸⁹ Fatma Karakaş Doğan, **Cezanın Amacı ve Hapis Cezası**, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2010, s.34.

¹⁹⁰ Markus Dubber, Tatjana Hörnle, **Criminal Law : A Comparative Approach**, Oxford: Oxford

Ceza hukukunun ve cezalandırmanın fonksiyonları ve amaçlarının yanında modern ceza hukuku kapsamında kabul görmüş olan ve değiştirilmesi imkanı olmayan bazı temel ilkeler de gelişmiştir.¹⁹¹

Ceza hukukunun amaçlarına bakıldığında çeşitli olduğu görülmektedir. Bir kısım hukukçu bu amaçlardan bazılarını diğerlerine göre daha önde kabul ederken bir kısım hukukçu da tüm amaçların birlikte çalıştığını ileri sürmektedir. Ceza hukukunun amaçlarına bakıldığında toplumu oluşturan kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin korunması, toplumda kamu düzeninin korunması, toplumu oluşturan bireylerin birbirleri ile ilişkilerinin düzenlenmesi, hukuk kurallarını aykırı hareket edenlerin ceza yaptırımını ile karşılaşması olduğu görülmektedir.¹⁹²

Modern ceza hukukunda kabul görmüş olan bu ilkeler bazı zamanlarda doğal hak sınırları kapsamına alınırken bazı zamanlarda ise temel insan hakları sınırlarına dahil edilmiştir. Dünya tarihinde insanlık için zor zamanlar olan savaşlar ve büyük felaketler söz konusu temel ilkelerin korunması açısından önemli zamanlardır. İnsanlık bu en zor zamanlarda dahi temel ilkelerden taviz vermemiş ve gelişmişliğini büyük oranda ispat etmiştir. Dünya üzerindeki her bir toplumun gelişmişlik düzeyi bahsedilen temel ilkelere olan inanç ve temel ilkelerin hayat geçirilmesindeki başarı ile ölçülür.¹⁹³

Ceza hukukunun amacı, gerçekleştirilen belirli hareketlerin yanlış olduğunu kabul edip yargılamak faaliyetini gerçekleştirmek ve suçun meydana geldiğinin tespiti durumunda devletin izleyeceği yolu çizmektir.¹⁹⁴

Birey, kendisine suç isnat edildiğinde masumiyet karinesi nedeniyle suçu makul şüphenin ötesinde sabit olarak ispatlanmasını talep etme hakkına sahiptir. Anayasal hükümlere bakıldığında da suçsuz bir bireyin mahkum edilmesi ihtimali göz önüne alınmış ve birtakım güvenceler getirilmiştir. Söz konusu anayasal hükümler, bireyin

---

University Press, 2014, s. 4.

¹⁹¹ Kayıhan İçel, Füsün Sokullu-Akıncı, İzzet Özgenç, Adem Sözüer, Fatih Selami Mahmutoglu, Yener Ünver, **Yaptırım Teorisi**, 2.b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2002, s. 4.

¹⁹² Mark Thomas, **Criminal Law**, 2. b., Saltford: Hall & Stott Publishing, 2020, s. 5.

¹⁹³ İçel vd., **a.g.e.**, s. 5.

¹⁹⁴ Reid Griffith Fontaine, **The Mind of the Criminal: The Role of Developmental Social Cognition in Criminal Defense Law**, New York: Cambridge University Press, 2012, s. 2.

devlet karşısında korunmasını ve her birey için geçerli masumiyet karinesini korumayı amaçlamaktadır.¹⁹⁵

Bu durum suç isnat edilen bireyin psikolojisinin korunmasında ve haysiyetinin korunmasında etkilidir. Suç konusunda mağdurun psikolojisinin de korunması gerekmektedir.

Suç mağduru, suç konusu ifşa olduğunda çevreden gelen olumsuz tepkiler yahut cevaplar neticesinde ikincil mağduriyet yaşar ve psikolojik olarak zarar görür.¹⁹⁶

Çağdaş ceza hukukunda cezai sorumluluk manevi unsur ve dış dünyadaki hareket kavramlarından oluşmaktadır. Manevi unsurla ilgili ilk düşünce bireyin kendi iradesiyle iyiyi ve kötüyü seçebilme durumudur. Bir diğer düşünce ise bireyin yanlış yapmayı tercih ettiği zamanda bu yanlış bilinçli olarak yaptığıdır. Bu durumda birey kasten hareket etmiştir. Çağdaş ceza hukukunda cezai sorumluluk unsurları olan manevi unsur, dış dünyadaki hukuka aykırı hareket ile birleştiğinde suç meydana gelmektedir.¹⁹⁷

Ceza hukuku genel kısım hem tanımlayıcı hem de normatif özelliklere sahiptir. Tanımlayıcı özellik ceza hukukunda evrenselliği yakalamak ve birlik oluşturmak amacındadır. Normatif özellik ise ceza hukukunun adil olabilmesi için çalışmaktadır.¹⁹⁸

Maddi gerçek, mantık yolu izlenmek suretiyle akıl yoluyla ortaya çıkmaktadır. Ancak maddi gerçeğin her daim mutlaka gerçek olduğu kanısına varılamaz. Beyan delillerine dayanılarak elde edilen sonucun aksinin yargılamanın yenilenmesi yoluyla ileri sürülmesi mümkündür.¹⁹⁹ Bahsedilen maddi gerçeği bulmak için her yol meşru kabul edilmemektedir.

Maddi gerçeğin araştırılması ilkesinin sınırları, delil yasakları ile çizilmiştir.²⁰⁰

---

¹⁹⁵ H. Richard Uviller, **Virtual Justice : The Flawed Prosecution of Crime in America**, New Haven: Yale University Press, 1996, s. 9.

¹⁹⁶ Graham Davies, Sally Lloyd-Bostock, Mary McMurrin ve Clare Wilson, **Psychology, Law, and Criminal Justice : International Developments in Research and Practice**, Berlin: De Gruyter , 1996, s. 3.

¹⁹⁷ Carlson Anyangwe, **Criminal Law: The General Part**, 8. b., LangaaResearch&PublishingCIG, 2015, s. 175.

¹⁹⁸ George P. Fletcher, **Rethinking Criminal Law**, Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 394.

¹⁹⁹ Ali Parlar, Muzaffer Hatipoğlu ve Erol Güngör Yüksel, **Deliller Çapraz Sorgu ve İspat**, Ankara: 2008, s. 3.

²⁰⁰ Parlar, Hatipoğlu, Yüksel, **a.g.e.**, s. 2.

Ceza hukuku yargılamasının amacı hem suçlu olan bireyi cezalandırmak hem de suçsuz olan bireyin korunmasını sağlarken yapılan yargılamanın da kanunlara uygun ilerlemesini korumaktır.²⁰¹

Ceza hukuku yargılaması morfolojik açıdan değerlendirildiğinde asıl ceza muhakemesi ve tali ceza muhakemesi olarak ikiye ayrılmaktadır. Asıl ceza muhakemesi neticesinde eğer kişinin, isnat edilen suçu işlediği sabit görülürse kişi yaptırma maruz kalır. Tali ceza muhakemesinde n sadece bazıları kanun tarafından düzenlenmiş olup burada meydana gelen bir suç nedeniyle yargı makamlarının bir karar vermesi için açılmış olan tali ceza davası için yapılan muhakemedir.²⁰²

Kişilerin kişisel haklarının ihlal edilmesi ve toplumun düzenine karşı tehdit meydana gelmesi hukuki anlamda kötülüğü ifade etmektedir.²⁰³

Asayişin bozulması ve buna bağlı olarak toplumdaki düzenin bozulmasıyla toplumda güven sorunun ortaya çıkması Devletin güvenilirliği hususunu zedeler niteliktedir. Ülke bütünlüğünün korunmasının en önemli temeli toplumdaki asayişin muhafaza edilmesidir. Bu amaca ulaşmak için bireylerin özgürlük alanlarını kısıtlamak hatalı olacaksa demokratik hukuk devletlerinde hiçbir bireyin sınırsız özgürlük alanına sahip olduğunu ifade etmek de o kadar hatalı olacaktır.²⁰⁴

Hukukumuzda suçla korumaya alınmış hukuki değer, beden bütünlüğü ve vücut dokunulmazlığıdır. Kişinin beden, akıl ve ruh sağlığını koruma amaçlanmıştır.²⁰⁵

Bu koruma gerek fiziki ihlallere gerekse psikolojik ihlallere karşı olmaktadır.²⁰⁶

Beden bütünlüğü ve vücut dokunulmazlığı hususları, kişinin kendisini ilgilendirdiği kadar toplumu da ilgilendiren hususlardır. Bundan dolayı bu hususların

---

²⁰¹ Erdener Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, 4. b. İstanbul: Kazancı Kitap, 1991, s. 4.

²⁰² Nurullah Kunter ve Feridun Yenisey, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2005, s. 614.

²⁰³ Sururi Aktaş, “Cezalandırmanın Amacı Üzerine”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XIII, S. 1-2 (2009), s. 24.

²⁰⁴ Ersan Şen, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nun 115. ve 122. Maddelerine İlişkin Bir Değerlendirme”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. LXXIX, S. 2 (Mart-Nisan 2005), s. 360.

²⁰⁵ Sahir Erman ve Çetin Özek, **Ceza Hukuku Özel Bölüm**, İstanbul: 1994, s. 94.

²⁰⁶ Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, **Kişilere Karşı İşlenen Suçlar**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007, s. 183.

ihlaline yönelik gerçekleştirilen hareketler ister kasten ister taksirle olsun ceza yaptırımını ile karşılaşmaktadır.²⁰⁷

Mağdur, suçun maddi unsurları kapsamına dahil olan pasif bir süje olarak kabul edilmektedir. Meydana gelen her suçta mutlaka, suçun maddi konusunun yöneldiği mağdur olmalıdır.²⁰⁸

Bireyin manevi varlığını onun onur ve haysiyetidir meydana getirmektedir. Onur ve haysiyet, kişiye toplum tarafından verilen değerlerin toplamı olarak kabul edilmektedir.²⁰⁹

Hukuk kuralları öyle normlardır ki; kurallardan sapılması durumunda zor kullanılması öngörülmüştür. Ayrıca çeşitli müeyyidelerle de desteklenmektedir. Söz konusu hukuk kuralları Devlet tarafından desteklenmektedir. Zaten hukuk, Devlet tarafından tanınan ve desteklenen kurallar bütünü olarak kabul edilmektedir.²¹⁰

Kural olarak tüm ilkelerin korumakta olduğu bir hukuksal yarar mevcuttur. Bu hukuksal yarar işlenen suçla zedelene hukuki menfaat olarak ifade edilebilir. Hukuki yararlar, bireylerin içerisinde yaşadığı toplumun düzeninin korunmasını sağlarlar. Hukuki yararlar aynı zamanda manevi ve metafizik bir kimliğe haiz olmaktadır.²¹¹

Toplumu oluşturan bireyler için genel anlamda bir koruma mekanizmasının esasını, hukuk devletlerinde, temel hak ve hürriyetlerin koruma altına alınması ve barışçı hak arama yollarının kullanımda olması oluşturmaktadır.²¹²

Hukuk devleti olgusuna kanunlar tarafından sıkça atıfta bulunulmasına karşılık tanımla doktrin tarafında yapılmaktadır.²¹³

---

²⁰⁷ Cengiz Apaydın, “Taksirle Yaralama Suçu”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 1 (Ocak 2011), s. 63.

²⁰⁸ Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012, s. 31.

²⁰⁹ Emine Ülker Tarhan, **Yeni Türk Ceza Yasasında Tehdit ve Hakaret Suçları**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2007, s.275.

²¹⁰ Sulhi Dönmezer, **Toplumbilim**, 12. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 1999, s. 252.

²¹¹ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Kanunu Şerhi Genel Hükümler**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005, s. 199-200.

²¹² Yusuf Başlar, “Anayasal Demokrasi ve Hukuk Devleti”, **Yargıtay Dergisi**, C. XXXVII, S. 4 (2011), s. 66.

²¹³ Sururi Aktaş, “Hukuk Devleti İdealine Felsefi Bir Bakış”, **Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi**, S. 1 (Şubat 2020), s. 3.

Hukuk devleti olgusu her ne kadar ülkemizde hukukun üstünlüğü olgusu ile tanımlanmış olsa da hem hukuk devleti hem de hukukun üstünlüğü olguları kullanıldıklarından farklı anlamlara sahiptir.²¹⁴

Hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti olguları birbirinden farklı liberal anlayışlarla ilişkilidir. Bu anlayışlar Anglo-Sakson ve Alman ekolüdür. Aradaki farklılık egemenlik kavramı hakkındaki felsefi görüş ile ilgilidir. Anglo-Sakson ekolü realist bir tutumla toplumdaki bireylerin mülkiyet hakkı üzerindeki egemenliğini dikkate almaktadır. Alman ekolü, daha idealist tutumla toplumdaki bireylerin davranışları üzerindeki egemenliği dikkate almaktadır.²¹⁵

Adalet olgusu ile ilgili temel ayırım maddi adalet ve şekli adalet olarak yapılmaktadır. Maddi adalet, insan hakları ve sosyal adalet düzenin korunması ile ilgili düzenlemeler yapmaktadır. Maddi adalet hukuk kurallarının konuları ile ve bu konuların adalete uygun olup olmadığı hususu ile ilgilenmekteyken şekli adalet hukuk kurallarının konuları ile ilgilenmemektedir. Şekli adalet sadece hukuk kurallarının işleyişi ile ilgilenmektedir.²¹⁶

Gerek maddi adaletin gerekse şekli adaletin neticelerinin adaletli olup olmadığı hususunda çelişkide oldukları söylenebilirse de maddi adaletin olmaması durumunda şekli adalet tek başına adil olmayacak ve adaleti sağlayamayacaktır.²¹⁷

Hukuk, adalet kavramının somutlaşmış halidir. Adalet kavramı hukuk sayesinde dış dünyada yer edinir.²¹⁸

Ceza kanunun amacı başlığını taşıyan birinci maddede ceza kanunun amacı olarak kişi hak ve özgürlüklerini, kamu sağlığını ve çevreyi korumak ve suç işlenmesini önlemek ifade edilmiştir. Bahsedilen amacın gerçekleşmesi için kanunda cezai sorumluluğun sınırları, suçlar, cezalar ve güvenlik tedbirleri düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde söz konusu maddenin ceza kanununun özgürlükçü yapısını ifade ettiği

²¹⁴ Zeki Yıldam, "Hukuk Devleti Nedir?", **İstanbul Barosu Dergisi**, C. LXXXVI, S. 2 (Mart-Nisan 2012), s. 153.

²¹⁵ Mustafa Yaylalı, "Hukuk Devleti ve Hukukun Üstünlüğü Kavramları: Albert Venn Dicey ve Hans Kelsen", **Liberal Düşünce Dergisi**, C. XXIII, S. 91-92 (Aralık 2018), s. 96.

²¹⁶ Adnan İnanç, "John Rawls ve Hukuk Devleti Açısından Adalet Teorisi", **İstanbul Barosu Dergisi**, (Mayıs-Haziran 2020), s. 212.

²¹⁷ Gülriz Uygur, "Adalet ve Hukuk Devleti", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. LIII, S.3(Ağustos 2004), s. 30.

²¹⁸ Vecdi Aral, **Toplum ve Adaletli Yaşam**, 2. b., İstanbul: Legal Yayıncılık, 2012, s. 6.

belirtilmiştir. Toplumu oluşturan tüm bireylerin adalet ve güven içerisinde yaşama hakkı vardır. Bu nedenle de kamu düzeni ve güvenliğin sağlanmasının temel araçlar arasında olduğu belirtilmektedir. Ayrıca madde gerekçesine göre ceza kanunu bireylerin hak ve özgürlüklerine en ciddi müdahalelerde bulunan kanundur. Totaliter devletlerde ceza kanunları bireylerin hak ve özgürlüklerini kısıtlamak, ortadan kaldırmak amacıyla kullanılırken demokratik ülkelerde ceza kanunlarının keyfi ve kötüye uygulanmasının önüne geçmek için uluslararası sözleşmelerde temel ilkelerin yer aldığı görülmektedir. Böylece bireylerin hak ve özgürlüklerinin, ceza kanunlarının keyfi uygulamalarına karşı güvende olduğu ifade edilmektedir.²¹⁹

Cezaların amaçlarına dair ortaya koyulan teoriler genelde kabul edilmiş olan suç teorisi ile doğrudan bağlantılıdır. Ancak temel ilkeler, teorilerden bağımsızdır ve modern ceza hukuklarında cezalandırmanın üst normu olarak benimsenmektedir. Bahsi geçen temel ilkeler, toplumun suç ve ceza anlayışından bağımsız olarak toplumun gelişmişlik düzeyini gösteren temel ilkelerdir. Modern ceza hukuklarında çeşitli konularda birbirinden farklı özellikler gözlenebilmektedir. Bazı ceza hukuklarında cezalandırma kusurlu irade olarak kabul edilirken yahut kusurun suçun manevi yönünü meydana getirdiği benimsenirken bazı ceza hukuklarında ceza korkutucu bir güç olarak kabul edilmektedir. Ancak temel ilkeler bakımından fikir birliği söz konusudur. Modern toplumlarda söz konusu temel ilkeler vazgeçilmez unsurlardır.²²⁰

Bir toplumda suç oranını azaltmak için, cezaların arttırılması tek başına yeterli kabul edilemez. Suç işlenmesi toplumdaki eğitim düzeyi, toplumu oluşturan bireylerin sosyal yaşantısı, bireylerin ekonomik durumları gibi nedenlere bağlı olmaktadır.²²¹

TCK, suç hakkında genel bir tanımlama yapma yoluna gitmiş değildir. TCK her suçu ayrı ayrı tanımlamaktadır. Kasten öldürme suçu, hırsızlık suçu, cinsel saldırı suçu örnek olarak verilebilir. Bu durum kanunilik ilkesinin gereğidir. Şekli anlamda suç, ceza yahut güvenlik tedbirini gerektiren kanuni tip olarak ifade edilebilmektedir. Ancak bu ifade şekli yapısal unsurlar açısından ipucu vermemektedir. Suç kavramı yakından incelendiği takdirde, bir insanın gerçekleştirdiği davranışın tipe uygun olarak kabul

---

²¹⁹ Mehmet Emin Artuk, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Genel Hükümlerine İlişkin Düşünceler”, **Legal Hukuk Dergisi**, C. III, S. 32 (Ağustos 2005), s. 2761.

²²⁰ İçel vd., **a.g.e.**, s. 4.

²²¹ İskender Tepebaşılı, “Yeni TCK’da Cezalar ve İnfaz Rejimi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. LXXXIII, S. 5 (Eylül-Ekim 2009), s. 2460.

edilebilmesi için aynı zamanda söz konusu davranışın hukuka aykırı nitelikte olması ve kusurlu olması gerekmektedir. O halde suç; tipe uygun, hukuka aykırı, kusurlu insan davranışı olarak tanımlanabilmektedir. Suçun genel işleniş şekli ile özel işleniş şekli arasında fark bulunmaktadır. Suçun genel işleniş şekli kavramı ile ifade edilen bir insanın davranışı, yasal tanımdaki tipe uygun, hukuka aykırı ve kasıtlı olarak gerçekleştirilmiş olan davranış kabul edilmektedir. Bu durum söz konusu olduğunda suçun bazı özel işleniş şekillerinin ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. İnsan davranışı, ceza hukuku anlamında suçun meydana gelişinin kabulü için hareket yahut başlangıç noktası olarak ele alınmaktadır.²²²

Çalışma kapsamında, adı geçen bölümlere değinilmeyecektir.

Temel suç tipi tipe uygun, hukuka aykırı, kasten işlenen neticeli ve icrai nitelikteki insan davranışı olarak tanımlanmaktadır. Ancak bazı suç tiplerinde hareketin dış dünyada bir değişiklik meydana getirmesi yani bir neticenin varlık göstermesi şartı aranmamaktadır. Kanun koyucu teşebbüs aşamasında kalmış olan suçlar için de cezalandırma yoluna gitmiştir. Aynı zamanda suçun sadece kasıtlı olarak meydana gelebileceğinin de istisnası mevcuttur. Her ne kadar TCK m. 21/1 bir fiilin kasten işlenmesi halinde suç olarak kabul edilebileceğini ifade etmiş olsa da TCK m. 22/1 bazı durumlarda taksirin varlığının da suçun meydana gelebilmesi için yeterli olacağını ifade etmiştir. Suçun temel işleniş şekli kasttır. Ceza kanunları suçun icrai hareketle işleneceğini ifade etmektedir. Ancak yine bazı istisnai hallerde ihmal niteliğinde hareketlerle de suçun meydana gelmesi kabul edilmiştir.²²³

Ceza hukukunun temel öznelerinden olan suç sosyal bir olgudur. Ancak sosyal hayatta ortaya çıkan suç, hukuka aykırı bir davranış olduğu için ceza ile yaptırım altına alınmıştır. Suç sadece kanunu ihlal eden bir olay olarak kalmamakta ve insan fiili olmaktadır.²²⁴

---

²²² Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 192.

²²³ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 193.

²²⁴ Faruk Erem ve Nevzat Toroslu, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 9. b. Ankara: Savaş Yayınevi, 2003, s. 15.

Ceza hukukunun faydacı kimliği gereğince gerekli ve yararlı her türlü kurum kabul edilmektedir. Söz konusu cezaların yerine ekonomik yahut manevi olarak yararlı kabul edilen başka birtakım tedbirler getirilmiştir.²²⁵

Cezalar kanun tarafından belirlenmektedir. Bu durum cezaların genel ve objektif olması sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle cezalar, herkese eşit uygulanmaktadır.²²⁶

Ceza hakkında, değişik görüşler ileri sürülmüş ve farklı tanımlar meydana gelmiştir. Ancak en uygun olan haliyle ceza; kanunlar tarafından suç olarak tanımlanmış olan hareketlerin hayata geçirilmek suretiyle toplum düzeninin bozulması neticesinde, bu hareketi gerçekleştiren kişi veya kişilerin, yine kanunla belirlenmiş olan usul ve esaslar çerçevesinde uygulanan maddi yahut manevi yaptırımlar bütünüdür.²²⁷

Suçun unsurları incelenirken farklı ayrımların yapılması söz konusu olmaktadır. Hangi ayırım yapılırsa yapılsın nedensellik bağlantısı hususu, suçun maddi unsuru içerisinde değerlendirilmektedir. Suçun maddi unsuru kapsamında incelenmekte olan nedensellik ilişkisi, suçun meydana gelebilmesi için bir neticenin var olmasının arandığı hallerde, suçun kanuni tanımında yer almakta olan davranışla netice arasındaki nedensellik bağlantısının varlığını ifade etmektedir. Bir kimse, neden olmadığı bir suç dolayısıyla cezalandırılmamaktadır. Meydana gelen netice, bir kimsenin gerçekleştirdiği davranışıyla ortaya çıkmalıdır. Bir insanın hareketi, nedensellik bağlantısında neden boyutunu oluşturmaktadır. Suçun düzenlendiği kanun maddesi kapsamında aranan netice, bir insanın gerçekleştirdiği hareketin neticesiyse ancak bu halde bir insanın ceza yaptırımına maruz kalması mümkün olabilecektir.²²⁸

Bir de suçun manevi unsurları vardır. Burada kast ve taksir ayrımı yapılmaktadır.

Ceza hukukunda, failin bilmek ve istemek unsurlarının meydana getirdiği kastının her olayda kesin olarak tespit edilmesi imkanını verecek net bir kural koyulması mümkün değildir.²²⁹

---

²²⁵ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.III, 12. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 1997, s. 2.

²²⁶ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.II, 12. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 1999, s. 550.

²²⁷ Mehmet Fahrettin Hekimoğlu, **Ceza İnfaz Hukuku ve Cezaevi İdaresi**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2001, s. 55.

²²⁸ Ömeroğlu, **a.g.m.**, s. 1561.

²²⁹ Fatih Birtek, "Kasten Öldürmeye Teşebbüs ve Kasten Yaralama Suçlarının Manevi Unsur Bakımından

Kast unsuru, failin iç dünyasına ilişkindir. Ancak; fail ile mağdur arasındaki ilişki, failin suçu gerçekleştirirken kullanmış olduğu suç aleti, failin suçu işleyiş biçimi, meydana gelen neticenin ağırlığı gibi durumlar açısından bir inceleme yapıldığı takdirde failin iç dünyasına ilişkin olan kastının dış dünyada da objektif bir yansıması görülmüş olacaktır.²³⁰

Bir insanın gerçekleştirdiği hareketi dışında başka nedenler de nedensellik bağlantısında süreci etkileyebilmektedir. Yaralı kimsenin hastaneye götürülmesi esnasında içinde bulunduğu araca yıldırım düşmesi bu duruma örnek olarak verilebilmektedir. Bu durumda suç ile ilgili insan hareketi, davranışı dışında kalmış olan nedenlerin de nedensellik bağlantısı sürecine katkıları incelenmelidir. Bir insanın gerçekleştirdiği hareketler dışında kalmış olan nedenler de özellikle nedensellik bağlantısının kesilip kesilmediğinin belirlenmesinde rol oynayabilmektedir. Ancak bu hususun insan davranışı dışında kalmış olan nedenleri suçun nedeni haline getirdiği söylenemez. Suçun nedeni bir insanın gerçekleştirdiği hareket, davranış olmaktadır. Netice, kanuni tip kapsamında farklı şekillerde belirtilmiş olabilmektedir. Örnek vermek gerekirse TCK m. 151 kapsamında tanımlanmış olan mala zarar verme suçunda malvarlığı üzerinde azalma, zarar suçun neticesini meydana getirirken, TCK m. 81 kapsamında tanımlanmış olan kasten öldürme suçunda netice bir insanın hayatını kaybetmesi olmaktadır. Suçu meydana getirmiş olan bir insan davranışı hareket yahut ihmâl biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Diğer bir ifadeyle ifade etmek gerekirse, bir insanın gerçekleştirdiği davranış yapma yahut yapmama şeklinde olmaktadır. Yapmama şeklinde ortaya konulmuş olan davranış da meydana gelen neticeye neden olabilmektedir. Bir çocuk bakıcısının bakmakla yükümlü olduğu çocuğu beslemeyerek açlıktan hayatını kaybetmesine neden olması örneğinde, ihmâl yani yapmama davranışı ölüm neticesini meydana getirmektedir.²³¹

Suçun meydana gelmesi bakımından davranış ve neticenin hangi yöntemle birbirine bağlanacağı, aralarındaki nedensellik bağlantısı varlığının nasıl tespit edilebileceği hususları çeşitli teorilerin doğumunu sağlamıştır. Ancak bahsi geçen çeşitli teorilerin hiçbiri nedensellik bağlantısının tespitinin nasıl yapılacağı hususunu

---

Ayır Edilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. C. LVIII, S. 2 (Haziran 2009), s. 233.

²³⁰ Ayhan Önder, **Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler ve Bilişim Alanında Suçlar**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1994, s. 10.

²³¹ Ömeroğlu, **a.g.m.**, s. 1562.

çözebilmiş değildir. Hiçbir hukuk sistemi nedensellik bağlantısı ile ilgili sorunların üstesinden bu hususta meydana gelmiş olan birçok teoriden sadece birini kullanmak suretiyle gelememektedir. Nedensellik bağlantısının hangi teoriye göre belirleneceği hususunda, dünyanın hiçbir yerinde mahkemelere her sorunda yol gösterecek içtihadın var olduğunun söylenmesi mümkün olmamaktadır. Nedensellik bağlantısının varlığının yahut yokluğunun bu konuda meydana getirilmiş olan tüm teorilerden faydalanmak suretiyle somut olaya göre çözülmesi gerekmektedir.²³²

3.2. Ceza Hukukunda Suçun Maddi Unsuru

Bir suçun meydana geldiğinden bahsedebilmek için öncelikle failin olumlu yahut olumsuz bir davranışının var olması gerekmektedir. Ayrıca failin söz konusu davranışı dış dünyada bir değişiklik meydana getirmiş olmalıdır. Failin gerçekleştirdiği davranışla dış dünyada meydana gelmiş olan değişiklik arasında nedensellik bağlantısı kurulabilmelidir. Bunlar ise suçun maddi unsurunu ifade etmektedir. Maddi unsur, suçu inceleme yöntemlerinde yer alan bir ifadedir. Suçun unsurları hangi ayrımlara tabi tutulursa tutulsun maddi unsura mutlaka değinilecektir. Bahsedilen maddi unsur, hareket, netice ve hareketle netice arasındaki nedensellik bağlantısı olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır.²³³

Suçun maddi unsurlarını meydana getiren hususlar netice ve nedensellik bağlantısı kavramlarını içine alan eylem, fail, mağdur, suç konusu ve suça etki eden nedenler olmaktadır. Fiilin dış dünyadaki yansıması suçun maddi unsurları tarafından olur. Eylem, bir kimsenin dış dünyaya yansımakta olan icrai yahut ihmali davranışdır. Ceza hukuku yargılamasında tüzel kişiler suçun maddi unsuru içerisine dahil olmazlar. Bu kapsama dahil olacaklar, iradi olarak hareket gerçekleştiren gerçek kişilerdir. Suçun maddi unsurunda, suç teorisini ilgilendiren kanuni tipe uygun eylem, suçun unsurlarından kabul edilmektedir. Eylem unsuru hem suçun maddi unsurlarındandır hem de hareketi, neticeyi ve bu ikisi arasındaki nedensellik bağlantısını içine almaktadır.²³⁴

²³² Ömeroğlu, **a.g.m.**, s. 1562.

²³³ Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 234.

²³⁴ Cengiz Apaydın, **Bilişim Suçları ve Bilişim Ceza Hukuku**, İstanbul: kendi yayını, 2017, s. 160.

3.3. Ceza Hukukunda Fiil

3.3.1. Genel Olarak

Ceza hukuku anlamında bir suçun meydana gelebilmesi için fiilin var olması şarttır.²³⁵ Bir kimsenin düşüncesine ceza hukuku müdahale etmez.²³⁶ Ceza hukukunun müdahalesi için bu düşüncenin fiil ile dış dünyaya aktarılması gerekmektedir. Ancak bu halde kişi cezalandırılabilir. Ceza hukukunda fiil; hareket, netice ve nedensellik bağlantısını ifade etmektedir.²³⁷

Hukuk devleti düşünce özgürlüğünü güvence altına aldığı için düşüncelerden dolayı cezalandırma yoluna gidilmemektedir.²³⁸

Fiil kavramı; ceza muhakemesinde ve maddi ceza hukukunda kullanılan ortak bir kavramdır. Ancak anlam olarak birbirinden farklıdır. Maddi ceza hukuku kapsamında fiil, belirli bir amaca yönelmiş olan, bir kimsenin isteğine göre ve iradesiyle, dış dünyada değişiklik meydana getiren icrai nitelikte olabileceği gibi ihmali nitelikte de olabilen bir insan davranışdır.²³⁹

Ceza hukukunda fiilin iki unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlardan ilki hareket unsuru ve ikincisi ise netice unsurudur. Fiilin gerçekleşmesi için, meydana gelen neticenin hareketi gerçekleştiren kişiye isnat edilebilmesi gerekmektedir. Meydana gelmiş olan neticeyle, kişinin gerçekleştirdiği hareketin arasında bir ilişki olmalıdır. Bu ilişki nedensellik bağlantısı adını almaktadır.²⁴⁰

Meydana gelen netice ile gerçekleştirilen hareket arasında hiçbir bağlantının olmadığı hallerde nedensellik bağlantısından bahsedilemez.²⁴¹

²³⁵ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 207

²³⁶ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 207.; Özen, **a.g.e.**, s. 242.; Hakeri, **Ceza...**, s. 157.

²³⁷ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 207.

²³⁸ Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, Veli Özer Özbek, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku**, 5. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001, s. 122.

²³⁹ Çetin Akkaya, "Suçların İçtimaı Bağlamında Fiil Tekliği", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S. 13 (Haziran 2019), s. 1.

²⁴⁰ Dönmezer, **Genel...**, s. 105.

²⁴¹ Hakan Hakeri, **Sorularla Ceza Hukuku**, y. y. : Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2005, s. 57.

Örneğin bir kimsenin İstanbul'da havaya ateş etmesi ve aynı anda Ankara'daki bir kimsenin kalp krizi geçirip hayatını kaybetmesi arasında nedensellik bağlantısı mevcut değildir.

Normal nedensellik olarak adlandırılan bir durumda gerçekleştirilen hareket, meydana gelen netice bakımından olmazsa olmaz bir koşul olarak kabul edilmektedir.²⁴²

Örneğin bir kimsenin evde bir aile ferdine doğru ateş etmesi ve bu ateş etme neticesinde ateş edilen kişinin aldığı kurşun yaralarıyla hayatını kaybetmesi olayında nedensellik bağlantısı mevcuttur.

3.3.2. Fiilin Unsurları

3.3.2.1. Genel Olarak

Ceza hukuku anlamında bir fiilden bahsedilebilmesi için; fiilin insandan kaynaklanması, bir insan hareketi olması gerekmektedir. İnsanın gerçekleştirdiği fiilin dış dünyada bir etki meydana getirmesi, değişikliğe neden olması gerekmektedir. Aynı zamanda söz konusu fiilin iradi olması ve belirli bir amaca yönelik olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Hareket, fizyolojik olarak incelendiğinde insan bedeninin bir işi olmaktadır.²⁴³ Psikolojik açıdan bakıldığında ise hareket, insan iradesinin bir neticesidir. İnsan iradesinin dış dünyada insana yaptırdığı yahut yaptırmadığı şey hukuki anlamda bir eylemdir. Hukuki anlamda değer taşımakta olan hareket, insanın iradesinin neticesi olarak insan bedeninin gerçekleştirdiği harekettir.²⁴⁴

Ceza hukuku anlamında bir suçun meydana gelebilmesi için hareketin var olması şarttır.²⁴⁵ Bu hareketin aynı zamanda suçun kanuni tanımına uygun olması gerekmektedir.²⁴⁶

²⁴² Hakeri, **Sorularla...**, s. 57.

²⁴³ Dönmezer, **Genel...**, s. 105; Hakeri, **Ceza...**, s. 157.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 417.

²⁴⁴ Dönmezer, **Genel...**, s. 105.

²⁴⁵ Dönmezer, **Genel...**, s. 103.; Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 199.

Söz konusu hareket, dış dünyada bir değişiklik meydana getirmeye yönelmiş olan müspet yahut menfi bir hareket niteliğinde olmaktadır. Bu bağlamda hareket niteliğine haiz olmayan niyet, kasıt, düşünce bu aşamada kaldığı müddetçe ceza hukuku kapsamında suç olarak değerlendirilmez.²⁴⁷

Bir kimsenin düşüncesi dış dünyaya yansımadağı sürece suç teşkil etmemektedir. Çünkü hareket olarak kabul edilmemektedir. Dolayısıyla düşünce suçu diye bir kavram yoktur. Bir kimsenin düşüncesini açıklaması, kamu düzenin bozacak biçimde suçu öven, toplumu suç işlemeye teşvik eden, kişi veya kişileri suç işlemeye azmettiren nitelikte olduğu takdirde ceza hukuku anlamında cezalandırılabilir bir hareket olarak kabul edilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de benzer şekilde, düşünce açıklamasının terör, şiddet, ayaklanma, ırkçılık, hakaret yahut sövme niteliğine haiz olmaması halinde serbest olması gerektiğini ifade etmiştir.²⁴⁸

Hareket olmadan suç meydana gelmemektedir.²⁴⁹

Ceza hukuku anlamında önem arz eden hareket, hukuk düzeninin suç olarak kabul ettiği bir neticeyi meydana getiren harekettir.²⁵⁰

3.3.2.2. Fiilin Bir İnsan Hareketi Olması

Ancak insan hareket yeteneğine haizdir. Bir insanın yaşının küçük olması, hareket yeteneğine haiz olmadığı anlamına gelmemektedir.²⁵¹

Fiilin unsurlarından biri olan hareket, insandan kaynaklı olmalıdır.²⁵²

Ceza kanunlarında “bir kimse” vb. ifadeler kullanılmak suretiyle meydana gelen suçun failinin yani hareket yeteneği olan kişinin gerçek kişi olacağı ifade edilmektedir.²⁵³

---

²⁴⁶ Dönmezer, **Genel...**, s. 103.

²⁴⁷ Dönmezer, **Genel...**, s. 104.

²⁴⁸ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 202.

²⁴⁹ Dönmezer, **Genel...**, s. 104. Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 199.

²⁵⁰ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 208.

²⁵¹ Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 243.

²⁵² Demirbaş, **a.g.e.**, s. 207.; Özen, **a.g.e.**, s. 242.; İçel vd., **Yaptırım...**, s. 52.; İçel, **a.g.e.**, s. 262.; Hakeri, **Ceza...**, s. 157. Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 199.

²⁵³ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 203.

Kural olarak gerçek kişiler hareket yeteneğine sahip olmaktadır.²⁵⁴ Tüzel kişiler içinse bu husus tartışmalıdır.²⁵⁵

Tüzel kişiler ile ilgili tartışmalarda Devlet tüzel kişiliği muafır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 123. maddesinde merkezden ve yerinden yönetim ilkeleri öngörülmüştür. Devletin idari yapısı bakımından merkezden yönetime ağırlık verilmiştir. Merkezden yönetim ilkesinin kabulü, yetkilerin devlet merkezindeki idare tarafından kullanılması ve kararların devlet tüzel kişiliği adına alınması sonucunu doğurmuştur.²⁵⁶

Tüzel kişilerin bir suçun faili olup olamayacakları hususunda, birbirlerinden tamamen farklı gerekçelere dayanan temelde 2 teori bulunmaktadır. Söz konusu teoriler gerçeklik teorisi ve varsayım teorisidir. Gerçeklik teorisini savunan yazarlara göre; tüzel kişiler kendilerini meydana getirmiş olan gerçek kişilerden ayrı bir kişiliğe haizdirler ve bağımsız iradeye sahiplerdir. Sahip oldukları iradeleriyle bazı yükümlülükleri üstlenebilirler. Üstlenilen yükümlülükler ise, tüzel kişinin üyelerinin borçlarından tamamıyla farklıdır. Özel hukuk disiplini açısından kabul edilen bu irade ceza hukuku disiplini tarafından da kabul edilmelidir. Tüzel kişiler hakkında malvarlığına ilişkin suçlar için cezalandırma söz konusu olabilir, faaliyetlerine son verilmesi de uygulanabilir. Tüzel kişilerin ceza yaptırımı ile karşılaşması ihtimalinde ceza hukukunun ilkelerinden olan cezaların bireyselliği ilkesi de zedelenecektir. Ceza yaptırımı uygulandığı takdirde ceza yaptırımı ile karşılaşanlar tüzel kişiliğin üyeleri değil tüzel kişilik olacaktır.²⁵⁷

Varsayım teorisine göre; hukuksal açıdan özne sadece insan olabilmektedir. Tüzel kişiler ise kişi veya mal topluluğu olarak örgütlenmektedir. Bahsedilen topluluklar bazı haklara sahip olsalar da iradeleri yoktur. Hukuk düzeni, tüzel kişilerin organları sıfatıyla hareket eden gerçek kişilerin iradesini, tüzel kişilerin iradesi olarak varsaymıştır. Tüzel kişilerin iradesi olmadığı için, kişiliklerinden de bahsedilememektedir.²⁵⁸

---

²⁵⁴ İçel, **Ceza...**, s. 273.; Hakeri, **Ceza...**, s. 157.

²⁵⁵ İçel, **Ceza...**, s. 273.

²⁵⁶ A. Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, **İdare Hukuku, C. I, Genel Esaslar**, Ankara: Turhan Kitabevi, 1998, s. 124.

²⁵⁷ İçel, **Ceza...**, s. 274.

²⁵⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 223.

Tüzel kişilerin, ancak yetkili organları olan gerçek kişiler hareket yeteneğine sahip olmaktadır.²⁵⁹

TCK m. 20’de ifade edilmiş olan ve tüzel kişilerin ceza sorumluluğun alanını kapatmış olan düzenleme ile Türk hukuku açısından tüzel kişilerin suç faili kabul edilemeyeceği öngörülmektedir. Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesinden hareketle düzenlenen aynı maddenin ikinci fıkrasının ilk cümlesinde ise tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımını uygulanamayacağı hüküm altına alınmıştır. İkinci cümlede tüzel kişiler hakkında suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklı tutulmuştur.²⁶⁰

TCK’nın gerekçesi kapsamında; özel hukuk tüzel kişilerinin bir suçun faili olup olmaması ile meydana gelen bir suçtan dolayı özel hukuk tüzel kişilerine yaptırım uygulanıp uygulanamaması sorunları birbirinden farklı olarak değerlendirilmelidir. Suç ve ceza politikası kapsamında, suç faili olarak ancak gerçek kişiler kabul edilmektedir. Bu bağlamda ancak gerçek kişiler hakkında ceza yaptırım söz konusu olmaktadır. Bu politika, Anayasa kapsamında güvence altına alınmış olan ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesinin bir gereği olmaktadır. Ancak, meydana gelmiş olan suç nedeniyle özel hukuk tüzel kişileri aleyhine güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlara başvurulabilmektedir. Aynı şekilde özel hukuk tüzel kişileri aleyhine idari yaptırım niteliğinde para cezasına da hükmedilebilmesine imkan tanınmaktadır.²⁶¹

3.3.2.3. Fiilin Dış Dünyada Değişikliğe Neden Olması

Fiilin unsurlarından olan hareket, açığa vurulan bir faaliyettir.²⁶²

Fiil, bir insanın dış dünyada meydana getirdiği değişikliktir ve doğan bir bütündür.²⁶³

765 sayılı TCK, bazı suçların meydana gelebilmesi için, düşüncenin dışa vurulmasını yeterli saymıştır. Örneğin m.313 kapsamında tanımlanan suç işlemek için

²⁵⁹ Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 246.

²⁶⁰ Tuğrul Katoğlu, “Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. LXI, S.2 (Haziran 2012), s. 667.

²⁶¹ Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 251.

²⁶² Demirbaş, **a.g.e.**, s. 207.

²⁶³ İçel, **Ceza...**, s. 269.

örgüt oluşturmak halinde, örgüt hiçbir suç gerçekleştirmese dahi böyle bir örgütün oluşturulması suç olarak kabul edilmiştir. Bu suç kapsamında filin kötü niyeti düşünce aşamasında kendi içinde kalmamıştır. Fail bazı hareketler gerçekleştirerek düşüncesinin dış dünyada belirtmiştir. Bu belirtme kamu düzenin bozacak nitelikte olduğu için suç olarak kabul edilmiştir, fikir suçu kapsamında sayılmamıştır.²⁶⁴

3.3.2.4. Fiilin İradi Olması

Ceza hukukunda dikkate alınan hareket, kanun tarafından suç sayılan bir neticeye yönelmiş olan iradi harekettir.²⁶⁵

Hareket, insan tarafından iradi olarak gerçekleştirilen icrai ya da ihmali olan davranışın dış dünyaya bir yansıması olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere hareket yeteneği insana özgü olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle hayvanların, eşyaların yahut ölü kimselerin hareket yeteneği bulunmamaktadır. Bu yeteneğe bağlı olarak insanın irade dışı olan refleks hareketleri, bilinçsiz hareketleri yahut kişinin karşı koyamayacağı bir gücün yol açmış olduğu davranışları ceza hukuku anlamında hareket olarak kabul edilmemektedir. Örneğin tik sahibi olan bir kimsenin bu tike bağlı gerçekleştirdiği hareketlerden dolayı ceza hukuku anlamında sorumluluğu bulunmamaktadır. 18. yy gelene kadar Avrupa'da kilise çanları, surlar, meslek kuruluşları cezalandırılabilirdi. İslam hukukunda da kişi topluluklarının ceza hukuku anlamında sorumlulukları bulunmaktadır. Hareket yeteneği ve kusur yeteneği birbirinden ayrı iki kavramdır. Kusur yeteneğine sahip olmayan küçükler yahut kısıtlılar hareket yeteneğine sahiptir. Kusur yeteneği olmayan küçükler ve kısıtlılar da tipe uygun hareketi gerçekleştirebilirler. Ancak gerçekleştirdikleri hareketler açısından kusurlu oldukları söylenememektedir. Akıl hastalığı olan bir kimse, bir başka kimseyi yaraladığında gerçekleştirdiği hareket tipe uygun olacaktır.²⁶⁶

²⁶⁴ Dönmezer, **Genel...**, s. 104-105.

²⁶⁵ Dönmezer, **Genel...**, s. 106.; Johannes Wessels, *Strafrecht, Allgemeiner*, 18. Neubearbeitete Auflage, Heidelberg 1988, s. 21.; Aktaran Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 416.; Hakeri, **Ceza...**, s. 157.; Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 199.

²⁶⁶ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 202.

Batı Avustralya Ceza Kanunu m.23'e göre bir kimse iradesini kullanmasından bağımsız olarak gerçekleşen icrai veya ihmali hareketten dolayı sorumlu kabul edilememektedir.²⁶⁷

3.3.3. Hareketin Özelliğine Göre Suçlar

İnsanın düşüncesi bir şekilde dış dünyaya yansımada suç meydana gelmeyecektir. Dış dünyaya yansıma ise icrai yahut ihmali biçimde olabilecektir.²⁶⁸

Ceza hukuku anlamında hareket bir şeyi yapmak suretiyle olabileceği gibi bir şeyi yapmamak, yapmayı ihmal etmek şeklinde de olabilir.²⁶⁹ İcrai suçlarda nedensellik bağlantısının varlığı daha somut olarak karşımıza çıkarken ihmali suçlarda detaylı bir inceleme gerektirmektedir.

İhmali suçlar açısından nedensellik bağlantısı kavramının incelenmesi için öncelikle icrai ve ihmali suçlardan bahsetmek gerekmektedir. Hukuk normları bazı durumlarda yasaklayıcı, bazı durumlarda da emredici normlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fail tarafından gerçekleştirilecek icrai bir hareketle ihlal edilebilecek olan ve belirli bir hareketin yapılmasının yasaklandığı durumlarda yasaklanan hareketin fail tarafından gerçekleştirilmesiyle mağdur açısından hak ihlali meydana gelmektedir. Örnek vermek gerekirse; TCK m.81 öldürmeyi yasaklayan bir normdur. Emredici nitelikteki normlarda ise, belirli bir hareketin fail tarafından yasaklanmamaktadır. Hatta kanun koyucu, fail tarafından belirli bir hareketin gerçekleştirilmesini emretmektedir. Örnek vermek gerekirse; TCK m.98'de düzenlenmiş olan kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hal ve şartların elverdiği ölçüde yardım etmemek ya da durumu derhal ilgili makamlara bildirmemek şeklinde meydana gelen suç ihmali bir hareketle gerçekleşmektedir.²⁷⁰

²⁶⁷ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 156.

²⁶⁸ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 200.

²⁶⁹ Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 251.

²⁷⁰ Koca ve Üzülmöz, **a.g.e.**, 2014, s.362-363.

3.3.3.1. İcrai Suçlar

Kanuni tanıma göre bir hareket gerçekleştirildiği takdirde suç meydana geliyorsa bu hareket icrai hareket olarak ifade edilmektedir.²⁷¹ Bir diğer deyişle suçun oluşma, neticenin meydana gelme sürecinin aktif olarak harekete geçirilmesi icrai suçlar bu gruba girmektedir.²⁷²

İcrai suçlar, hukuk düzeni tarafından yasaklanmış olan bir hareketin kişi tarafından icraya konulması suretiyle işlenmektedir. İcrai suçlarda olumlu bir hareket gerçekleştirilerek yasak ihlal edilmektedir.²⁷³

Örneğin yürürlükteki ceza kanunu m.81'de kasten öldürme suçu icrai bir hareketle işlenirse bu suçun icrai suç olduğu ifade edilir. Aynı kanun m.102'de tanımlanan cinsel saldırı suçunda cinsel davranışlar gerçekleştirerek bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlal eden kişi cezalandırılmaktadır. Bu suç icrai bir hareketle işlenebileceği için icrai suç söz konusu olmaktadır.²⁷⁴

3.3.3.2. İhmali Suçlar-İhmal Suretiyle İcrai Suçlar

Kanunun gerçekleştirilmesini emrettiği bir hareketin fail tarafından gerçekleştirilmediği takdirde suçun meydana geleceği durumlarda ise ihmali hareketten söz edilmektedir.²⁷⁵

İcrai suçlar, biçimsel suç yahut maddi suç şeklinde ortaya çıkabilmektedirler. İcrai suçlarda teşebbüs müessesesi uygulama alanı bulabilmektedir.²⁷⁶

İhmal kavramının Türkçe sözlük anlamı önem vermeme, gereken ilgiyi göstermeme olarak ifade edilmiştir. Osmanlıca-Türkçe sözlükte ise ihmal kavramı,

²⁷¹ Dönmezer, **Genel...**, s. 107.

²⁷² Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 164.; Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 251.

²⁷³ İçel, **Ceza...**, s. 276.; Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 251.; Dönmezer, **Genel...**, s. 107.; Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 208.

²⁷⁴ İçel, **Ceza...**, s. 276-277.

²⁷⁵ Dönmezer, **Genel...**, s. 107.; Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 252.

²⁷⁶ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 210.

üstüne düşeni yapmama olarak tanımlanmıştır. Türk Hukuk Lügatında iradi olan, gerek kasten ve gerek ihmali yapılan imtinalardan bahsedilmiştir.²⁷⁷

İhmal kavramı, bir kimsenin kendi yeteneğine ve elindeki mevcut araçlarına göre gerçekleştirmesi mümkün olan iradi belirli bir hareketi gerçekleştirmemesi olarak ifade edilebilir. İhmali suçlar kavramı ise, bir kimsenin özel bir yükümlülüğe aykırı olarak yahut belirli bir hareketi gerçekleştirmeyi ihmal etmek suretiyle işlenen suçları ifade etmektedir.²⁷⁸

İhmali suçlar biçimsel suçlardır. İhmali suçlarda, suç neticesinde herhangi bir zararın meydana gelip gelmediği hususu değerlendirilmemektedir. İhmalin var olması yeterli kabul edilmektedir. Dolayısıyla ihmali suçlarda teşebbüsten söz edilebilmesi mümkün olmamaktadır.²⁷⁹

İhmali suçlar (saf ihmali suçlar), icrai hareketle işlenmemektedir. Ayrıca özgü suçlar hariç olmak üzere, ihmali suçlar herkes tarafından işlenebilmektedir. İhmal suretiyle icrai suçlar kavramı (gerçek olmayan, görünüşte ihmali suçlar, garantörsel ihmali suçlar), ceza kanununda icrai bir hareketin gerçekleştirilmesiyle işlenebilen bir suçun ihmali bir hareketle de işlenebileceğini ifade etmektedir. İhmal suretiyle icrai suçlar, icrai hareketler gerçekleştirilmek suretiyle de işlenebilmektedir. Ayrıca herkes tarafından işlenemezler, ancak bir garantör tarafından işlenebilirler.²⁸⁰

İhmali suçlarda fail, hareketsiz kalmaktadır. Failin bu hareketsizliğine rağmen ceza sorumluluğunun olmasının asıl nedeni, failin bir hareketi gerçekleştirme yükümlülüğüne uymaması ve bu suretle hukuk düzeni tarafından suç olarak kabul edilen bir neticenin meydana gelmesinde etkin rol oynamasıdır. İhmal suretiyle icrai suçlarda hem icra hem ihmal kusuru mevcut olmaktadır. İhmal suretiyle icrai suçlarda çıkış noktası icrai suç tipleridir. İhmal suretiyle icrai suç tiplerinde bir icrai suç tipinin ihmali bir hareketle işlenmesi cezalandırılmaktadır. Tipiklik hususunda dikkate alınan nokta icrai suç tipi olmaktadır. Bu nedenle ihmal suretiyle icrai suç tiplerinde icrai suç tiplerine kıyas uygulanır. Bu kıyaslama esasen iki nokta üzerinden yapılmaktadır. Bahsedilen iki nokta ihmal suretiyle icrai suç tiplerinin özel unsurları olarak kabul

---

²⁷⁷ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 164-165.

²⁷⁸ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 165-166.

²⁷⁹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 210.

²⁸⁰ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 170.

edilmektedir. İhmal suretiyle icrai suç tipleri ilgili maddi suçun tipikliğinin var olması ve ihmal suretiyle icrai suç tiplerine özgü şartların bir araya gelmesiyle işlenmektedir. İhmal suretiyle icrai suç tipleri için ceza kanununda genel bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte özel hükümler içerisinde öldürme, yaralama ve işkence suçları kapsamında açık bir düzenleme yapılmıştır. Kabahatler Kanunu kapsamında da genel hükümler içerisinde tüm kabahatler için uygulama alanı bulacak şekilde bir düzenleme yapılmıştır. İhmal suretiyle icrai suç tipleriyle ilgili genel bir düzenleme mevcut olmadığı için, özel olarak düzenlenen suçlar haricinde kalan suçların ihmal suretiyle icrai şekilde işlenip işlenemeyeceği hakkında tereddüt mevcuttur. 23.01.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanun'un m. 212 ile 6831 sayılı Orman Kanunu'nda yapılan değişiklik neticesinde ihmal suretiyle icrai suçun meydana gelebilmesi için ancak kanunda özel bir düzenleme olması gerektiği aşikar hale gelmiştir.²⁸¹

İhmal suretiyle icrai suçlarda garantörlük, normal şartlarda sadece yardımın ihmali suçundan dolayı sorumlu tutulabilecek bir kimsenin, icrai fail gibi sorumlu tutulabilmesini sağlamakta olan kavramdır. Aynı zamanda hareketsiz kalmış olan bir kimseyi, meydana gelen bir neticeden sorumlu tutmayı sağlayan yakın ilişki veya ihmal suretiyle icrai suçlardaki özel sorumluluk hali olarak da tanımlanabilmektedir.²⁸²

Bu garantörlük sadece ahlaki yükümlülükten ibaret değildir. Ancak ahlaki yükümlülüklerden bazıları hukuk düzeni tarafından da yükümlülük olarak kabul edilmiştir. Hukuk düzeni tarafından da yükümlülük olarak kabul edilen yükümlülüğün kaynağı kanun olabileceği gibi sözleşme de olabilmektedir. Denizde boğulmakta olan kişiye yardım etmeyen cankurtaranın veya hastaya ilacını vermeyen hemşirenin menfi hareketi ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının kurulabilmesi için kurtarma yahut ilacı verme biçimindeki icrai harekette bulunma yükümlüsü olduklarının da tespit edilmesi gerekmektedir.²⁸³

Bir kimsenin, başka bir kimseyi silahla ateş etmek suretiyle öldürmesiyle onu denizde boğulurken izlemesi, ahlaki kötülük bakımından aynıdır. Ahlak değerlerinin insanlara yüklemiş olduğu zor durumda olan kimselere yardım etme yükümlülüğü hukuk alanına taşındığı takdirde insanlar çok fazla yük altına girmiş olur. Bunu önlemek

²⁸¹ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 170-171.

²⁸² Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 172.

²⁸³ Seydi Kaymaz ve Hasan Tahsin Gökcan, **5237 sayılı Türk Ceza Kanununda Taksirle Adam Öldürme ve Yaralama Suçları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 103.

için hukuk düzeni, insanların başkalarına zarar vermemesini sağlamayı asli görev edinmiş ve başkalarına yardım etmeyi istisnaen emretmiştir. İhmal suretiyle icrai suç tiplerinde, mümkün bir hareketin gerçekleştirilmesinin neticenin meydana gelmesini engelleyecek olması, hareket edebilme yeteneğini sahip herkesin sorumlu tutulacağı anlamına gelmemektedir. Geçmişten beri hukuk düzeni vatandaşlara ancak üçüncü kişilerin hukuki yararlarına zarar verecek olan aktif hareketleri ihmal yükümlülüğü yükleyebilmektedir. Bu nedenle bir kimse aktif bir hareketi gerçekleştirmediği için sorumlu tutulacaksa özel bir düzenlemeye gereksinim vardır. Aktif hareket ile ihmalin eş değerde kabul edilebilmesi için failin, neticenin meydana gelmesini önlemek açısından garantör konumunda bulunması gerekmektedir. İhmal suçunun faili ancak garantör konumunda bulunan bir kimse olabilmektedir. Bu nedenle bu tür suçlar özgü suçlar olarak kabul edilmektedir. Alman Ceza Kanunu m.13'de neticenin meydana gelmesinde icrai hareketle ihmali hareketin eş değerde kabul edilebilmesi için failin, söz konusu neticenin meydana gelmemesi için garantör, yükümlü konumunda olması gerektiğini ifade etmiştir. Fail olarak kabul edilebilecek kişiler, ihlal edilen hukuki yararlarla yakın ilişki içerisinde olabilecek kişilerdir.²⁸⁴

Garantörlük hususunda üç temel kaynak mevcuttur. İhmali hareketle icrai hareketin eş değerde kabul edilebilmesi için; bir kimsenin belli bir icrai hareketi gerçekleştirilmesi hususunda kanun veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğün bulunması gerekmektedir. Bir başka durum ise bir kimsenin önceden gerçekleştirmiş olduğu bir hareketin başkalarının hayatıyla ilgili tehlikeli bir durum meydana getirmesi gereklidir.

Örneğin Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu uyarınca polis, vatandaşın canını, malını ve ırzını korumakla yükümlüdür.²⁸⁵ PVSK gereğince polis bu yükümlülüğe uymalıdır.

Aynı şekilde yazılı yahut sözlü bir sözleşmeyle bir kimsenin, başka bir kimseyi koruma yükümlülüğü üstlenmesi de mümkündür. Cankurtaranlar, bebek bakıcıları ve hekimler örnek gösterilebilir. İlk olarak tehlikeli bir hareket gerçekleştirerek başkaları için tehlikeli bir durum meydana getiren garantörün bu tehlikeyi bertaraf etme yükümlülüğü mevcuttur. Örneğin bir yaya dikkatsizce yola çıkmıştır. Yolda seyir

²⁸⁴ Hakeri, **Ceza Hukuku**..., s. 173.

²⁸⁵ Hakeri, **Ceza Hukuku**..., s. 173-174.

halinde olan araç sürücüsü ise yayaya çarpmamak için direksiyonu kırmış ve yoldan çıkmıştır. Yola dikkatsizce çıkmış olan yayanın, araç sürücüsüne yardım etme yükümlülüğü doğmuştur. Yardım yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde ihmal suretiyle öldürme suçundan yahut ihmal suretiyle yaralama suçundan sorumlu tutulabilecektir. Bir sürücünün kasten olmayarak bir yayanın ayağını ezdiği olayda yayanın uyarması sonrasında durumu fark eden sürücünün aracını yayanın ayağının üzerinden kaldırmaması halinde önce taksirle, sonrasında ise kasten ihmali hareketle yaralama suçu meydana gelmektedir.²⁸⁶

Bir çocuk bakıcısının çocuğu gözetme ve koruma yükümlülüğü bulunmaktadır. Çocuk bakıcısı bu yükümlülüğünü ihmal ederek gözetiminde olan çocuğun yaralanmasına yahut hayatını kaybetmesine neden olursa ihmal suretiyle icrai suçun meydana geldiğinden söz edilebilir. Bir başka örnek olarak belediye personeli, kazmış olduğu çukuru kapatmayarak yahut oluşturduğu tehlikeyi önlemek için önlem almayarak bir başka kimsenin yaralanmasına yahut hayatını kaybetmesine neden olursa yine ihmal suretiyle icrai suçun gerçekleştiği söylenebilir.²⁸⁷

3.3.3.3. Tek Hareketli Suçlar-Birden Çok Hareketli Suçlar-Seçimlik Hareketli

Suçlar-İtiyadi Suçlar

Kanun maddesinde tanımlanmış olan suç tipinin meydana gelebilmesi için fail tarafından tek bir hareketin gerçekleştirilmesinin yeterli olduğu suç tiplerine tek hareketli suçlar adı verilmektedir.²⁸⁸ Örnek olarak TCK m. 141 de tanımlanmış olan hırsızlık suçu yahut TCK m. 81’de tanımlanmış olan kasten öldürme suçu verilebilir.²⁸⁹

Bir suçun meydana gelebilmesi için, kanunun birden çok hareketin gerçekleştirilmesi koşulunu aradığı suç tiplerine birden çok hareketli suçlar denilmektedir. Bu suç tiplerine örnek olarak özel belgede sahtecilik suçu verilebilir. Özel belgede sahtecilik suçunun meydana gelebilmesi için özel belgeyi sahte olarak düzenlemek yeterli olmamaktadır. Düzenlenmiş olan belgenin ayrıca kullanılmasıyla

²⁸⁶ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 175.

²⁸⁷ İçel, **Ceza...**, s. 278.

²⁸⁸ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 207.; Hakeri, **Ceza...**, s. 163.

²⁸⁹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 207.

suç meydana gelmiş olur. Madde metninde “Bir özel belgeyi sahte olarak düzenleyen veya gerçek bir özel belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren ve kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” ifadesi yer almaktadır.²⁹⁰

Yağma suçunda da aynı durum geçerlidir. Yağma suçunun meydana gelebilmesi için failin cebir veya tehdit oluşturan hareketini gerçekleştirmekten başka bir de mağdurun malını alması gerekmektedir.²⁹¹

Seçimlik hareketli suçlar tiplerinde, suçun tanımlandığı kanun maddesinde birden çok hareket öngörülmüş olmakla birlikte suçun meydana gelebilmesi için bu hareketlerden birinin gerçekleştirilmesi yeterli kabul edilmektedir.²⁹² Kanun maddesinde sayılmış olan hareketlerin birden fazlasının gerçekleştirilmesi halinde de meydana gelen suçun sayısında değişiklik meydana gelmemektedir. Yine tek suç işlenmiş kabul edilmektedir. Seçimlik hareketli suçların en klasik örneklerinden biri güveni kötüye kullanma suçudur. TCK m. 155 “Başkasına ait olup da, muhafaza etmek veya belirli bir şekilde kullanmak üzere zilyetliği kendisine devredilmiş olan mal üzerinde, kendisinin veya başkasının yararına olarak, zilyetliğin devri amacı dışında tasarrufta bulunan veya bu devir olgusunu inkar eden kişi, şikayet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılır.” ifadesi yer almaktadır. Madde metninde tanımlanmış olan hareketlerden birinin gerçekleştirilmesi halinde güveni kötüye kullanma suçu meydana gelecektir.²⁹³

İtiyadi suç kavramında, suçun meydana gelebilmesi için hareketin bir defa gerçekleştirilmesi yeterli olmamakta ve aynı hareketin birkaç defa tekrarlanması gerekmektedir. İtiyadi suç, itiyadı tamamlayan son hareket gerçekleştirildiği anca tamamlanmış olmaktadır.²⁹⁴

TCK m. 6’daki tanımına göre itiyadi suçlu; kasıtlı bir suçun temel şeklini ya da daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekillerini bir yıl içinde ve farklı zamanlarda ikiden fazla işleyen kişi olarak ifade edilmiştir. TCK m.233’ün son

---

²⁹⁰ İçel, **Ceza...**, s. 279.

²⁹¹ İçel, **Ceza...**, s. 280.

²⁹² İçel, **Ceza...**, s. 280.; Hakeri, **Ceza...**, s. 163.

²⁹³ İçel, **Ceza...**, s. 280.

²⁹⁴ Dönmezer, **Genel...**, s. 107.

fıkrasında “itiyadi sarhoşluk” tabiri kullanılmıştır. Burada itiyadi kavramı için 6. Maddedeki tanıma gidilecektir.²⁹⁵

İtiyadi suç, itiyadı tamamlayan son hareket gerçekleştirildiği anca tamamlanmış olmaktadır.²⁹⁶

3.3.3.4. Serbest Hareketli-Bağlı Hareketli Suçlar

Kanun bazı suçların meydana gelebilmesi için de böyle bir belirleme yapmamıştır. Bu tür suçlara da serbest hareketli suçlar denilmektedir.²⁹⁷ Bununla birlikte kanun bazı suçların meydana gelebilmesi için ancak kendi belirlediği hareketin gerçekleştirilmesi şartını aramıştır. Bu tür suçlara bağlı hareketli suçlar denilmektedir.²⁹⁸

Serbest hareketli suç tipinde herhangi bir hareketin gerçekleştirilmesiyle suçun meydana gelmesi mümkün kabul edilmektedir. Örneğin kasten öldürme suçu serbest hareketli bir suçtur. Herhangi bir hareketle suç meydana gelebilmektedir.²⁹⁹

Serbest hareketli suç tipinde suçun meydana gelebilmesi için bir hareketin gerçekleştirilmesi gerekse de bu hareketin nasıl olması hususunda madde metninde düzenleme bulunmamaktadır. Bu tip suçların mutlaka belirli şekilde işlenmesi şartı yoktur.³⁰⁰

Kanun tarafından bir suçun hangi hareketin gerçekleştirilmesiyle meydana geleceği açıkça belirtiliyorsa bağlı hareketli suçtan bahsedilmektedir.³⁰¹

Bağlı hareketli suç tiplerinde, serbest hareketli suç tiplerinden farklı olarak, kanun tarafından özellikle belirlenen hareketin gerçekleştirilmesiyle suç meydana gelmektedir.³⁰²

---

²⁹⁵ İçel, **Ceza...**, s. 280.

²⁹⁶ Dönmezer, **Genel...**, s. 107.

²⁹⁷ Dönmezer, **Genel...**, s. 102.; Hakeri, **Ceza...**, s. 163.

²⁹⁸ Dönmezer, **Genel...**, s. 102.; Hakeri, **Ceza...**, s. 163.

²⁹⁹ İçel, **Ceza...**, s. 281.

³⁰⁰ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 163.

³⁰¹ İçel, **Ceza...**, s. 281.

³⁰² Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 163.

3.4. Ceza Hukukunda Netice

Ceza hukuku kapsamında netice, gerçekleştirilen hareketin dış dünyada meydana getirdiği değişiklik olarak ifade edilmektedir.³⁰³ Neticesiz suç mümkün olmayacaktır.³⁰⁴

Bir suçun dış dünyada oluşturduğu görüntüsünü teşkil eden hareketin meydana getirmiş olduğu değişikliğe ceza hukukunda netice adı verilmektedir. Kanun, bazı suç tipleri için suçun tamamlanmasını kendisinin tespit etmiş olduğu neticenin meydana gelmesine bağlamaktadır. Bu gruba giren suç tiplerinde netice meydana geldiği an suç da meydana gelmiş olmaktadır. Neticenin meydana gelmemiş olması halinde ise teşebbüs kurumu devreye girmektedir. Kanun bazı suç tipleri için yaptığı tanımlamada neticenin meydana gelmemiş olması halinde dahi suçun oluşacağından bahsetmektedir. Bu gruba giren suç tiplerine tehlike suçları, neticesi harekete bitişi olan suçlar yahut neticesiz suçlar denilmektedir. Bununla birlikte bazı suç tiplerinde suçun tamamlanabilmesi için mutlaka zarar derecesinde bir neticenin meydana gelmesi gerekli kabul edilirse zarar suçları söz konusu olur.³⁰⁵

Ceza hukuku anlamında sorumluluk yükleyen netice, tipe uygun bir başka deyişle suçun tanımlanmış olduğu yasal tanıma uygun olan netice olmaktadır. Söz konusu netice bazen zarar olarak meydana gelmekle birlikte bazen de tehlike olarak meydana gelmektedir. Bu hususu yasala tip belirlemektedir. Meydana gelmiş olan neticenin mutlaka gözle görülür şekilde olması gerekmemektedir. Zarar tehlikesinin var olması da neticenin meydana gelmiş kabul edilebilmesi için yeterli olmaktadır. Neticesiz suç olması mümkün değildir. Ayrıca söz konusu neticenin maddi olarak meydana gelmemesi suçu neticesiz hale getirmemektedir. Çünkü tehlike de bir netice olarak kabul edilmektedir.³⁰⁶

Netice alt unsuru da hukuksal bir değerlendirmeden geçmektedir.³⁰⁷

Bu değerlendirmeyle, dış dünyada meydana gelmiş olan neticelerden hangilerinin ceza hukuku kapsamında sorumluluk doğurabileceği tespit edilebilecektir. Netice, suçun

³⁰³ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 207.; Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 259.

³⁰⁴ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 177.; Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 259.

³⁰⁵ Dönmezer, **Genel...**, s. 105.

³⁰⁶ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 210.

³⁰⁷ İçel, **Ceza...**, s. 282.

fiil unsuru kapsamında yer almaktadır ve yasal tanımda yer almakta olan ve hukuki değere sahip, dış dünyada meydana gelen değişikliktir.³⁰⁸

3.4.1. Netice Alt Unsuru Bakımında Suç Tipleri

3.4.1.1. Biçimsel suç (Şekli Suç- Neticesiz Suç- Neticesi Harekete Bitişik Suç-

Sırf Eylem Suçları)- Maddi Suç (Neticeli Suç- Neticesi Hareketten

Ayrılabilen Suç)

Biçimsel suçlar ile kanunun engellemek istediği netice arasında doğrudan nedensellik bağlantısı mevcuttur.³⁰⁹

Biçimsel suçlarda, meydana gelen netice harekete bitişiktir. Netice, yer yahut zaman olarak hareketten ayrılmaz. Bahsedilen suç tipinde çoğunlukla, hareketin gerçekleştirilmesi suçun meydana gelmesi için yeterli kabul edilmektedir. Örnek olarak, TCK m.116'da tanımlanmış olan konut dokunulmazlığının ihlali suçu, aynı kanunun m.220'de tanımlanmış olan suç işlemek için örgüt kuma suçu, devamında m.272'de tanımlanmış olan yalan tanıklık suçu verilebilir. Biçimsel suçlarda da netice söz konusudur ve meydana gelmektedir. Ancak netice, hareketten ayrı değildir, harekete bağlıdır.³¹⁰

Neticesi harekete bitişik olan biçimsel suçlarda, hareketin gerçekleştirilmesiyle birlikte suç tamamlanmış olmaktadır.³¹¹

Gerçekleştirilen hareketin ve meydana gelmiş olan neticenin kanundaki düzenleme uyarınca birbirinden ayrı olduğu suçlar maddi suç yahut neticeli suç olarak ifade edilmektedir.³¹²

³⁰⁸ İçel, **Ceza...**, s. 283.

³⁰⁹ Dönmezer, **Genel...**, s. 109.

³¹⁰ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 211.

³¹¹ Dönmezer, **Genel...**, s. 109.

Meydana gelen her suçta bir netice mutlaka var olmaktadır. Asıl fark netice kavramına atfedilen anlamlardan kaynaklanmaktadır. Örneğin suçun işlendiği yer ve zaman, hangi mahkemenin yetkili olduğu hususu, teşebbüs durumu gibi hallerde bu ayırım dikkate alınacak olsa neticenin varlığı durumdan etkilenmemektedir.³¹³

3.4.1.2. Zarar Suçları ve Tehlike Suçları

Ceza kanunu kapsamındaki suçlar incelendiğinde, kural olarak bazı suç tiplerinde suçun meydana gelebilmesi için bir zararın gerçekleşmesi gerekli görülürken, bazı suç tiplerinde ise neticenin meydana gelebilmesi için bir zarar gerçekleşmeksizin sadece tehlikenin var olması da yeterli kabul edilmektedir.³¹⁴

Gerçekleştirilmiş olan bir hareketin neticesi zarar yahut tehlike olarak meydana gelmektedir. Bir kimsenin, hayatına, malvarlığına, şerefine yönelmiş olan saldırı zarar vermek anlamına gelmektedir. Kanun maddesinde suç tipi düzenlenirken zarar verici bir netice öngörülmüşse zarar suçundan bahsedilebilir. Örneğin, yaralama suçunda mağdurun yaralanması şeklinde meydana gelen netice zarar olarak gerçekleşmiştir.³¹⁵

Zarar suçlarında, korunan hukuki yarara karşı bir zarar söz konusu olmaktadır. TCK m.81' de tanımlanmış olan kasten öldürme suçu bir zarar suçu olarak değerlendirilmektedir.³¹⁶

Zarar suçlarında, gerçekleştirilen tipik eylemle suç konusu bir zarara uğramaktadır.³¹⁷

Ancak kanun, zarar tehlikesinin varlığı halinde dahi cezalandırma yoluna gidiyorsa tehlike suçunun varlığından söz edilmektedir. Tehlike suçlarında, gerçekleştirilen hareket henüz bir zarar doğurmasa dahi zarar ihtimalinin varlığı

---

³¹² Demirbaş, **a.g.e.**, s. 227.

³¹³ İçel, **Ceza...**, s. 283-284.

³¹⁴ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 177-178.

³¹⁵ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 231.

³¹⁶ Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 261.

³¹⁷ İçel, **Ceza...**, s. 284.; Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 260.

cezalandırma için yeterli kabul edilmektedir. Kanun bu tür suçlarda tehlikenin gerçekleşmesini başlı başına suç saymıştır.³¹⁸

Tehlike suçlarında, gerçekleştirilen hareket nedeniyle suç konusunun bir zarara uğraması tehlikesinden bahsedilmektedir. Bazı koşulların var olması durumunda bir zararın meydana gelmesi olasılığının olması hakkında ifade edilen bir kavram olan tehlike kavramı olağanüstü bir hali ortaya koymaktadır.³¹⁹

Tehlike suçlarında, korunmakta olan hukuki yarara karşı sadece tehlike meydana gelmektedir. Buna karşılık korunmakta olan hukuki yarara karşı zararın meydana gelmesi olasılığı bulunmamaktadır. TCK m. 215 kapsamında tanımlanan işlenmiş olan bir suçu veya işlemiş olduğu bir suçtan dolayı bir kişiyi övme suçu yahut TCK m. 216/1'de tanımlanmış olan halkın farklı özelliklere sahip kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etme suçu bir tehlike suçu olarak kabul edilmektedir.³²⁰

Tehlike suçları da kendi içlerinde somut tehlike suçları ve soyut tehlike suçları olarak ikiye ayrılmaktadır.

Somut tehlike suçlarında gerçekleştirilmiş olan fiilin, hukuksal değer üzerinde tehlike meydana getirip getirmediğinin tespit edilebilmesi için araştırma yapılmaktadır. Ancak soyut tehlike suçlarında gerçekleştirilmiş olan fiilin, hukuksal değer üzerinde tehlike meydana getirip getirmediğinin tespit edilebilmesi için araştırma yapılmamaktadır.³²¹

Soyut tehlike suçlarında, fail tarafından gerçekleştirilmiş olan hareketin yönelik olduğu konu hakkında tehlike oluşturmuş olup olmadığı dikkate alınmamaktadır. Fail tarafından, icrai yahut ihmali nitelikteki hareketin gerçekleştirilmesi yeterli kabul edilmektedir. Hareketin gerçekleştirilmesiyle birlikte tehlike meydana gelmektedir. Söz konusu hareketin tehlikeli olması hususu, suçun unsurlarında biri olarak kabul

---

³¹⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 231.

³¹⁹ İçel, **Ceza...**, s. 284.

³²⁰ Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 261.

³²¹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 215.

edilmemektedir. Bahsedilen tehlikelilik durumunun hükmün düzenlenme amacını oluşturduğu kabul edilmektedir.³²²

Bahsedilen soyut tehlike suçlarının meydana gelebilmesi için failin hareketi gerçekleştirilmesi yeterli kabul edilmektedir. Bundan dolayı gerçekleştirilen hareket ile meydana gelen tehlike arasında nedensellik bağlantısının belirtilmesine gerek duyulmadığını savunanlar vardır. Yargılamayı yapan hakimin soyut tehlike suçlarında somut tehlike suçlarında yaptığı gibi bir araştırma yapamayacağı ileri sürülmektedir. Ancak hakimin somut tehlike suçlarında yaptığı gibi soyut tehlike suçları açısından da araştırma yapması ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşmak açısından zorunludur.³²³

Bu ayrımı kanun üzerinden açıklamak gerekirse; TCK m. 170/1-b hükmünün uygulanabilmesi için sele neden olma hareketinin bir başka kimsenin malvarlığı üzerinde somut bir tehlike oluşturması gerekmektedir. Aynı maddenin 2. fıkrasında ifade edilmiş olan “yangın, bina çökmesi, toprak kayması, çığ düşmesi, sel veya taşkın tehlikesine neden olma” suçunun meydana gelebilmesi için herhangi bir kimse bakımından somut tehlikenin var olması aranmamaktadır.³²⁴

Zarar suçları ve tehlike suçları arasındaki ayrımın önemi, kanunda suçu tanımlayan maddede tehlikenin gerçekleşmesinin suç olarak tanımlandığı hallerde tek fiil nedeniyle zararın da gerçekleşmesi ihtimalinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda cezalandırma sadece gerçekleşen zarardan kaynaklanmaktadır, tehlike suçu ayrıca dikkate alınmaz.³²⁵

3.4.1.3. Ani Suçlar-Sürekli (Mütemadi-Kesintisiz) Suçlar

Failin gerçekleştirdiği hareketinden meydana gelen neticenin devam etmeyerek derhal sona ermesi haline ani suç kavramı söz konusu olmaktadır.³²⁶

³²² Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 213.

³²³ Uğur Ersoy, “Ceza Hukukunun Gri Alanı: Tehlike Suçları”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, C. I, S. 41 (Ocak 2020), s. 61.

³²⁴ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 179.

³²⁵ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 178.

³²⁶ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 213.

Mustafa Özen'e göre ani suçlar kişinin hareketi gerçekleştirmesi ile birlikte neticenin de meydana gelmiş olabileceği suçlara denilmektedir.³²⁷

Suçu oluşturan neticenin meydana geldikten sonra devam etmeyip sona erdiği suç tiplerine ani suç denilmektedir. Ani suçlarda suç sona erdikten sonra suçtan doğan hukuka aykırı durum bir süre daha devam etmektedir.³²⁸

Neticenin meydana geldikten sonra sona ermediği, bir süre daha devam ettiği suç tiplerine sürekli suç adı verilmektedir.³²⁹

Bu suç tiplerinde meydana gelmiş olan neticenin bir süre devam etmesi failin kusuruna dayanmalıdır. Bir suçun sürekli suç sayılabilmesi için söz konusu sürekliliğe son vermek failin hakimiyetinde olmalıdır. Burada bahsedilen hakimiyet maddi anlamda değildir. Bahsedilen hakimiyet hukuki anlamda bir hakimiyet olmaktadır. Sürekli suç tiplerinde meydana gelen netice devam ettikçe fail suç işlemeye devam etmektedir.³³⁰

Sürekli suçlar icrai bir hareketin gerçekleştirilmesiyle meydana gelebilirler. Bununla birlikte ihmali hareketle de meydana gelmeleri mümkün olmaktadır.³³¹

Sürekli suçlarda tek netice meydana gelmektedir. Bu yönüyle sürekli suçlar, zincirleme (müteselsil) suçlardan ayrılmaktadır. Bu önemli fark, süreklilikte bir ihlalin ve bu nedenle bir suçun var olduğunu göstermektedir. Gerçekleştirilen bir fiil ile kanunun aynı hükmü birden fazla kez ihlal edilememektedir. Bundan dolayı sürekli suçlarda tek suç meydana gelmektedir. Sürekli suç, bu özelliğiyle suçların içtimaı türü değildir. Sürekli suçlar arasında zincirleme suç ilişkisi kurulabilmektedir. Örneğin bir kimse aynı suç işleme kararı ile farklı zamanlarda bir başka kimseyi hürriyetinden yoksun bırakma suçunu işlediği takdirde suç işleyen kimse zincirleme suç hükümlerine göre cezalandırılabilir.³³²

---

³²⁷ Özen, **a.g.e.**, s. 278.

³²⁸ Dönmezer, **Genel...**, s. 110.

³²⁹ Dönmezer, **Genel...**, s. 110.; Özen, **a.g.e.**, s. 278.

³³⁰ Dönmezer, **Genel...**, s. 110.

³³¹ Dönmezer, **Genel...**, s. 111.

³³² Kayıhan İçel, **Suçların İçtimaı-Genel Bilgiler-Fikri İçtima-Müteselsil Suçlar-Görünüşte İçtima**, İstanbul, 1972, s. 99. Aktaran İçel, **Ceza...**, s. 287.

3.4.1.4. Neticesi Nedeniyle Ağırlaşmış Suçlar

Neticesi nedeniyle ağırlaşmış suç tipleri, maddi suçların özel bir şekli olmaktadır.³³³

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç için TCK'nın Genel Hükümler kitabında m.23'de "Bir fiilin, kastedilen daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi halinde, kişinin bundan dolayı sorumlu tutulabilmesi için, bu netice bakımından en azından taksirle hareket etmesi gerekir." ifadesi yer almaktadır. Maddede meydana gelen daha ağır veya başka neticenin failin sorumluluğunda olabilmesi için failin kast ya da taksirle hareket etmesi şartı aranmıştır.³³⁴

İlk aşamada kasten işlenen temel suç, bir sonraki aşamada ise en azından taksirle sebebiyet verilen ağır neticeden oluştuğunda kast-taksir kombinasyonu söz konusu olmaktadır.³³⁵

Neticesi sebebiyle ağırlaşan suç tiplerinde; meydana gelen daha ağır netice, bağımsız sebepler serisinin neticesi olarak meydana gelmemektedir. Failin gerçekleştirmiş olduğu sebepler serisine bağlı olmak suretiyle meydana gelmektedir.³³⁶

Neticesi nedeniyle ağırlaşmış suç tiplerinde, gerçekleştirilen hareket neticesinde suçun meydana gelmesi için yeterli olan neticeden daha ağır bir başka netice meydana gelmektedir. Bu durumda faile verilecek olan ceza arttırılmaktadır. Kanun, böyle bir neticenin meydana gelmesi halini ağırlaştırıcı neden olarak kabul etmektedir.³³⁷

Neticesi sebebiyle ağırlaşan suçun tanımlandığı madde metninde "en azından" ifadesi yer almaktadır. Bu ifade ile kanun koyucu, ağırlaşan netice açısından failin kusursuz olduğu durumlardan dolayı bu ağır veya başka netice bakımından sorumlu kabul edilmeyeceğini belirtmektedir.³³⁸

³³³ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 211.

³³⁴ Muhammed Emre Tulay, "Türk Ceza Hukukunda İntihara Yönlendirme Suçu", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. XXVI, S. 2 (Aralık 2020), s. 826.

³³⁵ İzzet Özgenç, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 250.

³³⁶ Veli Özer Özbek, "Ceza Hukukunda Nedensellik Bağlantısı ve Neticenin Objektif Yüklenebilirliği Teorisi", **Ceza Hukuku Dergisi**, C. II, S. 5 (Aralık 2007), s. 53

³³⁷ Dönmezer, **Genel...**, s. 221.

³³⁸ İsmail Malkoç, **Açıklamalı Yeni Türk Ceza Kanunu**. Ankara: Malkoç Kitabevi, 2005, s. 351.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar aslında fail tarafından bilinmeyen nedenlerin netice üzerindeki etkisinin yani atipik nedensel akışın bir sonucu olup meydana gelen ağır netice bazı zamanlarda mağdurun ve bazı zamanlarda üçüncü kişilerin katılımıyla sonuçlanır. (A)'nın (B)'yi silahla tek atış yaparak yaraladığı varsayılınsın. (B)'nin yaralama nedeniyle kan kaybetmesi ve ölüm neticesinin meydana gelmesi halinde fail (A)'nın sorumluluğu söz konusu olmaktadır. Ancak (A), (B)'yi silahla yaralamak yerine dövme için kovalasaydı ve (B) kaçarken düşerek hayatını kaybetseydi fail (A) ağır neticeden sorumlu tutulamayacaktı. Fail (A)'nın öngöremeyeceği bir durum yaşanmıştır. Temel suç yaralama iken yaralama ile bağı olağan bir netice meydana gelmiştir. Meydana gelen netice fail (A) tarafından öngörülmemiştir ve tesadüf eserdir.³³⁹

765 sayılı eski TCK kapsamında neticesi nedeniyle ağırlaşmış suç tiplerinde, failin suçun basit şeklinin meydana getirmek için gerçekleştirdiği kusurlu hareketiyle kanunda cezanın arttırılmasını öngördüğü ağır netice arasında nedensellik bağlantısının var olmasının yeterli olduğu ve bu ağır netice için failin kast veya taksir şeklinde kusurlu olması aranmamaktaydı.³⁴⁰

Ancak 5237 sayılı TCK m.23 “Bir fiilin, kastedilenden daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi halinde, kişinin bundan dolayı sorumlu tutulabilmesi için bu netice bakımından en azından taksirle hareket etmesi gerekir.” ifadesi yer almaktadır.³⁴¹

Neticesi nedeniyle ağırlaşmış suç tipleri, suçun meydana gelmesi için gerekli olan neticeden ayrı olarak daha ağır bir başka neticenin meydana gelmesi halinde faile verilecek cezanın arttırılmasını öngören suç tipleridir. Bu tip suçlarda, suçun basit şekli olan netice için failin kast veya taksirle hareket gerçekleştirmesi yeterli olmaktadır. Daha ağır neticenin meydana gelmesi halinde, kanun, faile verilecek cezanın arttırılmasını öngörmektedir. Örneğin cinsel saldırı suçunda mağdurun hayatını

³³⁹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 229.

³⁴⁰ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 232.

³⁴¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 14. 02. 2020).

kaybetmesi yahut yaralanması halinde de neticesi nedeniyle ağırlaşmış suçtan söz edilebilir.³⁴²

Neticesi nedeniyle ağırlaşan suç tipinde, suç meydana gelen neticesi nedeniyle ağırlaşmasını ve failin daha ağır bir cezayla cezalandırılması söz konusudur. Suçun basit şekli için belirli bir neticenin meydana gelmesi gerekmektedir. Bu neticenin meydana gelmesi açısından failin kastı veya en azından taksiri aranmaktadır. Ancak daha ağır neticenin meydana geldiği hallerde, kanun meydana gelen daha ağır netice için failin en azından taksirli olmasını aramaktadır. Neticesi nedeniyle ağırlaşan suç tiplerinde büyük çoğunlukla mağdurun hayatını kaybetmesi olmaktadır. Örneğin yaralama suçunun mağdurunun hayatını kaybetmesi yahut terk fiili sonucu mağdurun hayatını kaybetmesi hallerinde neticesi nedeniyle ağırlaşan suç tipinden bahsedilmektedir. TCK m. 109'da kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu düzenlenmiştir. 4. fıkrasında kişinin hürriyetinden yoksun kılınması suçunda, mağdurun ekonomik bakımdan önemli bir kaybının meydana gelmesi halinde neticesi nedeniyle ağırlaşmış suç söz konusu olmaktadır.³⁴³

Neticesi nedeniyle ağırlaşmış suç tiplerinde temel suç kasten işlenmektedir. Bununla birlikte, failin kastettiğinden daha ağır yahut başka bir netice meydana gelmektedir. Failin, meydana gelen daha ağır yahut başka bir neticeden sorumluluğunun kabul edilebilmesi için söz konusu netice bakımından en azından taksirle kusurlu olması gerekmektedir. Failin kastettiğinden daha ağır yahut başka bir neticenin meydana gelmesinden sorumlu tutulabilmesi için eski kanundaki gibi nedensellik bağlantısının var olması yeterli kabul edilmemektedir.³⁴⁴

Günümüzde ceza hukuku yargılamasında objektif sorumluluk esası benimsenmemektedir. Ceza hukuku yargılamasında ceza sorumluluğu şahsi olarak kabul edilmektedir. Hiç kimse, bir başkasının gerçekleştirdiği hareket nedeniyle sorumlu tutulamaz. Ayrıca hiç kimse kendi kusurlu olmayan hareketinden de sorumlu değildir. Bir kimse ancak kendi gerçekleştirdiği kusurlu hareketi nedeniyle ceza yargılamasına konu olabilmektedir. Bir kimsenin kendi gerçekleştirdiği hareketinden dolayı sorumlu kabul edilebilmesi için sadece nedensellik bağlantısının var olması

---

³⁴² Demirbaş, **a.g.e.**, s. 232.

³⁴³ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 180.

³⁴⁴ Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 611.

yetmemektedir. Meydana gelen neticeye yönelik en azından taksirinin de var olması gerekmektedir. Bir kişi kasten bir hareket gerçekleştirdiyse ancak bu kasıtlı hareket neticesinde meydana gelmiş olan ağır netice için taksirle hareket etmesinden bahsedilemiyorsa, kişinin meydana gelen ağır neticeden sorumluluğu olmayacaktır.³⁴⁵ Borçlar hukuku alanında, Türk ve İsviçre Hukukunda da, başlıca hukuk sistemlerinde kabul edildiği gibi sorumluluk hususunda “kusur” prensibi, bir diğer adıyla subjektif sorumluluk prensibi kabul edilmektedir. Ancak bir süre sonra belirli şartların varlığı halinde kusursuz sorumluluk yahut objektif veya sebep sorumluluğu diye de adlandırılan sorumluluk türü de kabul edilmiştir.³⁴⁶

Türk borçlar hukuku kapsamında sorumluluk hukukunda temel ilke kusur sorumluluğu olarak kabul edilmektedir.³⁴⁷

Borç ilişkilerinde sorumluluk kavramı; borçlunun alacaklıya karşı belirli bir davranışta bulunma sorumluluğu altına girmektedir.³⁴⁸

Ceza yargılamasına hakim olan ilkelerden bireysellik ilkesi, kolektif sorumluluk ilkesinin yerini almıştır. Bu durum daha adil bir yargılama sağlamaktadır. Kolektif sorumluluk hususu her ne kadar istenmeyen neticenin meydana gelmesini engelleme bakımından daha verimli olsa da modern toplumsal anlayış açısından değerlendirme yapıldığında kolektif sorumluluktan bahsedilememektedir.³⁴⁹

Ceza yargılaması ile hukuk yargılaması birbirinden birçok konuda farklıdır.

Çünkü ulaşmak istedikleri amaçlar farklıdır. Ceza hukuku yargılamasında ulaşılmak istenen amaç kamu düzenini korumaktır. Hukuk yargılamasında ulaşılmak istenen amaç ise alacaklı-borçlu ilişkisi içerisinde menfaat korumasıdır.³⁵⁰

Neticesi nedeniyle ağırlanmış suç tiplerini iki ayrı başlığa ayırmak mümkündür. Bu başlıklardan ilki gerçek neticesi nedeniyle ağırlanmış suçlar olmaktadır. Gerçek neticesi nedeniyle ağırlanmış suç tiplerinde failin gerçekleştirdiği hareketi neticesinde kastettiğinden daha ağır bir netice meydana gelmektedir. Örneğin failin, mağduru

³⁴⁵ Ali Kemal Yıldız, **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu**, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2007. s. 46.

³⁴⁶ Safa Reisoğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 16. b. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2004, s. 152.

³⁴⁷ Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 8. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2003, s. 21.

³⁴⁸ Turgut Akıntürk, **Borçlar Hukuku**, 10.b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2004, s. 14.

³⁴⁹ İçel vd., **a.g.e.**, s. 13.

³⁵⁰ Doğan Soyaslan, **Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku**, y. y.: Yetkin Yayıncılık, 2000, s. 53.

yaralama kastıyla bir hareket gerçekleştirmesi ancak gerçekleştirilen hareket neticesinde failin hayatını kaybetmesi halinde gerçek neticesi nedeniyle ağırlaşmış suç söz konusu olmaktadır. Başlıklardan bir diğeri görünüşte neticesi nedeniyle ağırlaşmış suçlardır. Görünüşte neticesi nedeniyle ağırlaşmış suç tiplerine göre suçun meydana gelebilmesi için gereken neticeden başka ve daha ağır bir neticenin meydana gelmesi gerekir. Örnekle açıklamak gerekirse, TCK m.102’de tanımlanmış olan cinsel saldırı suçunda mağdurun hayatını kaybetmesi, TCK m.99’da tanımlanmış olan çocuk düşürme suçunda kadının hayatını kaybetmesi, TCK m. 97’de tanımlanmış olan terk suçunda mağdurun hayatını kaybetmesi yahut yaralanması, TCK m.90’da tanımlanmış olan insan üzerinde deney suçunda üzerinde deney yapılan kimsenin hayatını kaybetmesi halleri örnek olarak verilebilir.³⁵¹

3.5. Suç Tiplerine Göre Nedensellik Bağlantısı

Nedensellik bağlantısı hususu bütün suçlarda bulunmak zorundadır. Hatta ağırlaştırıcı nedenlerde cezalandırılabilme koşullarında da bulunmalıdır. Buna karşılık teşebbüs halinde kalmış suçlarda, neticesi harekete bitişik suçlarda, ihmali suçlarda ve son olarak ihmal suretiyle icra suçlarında nedensellik bağlantısı hususunun aranıp aranmayacağı tek tek gözden geçirilmelidir.³⁵²

Bazı suç tiplerinde nedensellik bağlantısının aranıp aranmayacağı hususu tartışmalıdır. Bu suç tipleri sırasıyla; teşebbüs aşamasında kalan suçlar, neticesi harekete bitişik suçlar, ihmali suçlar ve ihmal suretiyle icrai suçlar olmaktadır.³⁵³

3.5.1. Teşebbüs Aşamasında Kalan Suçlar Açısından Nedensellik Bağlantısı

Teşebbüs aşamasında kalmış suçlarda nedensellik bağlantısı tespit edilirken, tamamlanmış suça ilişkin nedensellik bağlantısı tespit yöntemleri uygulanmaktadır. Teşebbüs aşamasında kalmış suçların doğası gereği netice gerçekleşmediği için nedensellik bağlantısının neye göre tespit edileceği önem taşımaktadır. Fail her ne kadar

³⁵¹ Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 611-612.

³⁵² Dönmezer, **Genel...**, s. 134.

³⁵³ Dönmezer ve Erman, I, s. 471.

neticeyi elinde olmayan nedenlerden dolayı gerçekleştiremediyse de gerçekleştirmek istediği netice açısından nedensellik bağlantısının tespitinin yapılabileceği kabul edilmektedir.³⁵⁴

Teşebbüs halinde cezalandırma için, yapılmış olan icra hareketinin kanunda belirlenen tipik suç saydığı neticeyi meydana getirmeye elverişli ve uygun olması gerekmektedir.³⁵⁵

Teşebbüs halinde kalmış suçlarda yine nedensellik bağlantısının varlığından söz edilebilmektedir. Nedensellik bağlantısı, gerçekleştirilen hareketle meydana gelmeyen netice arasında değil, gerçekleştirilen hareketle meydana gelmesi mümkün olan netice arasında kurulmalıdır. Burada aranması gereken husus, gerçekleştirilen hareketlerin hayat tecrübesine göre neticeyi meydana getirmeye uygun olup olmadığı hususudur.³⁵⁶

3.5.2. Neticesi Hareket Bitişik Suçlarda Nedensellik Bağlantısı

Neticesi harekete bitişik suçlarda, fail hareketi gerçekleştirdiği anda netice de gerçekleşmektedir.³⁵⁷ Neticesi harekete bitişik suçlarda gerçekleştirilen hareket ile meydana gelen netice arasında zaman aralığı bulunmadığı için nedensellik bağlantısının tespiti hususunda bir sorun yaşanmamaktadır. Nedensellik bağlantısının varlığı ortadadır, herhangi bir araştırmaya gerek yoktur.³⁵⁸

Hareketsizlik ve ihmal durumlarında da nedensellik bağlantısından söz edilebilmesinde sakınca bulunmamaktadır. Hareketsizlik veya ihmal olmasaydı netice meydana gelmeyecekti. İhmalin, meydana gelen neticenin bir nedeni olduğunun kabul edilebilmesi için, kişiye belli bir hareketi yapma, belli bir davranışta bulunma yükümlülüğü yüklenmiş olmalı yani neticenin meydana gelmesine engel olma görevinin yüklenmiş olması gerekmektedir. Bu yükümlülüğünü yerine getirmekten kendi iradesiyle kaçınan kişi, meydana gelen neticeden sorumlu tutulmaktadır. Ancak böyle

---

³⁵⁴ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 233.

³⁵⁵ Dönmezer ve Erman, I, s. 472.

³⁵⁶ Dönmezer, **Genel...**, s. 134.

³⁵⁷ Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 176.; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 233.; Mahmut Koca ve İlhan Üzülmez, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: 2011, s. 115.

³⁵⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 233.

bir yükümlülüğü veya görevi bulunmayan bir kişi, meydana gelen neticeden sorumlu tutulamamaktadır.³⁵⁹

Başka hareket teorisini savunan yazarlara göre; failin sorumluluğu, failin yapması gereken hareketi gerektiği anca yapmadığı zamanda başka hareketlerle, meydana gelen netice arasında bağ olup olmamasına göre açıklamışlardır. Bir anne, bebeğini öldürmek amacıyla emzirmeyi bırakmıştır. Bu örnekte ihmal suretiyle icrai suçtan bahsedilir. Anne, bebeğini emzirmesi gerektiği zamanda başka bir işle meşgul oluyorsa, örneğin örgü örüyorsa o zaman örgü örme hareketiyle meydana gelen ölüm neticesi arasında nedensellik bağlantısı kurulmalıdır ve anne bebeğinin hayatını kaybetmesinden sorumlu tutulmalıdır. Bazı yazarlar ise ihmal ile icrai hareket arasında bir ayırım yapmazlar ve fark görmezler. İhmalin de icra gibi, meydana gelen neticenin nedeni olabileceğini kabul ederler. Son verilen örnekte, bebeğini öldürmek isteyen annenin ihmali hareketi, meydana gelen netice ile nedensellik bağlantısı kurulması için yeterli kabul edilmektedir. Bir başka grup yazar ise; ihmalin bir neticenin nedeni sayılabilmesi için sadece hareketsiz kalma şeklinde ihmal bulunmadığında neticenin gerçekleşmemesini tespit etmekle yetinmezler. Ayrıca hukuki bir yükümlülüğün bulunması gibi başka şartlar da aranmaktadır.³⁶⁰

Ancak belirtmek gerekir ki, ihmali hareketlerin meydana gelen netice bakımından asla nedensel değer taşımayacağı görüşü de ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre ihmalin nedensel hiçbir etkisi bulunmamaktadır. İhmali bir hareketin bir neticenin nedeni olması mümkün kabul edilmemektedir. İhmali bir hareket sonrasında dış dünyada bir değişiklik meydana geliyorsa, bu değişikliğin nedeni failin ihmali olmamaktadır. Doğa güçleri nedeniyle dış dünyada değişiklik meydana gelmektedir. Failin ihmali durumunda, doğa güçlerine karşı tepki göstermemek dışında bir rolü olmamıştır. Kanunların ise birçok durumda ihmali hareketleri cezalandırmalarının nedeni onların nedensel değer taşımaları değildir. Asıl neden bir neticeyi meydana getirmekle onu önlemenin eş değerde görülmesidir.³⁶¹

Neticesi harekete bitişik suçlarda belirli bir neticenin var olmaktadır ancak bu var olan belirli bir netice hareket gerçekleştiği zaman diliminde kendiliğinden meydana

³⁵⁹ Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 284.

³⁶⁰ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 242.

³⁶¹ Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 284-285.

gelmektedir. Bu tip suçlarda gerçekleştirilen hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısı mevcuttur. Ancak meydana gelen netice gerçekleştirilen hareketle birlikte meydana geldiği için ayrıca nedensellik bağlantısı hususunun araştırılmasında fayda bulunmamaktadır.³⁶²

3.5.3. İhmali Suçlarda Nedensellik Bağlantısı

İhmali suçlarda ihmali hareketle birlikte suç gerçekleşmiş kabul edilmektedir.³⁶³ İhmali suçlar neticesi harekete bitişik suçlar arasındadır.³⁶⁴ Başka bir deyişle ihmali suçlar sırf hareket suçları olarak ifade edilmektedir. Çünkü olumsuz hareketin yapılmasıyla suç meydana gelmektedir. Cezalandırma için ayrıca bir zarar şartı aranmamaktadır. İhmal olduğu an zaten suç gerçekleşir.³⁶⁵

Bu nedenle nedensellik bağlantısının ayrıca değerlendirilmesinde fayda bulunmamaktadır.³⁶⁶

Bir grup yazar; ihmalin bir neden sayılabilmesi için sadece ihmal bulunmadığı zaman neticenin de meydana gelmemesini saptamakla yetinmez. Ayrıca başka bir takım şartların da varlığını gerekli görürler. Bu görüşü savunan yazarlara göre bir hareketin neden olma değeri taşıması için icrai hareket ve ihmali hareket arasında fark bulunmaktadır. İcrai suçlarda, icrai hareket yapılmasaydı neticenin meydana gelip gelmeyeceği hususunun değerlendirilmesi yeterli kabul edilmektedir. İhmal suretiyle icrai suçlarda bu husus araştırılıp, ihmalin olmadığı tespit edilseydi neticenin de meydana gelmeyeceği kabul edildikten sonra bir inceleme daha yapılması gerekmektedir. İkinci değerlendirme sonrasında ikinci şart gerçekleşiyse artık ihmal neticenin bir nedeni olarak kabul edilir. Aksi durumda ise meydana gelen neticeyi gerçekleştiren neden olması bakımından ihmalin bir değerinin olmadığı kanısına ulaşılır.³⁶⁷

³⁶² Dönmezer, **Genel...**, s. 134.

³⁶³ Demirbaş, **a.g.e.**, s.231.; Özen, **a.g.e.**, s. 264.; Hakeri, **Ceza Hukuku...**, s. 169.; Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 470.; Dönmezer, **Genel...**, s. 107.

³⁶⁴ Demirbaş, **a.g.e.**, s.231.

³⁶⁵ Feyyaz Gölcüklü, **Ceza Hukuku Dersleri**, Ankara: 1981-1982, s.60., Aktaran Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 427.

³⁶⁶ Dönmezer, **Genel...**, s. 134.

³⁶⁷ Dönmezer ve Erman, I, s. 475.

Tartışmaya dahil olan bir kısım yazara göre ihmal suretiyle icrai suçlarda nedensellik değeri taşımakta olan hareket, failin gerçekleştirmediği hareket yerine gerçekleştirdiği harekettir. Örneğin bir bakıcı, kendi sorumluluğunda olan hastayla ilgilenmek yerine başka bir hareket gerçekleştirirse, yabancı olan hareket nedensellik değeri taşıyan hareket olarak kabul edilecektir. Bazı yazarlar ise nedensellik değeri taşımakta olan hareketi ihmalden önce müspet hareket olarak değerlendirmektedir. Bir kişinin, başa bir kişiyi suya atlamaya teşvik etmesi ve teşvik ettikten sonra vaadine uymayarak yardım etmemesi bu duruma örnektir.³⁶⁸

Başka bir kısım yazara göre ihmal de aynı icra gibi nedensellik değeri taşımaktadır ve bu nedenle fail neticenin meydana gelmesine engel olabilme imkanına sahip olduğu sürece ihmalle meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının varlığından söz edilebilmektedir. İhmal suretiyle icrai suçlarda ihmal menfi hareket niteliğine haizdir. Bu menfi hareketle meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının mevcut olduğu kabul edilmektedir. İhmal oluşmadığı takdirde netice de meydana gelmeyecek denebiliyorsa ihmalin de nedensellik değeri taşıdığı hususu kabul edilmelidir. Üçüncü grup bazı yazarlara göre ise ihmalin olmadığı varsayıldığında neticenin de meydana gelmeyeceğinin kesin olması halinde nedenselliğin kabul edilebilmesi için ayrıca neticenin meydana gelmesini engellemek hususunda, ihmalde bulunan kimsenin, hukuktan doğan bir yükümlülüğünün var olması gerekmektedir. Şayet böyle bir yükümlülük söz konusu ise ve bu yükümlülük yerine getirilmemişse ihmalin nedensellik değerine haiz olduğu neticesine ulaşılmaktadır.³⁶⁹

Bu görüşe sahip bazı yazarlar ise meydana gelen neticenin doğrudan failin ihmali hareketi nedeniyle oluştu durumlarda nedensellik bağlantısının var olduğunun kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Aksi halde başka bir kimsenin müspet bir hareketi nedeniyle mağdur olan kimsenin düştüğü durumda, engel olunmayarak menfi bir tutum sergilenmesi ve bundan dolayı neticenin meydana gelmesine engel olunmamasında ise, menfi durumda olanın harekete geçmekte hukuktan doğmuş olan bir yükümlülüğü bulunduğu hallerde nedensellik bağlantısının varlığının kabul edilmesi gerektiğini savunmuşlardır.³⁷⁰

---

³⁶⁸ Dönmezer, **Genel...**, s. 135.

³⁶⁹ Dönmezer, **Genel...**, s. 135.

³⁷⁰ Dönmezer, **Genel...**, s. 135-136.

3.5.4. İhmal Suretiyle İcrai Suçlarda Nedensellik Bağlantısı

İcrai olarak işlenebilen suçların bazı durumlarda ihmali hareketle de işlenebilmesi mümkün olmaktadır ve bu tür suçlara ihmal suretiyle icrai suçlar denilmektedir.³⁷¹

Sadece ihmal bir neticenin nedeni olamaz. İhmalin bir neticenin nedeni olabileceğini kabul etmek kişinin söz konusu neticeyi önleme yükümlülüğü veya görevi olmasına bağlıdır. Ceza hukuku anlamında sorumluluk için her türlü ihmalden değil hukuk düzeninin failden beklemiş olduğu hareket ihmali bir neticenin nedeni olarak kabul edilebilir. Bir hemşire, hastaya gereken vakitlerde gereken ilaçları vermekle yükümlüdür. Ancak hemşire hastayı öldürmek ister ve bu amaçla hastaya ilaç vermesi gereken saatte ilacı vermez, bunun yerine kitap okur. Bu verilen örnekte hemşire ihmali bir harekette bulunmuştur. Hastaya ilaç vermek yerine yaptığı hareket ayrıca önem teşkil etmemektedir. İhmal benzeri suçlarda yani fail eğer hareketsiz kalmasaydı netice meydana gelmeyecekti denilebilen durumlarda, ihmal ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısı mevcuttur. İhmal benzeri suçlarda failin meydana gelen sonuçtan sorumlu olabilmesi için ayrıca bazı koşulların varlığı da gerekmektedir. Öncelikle failin neticeyi önleme yükümlülüğü, görevi olmalıdır. Ayrıca failin neticeyi önleyebilme imkanının da varlığı gerekmektedir. Kasten öldürme suçunun ihmali davranışla işlenmesini düzenleyen TCK m.83 bu hususlara ayrıca değinmektedir.³⁷²

Önleyici hareketin gerçekleştirilmesi kişiden beklenebilir olmalıdır, aksi takdirde kişi kusurlu kabul edilemez.³⁷³

İhmal suretiyle icra suçlarında meydana gelen neticenin nedeni olarak gerçekleştirilen hareket, menfi niteliktedir.³⁷⁴

Hareketsizlik şeklinde gözükmektedir. Bu tür suçlarda nedensellik bağlantısı hususu yazarlar arasında tartışma konusu olmaktadır. Tartışılan nokta ihtimalin

³⁷¹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 470.

³⁷² Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 285.

³⁷³ Hakan Hakeri, **Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003, s. 248.

³⁷⁴ Dönmezer, **Genel...**, s. 108,135.;

meydana gelen bir neticenin nedeni olarak kabul edilip edilemeyeceğinden ibaret olmaktadır.³⁷⁵

İhmal suretiyle icra suçlarında nedensellik bağlantısının mevcudiyeti söz konusudur. Kanunun suç olarak nitelendirmekte olduğu bir neticeyi kendi ihmaliyle meydana getirmiş olan bir kimse bakımından da bir hareket gerçekleştirmek konusunda hukuken yüklenmiş olan bir yükümlülüğü var olup olmadığını incelemeye gerek yoktur. Bu konuya örnek olan bir arıcının kovanda arı beslemesi ancak beslediği arıların, arıcının komşularına zarar vermemeleri için herhangi bir tedbir almaması verilebilir.³⁷⁶

Doğal güçler tarafından yahut üçüncü bir kimsenin gerçekleştirdiği hareket dolayısıyla meydana gelmekte olan bir neticeyi engellemeyen kişi gerçekleştirmekte olan nedenler serisine müdahale etmeyerek yarım kalmasını sağlamayan kişi demektir. Bu durumdaki bir kimsenin, gerçekleştirmekte olan nedenler serisine müdahale etmemesi ve neticenin meydana gelmesi halinde, bir kimsenin hareketsizliği ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının mevcut olduğunun söylenmesi kabul edilemez. Şayet aksi söz konusu olsaydı, kişilerin başkalarına karşı müdahale ve başka kişilere karşı yardım yükümlülüğü sonsuz ölçüde genişletilmiş olurdu. Ceza kanunlarımız, bireyleri kahramanlık yapmaya mecbur bir durumda bırakmaz. Bu gibi durumlarda iki şartın var olması halinde nedenler serisine müdahale etmeyen bir kimsenin sorumluluğundan söz edilebilmektedir. Bu şartlardan birincisi; failin harekete geçmek suretiyle, meydana gelecek neticeye engel olması için hukuki bir yükümlülüğünün bulunmasıdır. Şartlardan ikincisi ise; söz konusu hukuki yükümlülüğün yerine getirilmesinin mümkün olması yani hukuka aykırılık unsurunu kaldıran bir durumun var olmamasıdır.³⁷⁷

İhmal suretiyle icrai suçlarda ihmalde bulunan kişinin sorumluluğunun doğması için söz konusu neticeyi önleme yükümlülüğünün olması gerekmektedir.³⁷⁸

Bu yükümlülük hukuku düzeni ve kanundan kaynaklanabileceği gibi, ceza kanunları dışında kalan kanunlardan da kaynaklanabilmektedir. Türk Medeni Kanunu kapsamında aile hukukundan kaynaklanan bir yükümlülük söz konusu olabilmektedir. Aynı zamanda, yükümlülük, örf ve adetten yahut kişilerin arasındaki anlaşma ve

---

³⁷⁵ Dönmezer, **Genel...**, s. 135.

³⁷⁶ Dönmezer, **Genel...**, s. 136.

³⁷⁷ Dönmezer, **Genel...**, s. 136.

³⁷⁸ Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.e.**, s. 255.

sözleşmeden de doğabilmektedir. Aralarındaki sözleşme uyarınca bir kimsenin başka bir kimseye yüzme öğretmesi durumunda, yüzme öğretene kişinin, öğrencisini boğulma tehlikesine karşılık suya atlayarak kurtarmaması örneğinde sözleşmeden doğan bir yükümü yerine getirmediği için bahsedilen şart gerçekleşmiş sayılmaktadır.³⁷⁹

Failin bizzat kendi ihmaliyle meydana gelen neticeler bakımından artık ayrıca bir önleme yükümlülüğünün var olmasına gerek yoktur. Bu halde bir kimse zararlı olması olası bir durum meydana getirmesinde, söz konusu kimsenin meydana gelen neticeyi önlemek hususunda hukuki bir yükümlülüğünün var olup olmadığına ayrıca bakmaya gerek yoktur. Meydana gelen zararlı netice, kişinin gerçekleştirdiği bir neden serisinin akabinde oluştuysa failin söz konusu neticeyi önlemek bakımından hukuki bir yükümlülük altında olup olmadığını ayrıca araştırmaya gerek kalmamaktadır.³⁸⁰

Bir diğer şart olarak, kişinin hukuki yükümlülüğünü yerine getirmesi için imkanının mevcut olmasının gerektiği belirtilmiştir. Şayet bir kimse hukuka uygun hareket gerçekleştirme imkanına sahip değilse o kimsenin hareketsizliğiyle, meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının bulunduğu kabul edilmemektedir. Bir kimsenin hareket gerçekleştirme için suç işlemesi gerekmezse nedensellik bağlantısından söz edemeyiz. Zorunluluk hali ve zorlayıcı neden, bir kimsenin hareket gerçekleştirme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaktadır. Aynı şekilde gerçekleştirilecek müdahaleyle, neticenin meydana gelmesi engellenemeyecekse ve bu husus sabitse yine hareket gerçekleştirme yükümlülüğünden söz edilememektedir. Bir demiryolu üzerine düşmüş olan on ton ağırlığında bir kaya parçasını, demiryolu bekçisinin kaldıramayacağı hususu sabit bulunmaktadır. Bu nedenle demiryolu bekçisinin hareket gerçekleştirme yükümlülüğü yoktur ve dolayısıyla herhangi bir ihlalin de varlığı söz konusu olmamaktadır.³⁸¹

Buna benzer şekilde doğa olaylarının yahut üçüncü kişilerin etkisiyle gerçekleşen neticelerin de önlenememesi örnek verilebilir.³⁸²

---

³⁷⁹ Dönmezer, **Genel...**, s. 136.

³⁸⁰ Dönmezer, **Genel...**, s. 136.

³⁸¹ Dönmezer, **Genel...**, s. 136-137.

³⁸² Faruk Erem, Ahmet Danişman, Mehmet Emin Artuk, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. b., Ankara: 1997, s. 258.,

Özet olarak; bir kimsenin ihmal suretiyle icrai suçta neticeye engel olma yükümlülüğü olsa dahi engel olmak için imkan sahibi olması gerekmektedir. Aksi halde sorumluluğu söz konusu olmayacaktır.³⁸³

3.6. İnsani Nedensellik Anlayışı

İnsani nedensellik anlayışına göre insan, bilinç ve irade ile zenginleştirilmiştir. İnsan sahip olduğu bilinç ve irade aracılığıyla belirli nedenlerin neticesini öngörebilmektedir. İnsan, sahip olduğu iradesi aracılığıyla nedenler serisine çeşitli müdahalelerde bulunabilmektedir. Bu süreçte hareketsiz güçleri harekete geçirebileceği gibi hareketli güçleri de durdurabilir yahut güçlerin serbest gelişimine izin vermek suretiyle süreci yönetebilir. Bu durum insanın bilme ve isteme becerileriyle olayları yönetebileceği bir egemenlik alanı olduğunu ortaya koymaktadır. İnsan ancak, kendi egemenlik alanına giren neticelere neden olabilmektedir. İnsan söz konusu neticeleri istemiyorsa engel olabilmek için imkanına sahiptir. İnsanın egemenlik alanının dışında kalan, kontrol etme imkanına sahip olmadığı neticeler doğanın eseri olarak kabul edilmektedir. Uygun neden teorisinden farklı olarak, insani nedensellik anlayışında, atipik ve anormal neticelerin tamamının insanın egemenlik alanının dışında kaldığı söylenememektedir.³⁸⁴

Çünkü yaşanan olayların çoğunda ortaya çıkmamış olan bazı neticeler önceden hesaplanabilir ve önlenebilir. Ancak istisnai olan neticeler, insanın egemenlik alanının dışında kalmaktadır. İlk olarak, gerçekleştirilmiş olan hareket meydana gelen netice bakımından zorunlu bir şart değilse nedensellik bağlantısı sorunu oluşmaz. Bu durumda tedbirsiz bir hareketten kaynaklanan neticenin, tedbirli bir hareket gerçekleştirilseydi bile meydana gelmesi hususuna değinilebilir. Tedbirsiz hareket, zihinsel anlamda yok sayıldığında neticenin yine meydana gelmesi halinde tedbirsiz hareket zorunlu bir şart değildir.³⁸⁵

İkinci olarak, gerçekleştirilen hareket meydana gelen netice bakımından zorunlu bir şart olsa dahi, şayet meydana gelen netice en ileri tecrübeye göre öngörülebilir değilse netice istisnai sayılır ve gerçekleştirilen hareket, meydana gelen netice

³⁸³ Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul: C. II-III, 1992, s. 114., Aktaran Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 430.

³⁸⁴ Toroslu, **a.g.e.**, s. 144.

³⁸⁵ Toroslu, **a.g.e.**, s. 145.

bakımından bir neden olarak sayılmaz. Meydana gelen neticenin istisnai bir nitelik taşıması, kural olarak hareket gerçekleştirildikten sonra ortaya çıkan istisnai etkenlerin, daha önce olağanüstü ve atipik bir neticenin meydana gelmesini mümkün kılması halinde söz konusu olmaktadır.³⁸⁶

Aynı durum, gerçekleştirilen hareketin meydana gelen sonucu oluşturmaya elverişli olmadığı hallerde de söz konusu olmaktadır.³⁸⁷

Meydana gelen neticenin istisnai nitelikte olması, gerçekleştirilen hareketten önce var olan veya hareketin gerçekleştirildiği an ile aynı anda olan etkenlerin müdahalesinden de kaynaklanabilmektedir. Ancak bu durumdan söz edilebilmesi için, bahsedilen etkenlerin dikkate alınması, hareketin gerçekleştirildiği zamandaki tecrübeye göre, neticeyi olağan olarak öngörebilme imkanı vermemelidir.³⁸⁸

İnsani nedensellik teorisi ile mekanik ve doğal hareketle bir insana mahsus olan hareketin ayrılması gerektiği farkına varmış olması ve nedensellik bağlantısının doğal olduğu kadar insana ait olduğunu da tespit etmesi bakımından değerlidir. Söz konusu insani nedensellik teorisi, öngörü kavramını da teori içerisine dahil etmiştir. Bahsedilen öngörü hangi ölçüte göre tespit edilirse edilsin sübjektif bir boyuta sahip olacaktır. Ayrıca öngörü, en ileri düzeydeki bilime göre de değerlendirilse en ileri düzeydeki bilim hususunun sınırlarının belirlenmesinin güç olması durumu, insani nedensellik teorisinin zayıf noktasını meydana getirmektedir. Doğal kavramı aynı zamanda insana özgü bir sürecin adıdır. Bu sürecin tespiti ve hukuk alanında var olması ancak ortak tecrübe sayesinde gerçekleşmektedir. Bu kapsamda nedensellik bağlantısının doğal boyutuna vurgu yapmakta olan şartların eşitliği teorisi insani boyutunu vurgulamakta olan insani nedensellik teorisi ve tecrübe boyutunu vurgulamakta olan uygun neden teorisi bir araya gelerek nedensellik bağlantısını tanımlayabilmektedir. Hatta nedensellik bağlantısının gelişme gösterdiği hususu dikkate alındığı takdirde söz konusu bu üç teorisinin var olması bile nedensellik bağlantısını açıklamak için çoğunlukla yeterli olamamaktadır. Hangi ülkenin ve hangi sistemin yargı uygulaması, yüksek mahkemelerin kararları incelenirse incelensin nedensellik bağlantısına ilişkin sorunların bir tek teorinin yardımıyla çözülemediği ilk bakışta anlaşılmaktadır. Nedensellik

---

³⁸⁶ Toroslu, **a.g.e.**, s. 145-146.

³⁸⁷ Toroslu, **a.g.e.**, s. 146.

³⁸⁸ Toroslu, **a.g.e.**, s. 146-147.

bağlantısına ait problemlerin bu nedenle var olan tüm teorilerin yardımıyla, adı geçen nedensellik bağlantısının, insani, doğal ve tecrübeye dayanan boyutlarının dikkate alınmak suretiyle çözülmesi gerekmektedir.³⁸⁹

İnsani nedensellik anlayışı için değerlendirilmesi gereken bir başka husus ihmalin nedenselliğidir.

İnsani nedensellik anlayışı bakımından ihmal durumu da bazı şartların varlığı halinde, meydana gelen neticenin nedeni olabilmektedir. Ancak bu durumun varlığı için ihmalin, meydana gelen neticenin zorunlu şartı olması gerektiği kabul edilmektedir. Gerçekleştirilmesi gereken hareketin, neticenin meydana gelmesini önlemesi olağan ise, söz konusu hareketi gerçekleştirilmeme hali neticenin zorunlu şartıdır.³⁹⁰

---

³⁸⁹ Ömeroğlu, **a.g.m.**, s. 1570.

³⁹⁰ Toroslu, **a.g.e.**, s. 148.

4. NEDENSELLİK BAĞLANTISININ KANUNLARDA, KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTAKİ YERİ ve NEDENSELLİK BAĞLANTISI KONUSUNDAKİ MUHTEMEL PROBLEMLER

4.1. Nedensellik Bağlantısının Kanunlardaki Yeri

4.1.1 Genel Olarak

Ceza kanunlarımızda, gerek yürürlükteki 5237 sayılı TCK gerekse mülga 765 sayılı TCK kapsamında, İtalyan Ceza Kanunundan farklı olarak nedensellik bağlantısı ile ilgili genel bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak bazı suçların sınırlarını belirleyen maddelerde nedensellik bağlantısına atıf yapılmıştır.³⁹¹

Ceza kanunlarımızda nedensellik bağlantısı hususu madde kapsamında belirtilmemiş, sınırları çizilmemiştir. Bu durumda kanun koyucu sınırları belirleme görevini öğretiyeye ve yargı organlarına bırakmıştır.

TCK kapsamında nedensellik bağlantısı hususuna madde olarak yer verilmemiştir. Nedensellik bağlantısı hususunda kanunda madde olmaması, nedensellik bağlantısının her olayda ayrıca araştırılmayacağı anlamına gelmemektedir.³⁹²

Ancak TCK özel hükümler kapsamında nedensellik bağlantısı hususuna bazı suç tiplerini düzenleyen maddelerin içeriğinde yer verilmiştir. TCK m. 162 kapsamında tanımlanmış olan taksirli iflas suçunda “Tacir olmanın gerekli kıldığı dikkat ve özenin

³⁹¹ Dönmezer, **Genel...**, s. 134.

³⁹² Nur Centel, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 2. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2002, s. 238.

gösterilmemesi dolayısıyla iflasa sebebiyet veren kişi,...” ifadesi yer almaktadır.³⁹³

Burada kişinin cezalandırılabilmesi için iflasa kendi dikkatsiz ve özensiz davranışıyla sebebiyet vermesi gerekli görülmüştür.

Yine TCK m. 173 kapsamında düzenlenmiş olan atom enerjisi ile patlamaya sebebiyet verme suçunda da “Atom enerjisini serbest bırakarak bir patlamaya ve bu suretle bir başkasının hayatı, sağlığı veya malvarlığı hakkında önemli ölçüde tehlikeye sebebiyet veren kişi,...” ifadesine yer verilmiştir.³⁹⁴

4.1.2. 765 Sayılı Mülga Türk Ceza Kanunu ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

Kapsamında Nedensellik Bağlantısı

765 sayılı TCK gerekse 5237 sayılı TCK genel hükümler kısmına bakıldığında nedensellik bağlantısı ile ilgili bir hükme rastlamak mümkün olmamaktadır ve özel hükümler kısmında da yine aynı durum söz konusudur. Bununla birlikte bazı suçlar açısından nedensellik bağlantısından bahsedilmektedir. 5237 sayılı TCK m.85’de tanımlanan taksirle öldürme suçunda, taksirle bir insanın ölümüne neden olan kişinin cezalandırılacağı ifade edilmektedir. Yine 5237 sayılı TCK m.86’da tanımlanan kasten yaralama suçunda ve devamında m.87’de neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama durumuna yer verilmektedir. Örneğin, kasten yaralama fiili, mağdur açısından yaşamını tehlikeye sokan bir duruma neden olduğu takdirde artık failin cezası arttırılacaktır. Benzer durumda yine kasten yaralama suçunda mağdurun hayatını kaybetmesi halinde de faile verilecek ceza arttırılacaktır.³⁹⁵

452. maddede failin hareketinden önce veya onunla aynı anda yahut ondan sonra gerçekleşip harekete eklenen nedenlerin, failin hareketi ile netice arasındaki nedensellik bağlantısının varlığını etkilemeyeceği esası kabul edilmekteydi. Bu durumda failin hareketine eklenen bu nedenlerin tamamen bağımsız yeni nedenler serisi oluşturmamaları gerekmekteydi. Aksinin var olması halinde ise, failin hareketi ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının varlığından söz edilmesi

³⁹³ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 02.09.2021).

³⁹⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 03.09.2021).

³⁹⁵ Koca ve Üzülmöz, **a.g.e.**, 2014, s. 121-122.

mümkün olmamaktadır. Zaten anılan maddelerde “eklenmesi yüzünden”, “eklenmesi ile” kavramlarını kullanarak bu konuya değinmiştir. 765 sayılı TCK “failce bilinmeyen ahvalin birleşmesi veyahut failin iradesinden hariç ve gayrı melhuz esbabın inzimamı yüzünden vukua gelmişse” şeklinde bir ifade kullanarak, failin gerçekleştirdiği harekete eklenen nedenlerin, fail tarafından öngörülüp öngörülmediğine önem vermemekteydi.³⁹⁶

TCK kapsamında özel hükümler kısmında "neden olmak" veya "sebebiyet vermek" gibi kavramlarla nedensellik bağlantısı dolaylı olarak kanuna girmiştir.³⁹⁷

5237 sayılı TCK kapsamında nedensellik bağlantısına ilişkin bir hüküm bulunmamakla birlikte bazı suçlar için düzenlenen maddelerde nedensellik bağlantısına dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir. TCK m.85’de “ölümüne neden olan” ifadesi kullanılmaktadır. Aynı şekilde TCK m. 87/4 kapsamında “ölüm meydana gelmişse” ifadesi ile nedensellik bağlantısına gönderme yapıldığı görülmektedir. Zaten her suç için nedensellik bağlantısı bulunması gereken doğal bir unsurdur. Bu nedenle ayrıca düzenleme alanı bulmaması TCK kapsamında eksiklik demek değildir.³⁹⁸

Ağırlaştırıcı nedenler açısından da yine nedensellik bağlantısına ilişkin hükümler kullanılmaktadır. Çünkü sözü geçen bağlantı sadece suçun basit şekli için geçerli olmamaktadır. Nedensellik bağlantısı aynı şekilde suçun ağırlaştırıcı nedenleri için de geçerli olmaktadır. 765 sayılı TCK m.128’de cezalandırılan fiil, yani hareket eğer savaşa neden olursa daha ağır şekilde cezalandırılmaktaydı. Aynı şekilde m.230’da memuriyet görevini ihmal halinde devlet zarara uğramışsa yine ceza arttırılmaktaydı. 285. maddeye göre iftira hareketi gerçekleştirildiğinde iftiraya maruz kalan kişi, iftira nedeniyle tutuklandığı veya daha ağır bir neticeye katlanmak zorunda kaldığı halde yine ceza arttırılarak verilmekteydi. Eski kanunumuz meydana gelen bir neticeye, gerçekleştirilen birden fazla hareketin neden olması halinde yani nedenleri çokluğu halinde de sadece insan öldürme ve yaralama fiili suçlarını düzenleyen m.451’e ve m.452’ye değinmekle yetinmiştir. Bu maddelerden çıkan anlamlara göre ölüm neticesi, öldürmek veya yaralamak amacıyla hareket eden failin gerçekleştirdiği hareketten önce var olup da fail tarafından bilinmeyen hallerin birleşmesi veya failin iradesi dışında yahut fail tarafından öngörülmeyen nedenlerin eklenmesi yüzünden meydana gelmişse

---

³⁹⁶ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 241.

³⁹⁷ Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.e.**, s. 440.

³⁹⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 233.

fail, meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulmaktaydı. Ancak meydana gelen neticeyi sadece failin hareketi değil, failin gerçekleştirdiği hareketten önce var olan yahut sonradan eklenen nedenler de etkileyeceği için faile verilecek ceza indirilmekteydi.³⁹⁹

Türk Ceza Kanunu kapsamında nedensellik bağlantısıyla ilgili genel bir hükmün var olmaması yargılama açısından önemli bir eksiklik olmamaktadır. Burada önemli olan husus nedensellik bağlantısı var olmadan suç işlenemeyeceğini bilmek değildir. Asıl dikkat edilmesi gereken husus, nedensellik bağlantısının ne zaman var kabul edileceğinin tespit edilebilmesidir. Nedensellik bağlantısını düzenleyen kanunların dahi söz konusu sorunu tamamıyla çözdükleri söylenememektedir.⁴⁰⁰

TCK kanunda sınırlı da olsa bazı yerlerde “sebepl olmak”, “meydan vermek” gibi kavramlar kullanarak nedensellik bağlantısına dolaylı yoldan değinmiştir. Ancak kanunda açıkça bir maddeye yer verilmediği için kanunun nedensellik bağlantısı hususunda hangi teoriyi benimsediğini net belirlemek mümkün olmamaktadır. Gerek öğretilerde gerekse 765 sy. eski TCK döneminde uygulamada m.451ve 452’den yola çıkarak şartların eşitliği teorisinin benimsendiği söylenebilir.⁴⁰¹

4.2. Karşılaştırmalı Hukukta Nedensellik Bağlantısı

Yabancı hukukta nedensellik bağlantısından açıkça söz eden kanun azdır. 1930 İtalyan Ceza Kanunu m.40’a göre suçu meydana getiren netice bir kişinin icrai bir hareketinden veya ihmalden doğmuş olmadıkça, kişi, kanun tarafından suç olarak belirlenen fiilden dolayı sorumlu tutulamaz. Kanun, nedensellik bağlantısı hakkında genel bir kural koyduktan sonra ihmal suretiyle icrai suçlarda ve nedenlerin içtimanda nedensellik bağlantısının tespiti hususuna da değinmektedir. Fin Ceza Kanunu kapsamında da nedensellik bağlantısına değinilmiştir. Kanuna göre; bir hareket suç iradesinden daha çok bir tesadüfe bağlanabiliyorsa artık bu hareket cezalandırılmamaktadır. Yunan Ceza Kanunu, İzlanda Ceza Kanunu, Danimarka Ceza

³⁹⁹ Dönmezer ve Erman, I, s. 471.

⁴⁰⁰ Toroslu, a.g.e., s. 140.

⁴⁰¹ Centel, a.g.e., s. 241.

Kanunu yine açıkça olmasa bile nedensellik bağlantısı hususuna değinen yabancı ceza kanunlarıdır.⁴⁰²

Almanya Ceza Kanunu'nda yaklaşık 60 yıl kadar önce neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlara taksir koşulu getirilmiştir. Söz konusu taksir koşulu getirildikten sonra, var olan problemler yine tam bir düzelme yaşamamıştır. Nedensellik bağlantısı ve objektif isnadiyet yine tartışma konusu olmuştur.⁴⁰³

4.3. Nedensellik Bağlantısı Konusunda Muhtemel Problemler

4.3.1. Nedensellik Bağlantısının Kesilmesi Sorunu

Fail ancak kendi yapmış olduğu hareketi için ve ceza hukukunun bu harekete bir sonuç bağlaması halinde cezalandırılmaktadır. Nedenler serisine yeni nedenler serisi eklenmesi halinde ilk hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısı varlığını korumaya devam eder ancak meydana gelen netice yeni nedenler serisinin eklenmesi ile gerçekleşir.⁴⁰⁴

Nedensellik serisine katılan yeni nedensellik serisinin ilk şart ile meydana gelen netice arasındaki nedensellik bağlantısını kaldırıp kaldırmayacağı hususu her zaman kolay tespit edilemez. Yargıtay 2. CD, 20.11.1991, E. 91/10834, K. 91/11895 kararına göre, olayda sanığın başıboş bıraktığı köpek, bir kişiyi ısırmıştır. Mağdur, kuduz aşısı yaptırmıştır ancak kuduz aşısı bünyevi nedenlerle alerji meydana getirmiştir ve mağdur hayatını kaybetmiştir. Yargıtay, olayda köpeğin başıboş bırakılmasıyla, meydana gelen ölüm neticesi arasında nedensellik bağlantısı tespit etmemiştir ve maktule yapılan aşığı,

⁴⁰² Dönmezer ve Erman, I, s. 470.

⁴⁰³ Gülsün Ayhan Aygörmüş Uğurlubay, "Alman ve Türk İçtihatlarında Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Yaralama Suçunda Nedensellik ve Objektif İsnâdiyet", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. XXI, S. 1 (Mart 2015), s. 45.

⁴⁰⁴ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 218.

yeni bir nedenler serisi olarak kabul etmiştir. Ancak köpek, maktulü ısırmasaydı maktul kuduz aşısı olamayacaktı ve alerji neticesinde hayatını kaybetmeyecekti.⁴⁰⁵

Burada meydana gelebilecek bir sorun da sonradan gerçekleştirilmiş olan hareketin, failin hareketine göre ne zaman bağımsız bir niteliğe sahip olacağıdır. Fail, hareketini gerçekleştirseydi dahi başka nedenler serisi neticeyi meydana getirirse, bu serinin artık bağımsız nitelik kazanacağı kabul edilmektedir. Ancak bağımsız nedenler serisinin var olması ya da var olmaması, failin gerçekleştirdiği hareketin zorunlu şart sayılmasına engel olmadığı takdirde, bir başka deyişle failin gerçekleştirdiği hareket olmaksızın neticenin meydana gelmeyeceği söz konusu ise artık bağımsız nedenler serisinden söz edilmesi mümkün olmamaktadır. (B), (A)'nın yemeğine zehir koyduğu varsayıldığında (B) bu hareketi yapmasaydı dahi (A), (C) tarafından ateş edilerek öldürülecekti. Artık nedensellik bağlantısı kesilmiş olacaktır ve meydana gelen netice başka bir hareketin gerçekleşmesiyle oluşmuş olacaktır. Bu durum, kusur ceza hukuku ile çelişeceği için (B)'nin sorumluluğu neticenin ona isnat edilebilir olup olmamasına ve kusuruna göre belirlenecektir. Bu nedenle (B)'nin sorumluluğu için teşebbüs hükümlerine başvurmak gerekecektir. Failin hareketi bitmiş olmasına rağmen netice failin elinde olmayan nedenlerden dolayı gerçekleşmemiştir. Bu halde (B) kasten öldürme suçuna teşebbüsten yargılanacaktır.⁴⁰⁶

4.3.2. Fail Tarafından Bilinmeyen Neden veya Nedenlerin Netice Üzerindeki

Etkisi (Atipik Nedensel Gelişme)

Fail tarafından bilinmeyen nedenlerin netice üzerindeki etkisinden söz edebilmek için mağdurun veya üçüncü kişinin hareketi ile bir başka neden gerçekleşmektedir. Meydana gelen netice ise söz konusu nedenden dolayı gerçekleşmektedir. Fail, gerçekleşen diğer nedeni de kendi hareketi ile meydana getirdiği için netice ile arasındaki nedensellik bağlantısının varlığı devam eder. Bir önceki maddede bahsedilen nedensellik bağlantısının kesilmesi durumundan farklı olarak, fail tarafından bilinmeyen nedenlerin netice üzerindeki etkisinde, meydana gelen netice bağımsız nedenler serisinin bir sonucu olmamaktadır. Aksine failin gerçekleştirdiği nedenler serisine bağlı

⁴⁰⁵ Dönmezer, **Genel...**, s. 140..

⁴⁰⁶ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 219.

olarak meydana gelmektedir. Neticesi nedeniyle ağırlaşan suçlar, fail tarafından bilinmeyen nedenlerin netice üzerindeki etkisine örnektir. Failin, meydana gelen neticeden sorumlu olabilmesi için isnadiyet kriterlerine başvurulması gerekmektedir.⁴⁰⁷

Ayrıca fail tarafından bilinmeyen nedenlerin netice üzerindeki etkisinin bir neticesi olarak ortaya çıkan üçüncü kişinin taksirli hareketinin ya da sonraki kastının ilk gerçekleştirilen hareket ile meydana gelen netice arasındaki nedensellik bağlantısını ortadan kaldırdığını söylemek doğru olmamaktadır. Burada birkaç örnek vermek gerekir. Örneğin, bir kişinin aldığı bıçak darbeleriyle hayati tehlikesi meydana gelecek şekilde yaralanması halinde kişi ambulans yardımıyla hastaneye yetiştirilirken, ambulansın kaza yapması ve yaralı kişinin hayatını kaybetmesi durumunda fail tarafından bilinmeyen nedenlerin netice üzerindeki etkisinden bahsedilebilir. Bir başka durum ise, (A)'nın (B)'yi yaralaması ve (B)'nin hastaneye kaldırılması ancak doktorun yanlış tedavi uygulaması neticesinde (B)'nin hayatını kaybetmesidir.⁴⁰⁸

Bir grup kişi tarafında dövülmekte olan mağdur, kendini kurtarmak adına yakındaki göle atlar ancak boğularak hayatını kaybederse burada da yine fail tarafından bilinmeyen nedenlerin netice üzerindeki etkisinden bahsetmek mümkün olacaktır. (A) tarafından yaralanan (B) yaralama dolayısıyla değil de kendi yarasına iyi bakmaması düzenli pansuman yapmaması nedeniyle hayatını kaybettiğinde veya yaralı olan kişi hastanede tedavisi devam ederken iyileşme gerçekleşmeden taburcu edildiğinde hayatını kaybettiğinde de yine fail tarafından bilinmeyen nedenlerin netice üzerindeki etkisinden söz etmek mümkün olacaktır. Özetle; failin gerçekleştirdiği hareket ve şarttan sonra ancak bu hareket ve şarttan bağımsız fakat bu hareket ve şartla ilgili olan ve bilinmeyen bir nedenin eklenmesi ile neticenin meydana gelmesi halinde nedensellik bağlantısının varlığını koruduğu kabul edilmektedir.⁴⁰⁹

---

⁴⁰⁷ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 219- 220.

⁴⁰⁸ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 219- 220.

⁴⁰⁹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 219- 220.

4.3.3. Mağdurda Halihazırda Mevcut Bir Halin Tipik Neticenin Meydana

Gelmesinde Etkili Olması

Kimi durumlarda, meydana gelen neticenin oluşumunda mağdurun önceden sahip olduğu bir hastalık yahut benzeri bir durumu etkili olmaktadır.

Örneğin, (A)'nın (B)'yi yaralamıştır. (B) ise hemofili hastasıdır, kanının pıhtılaşmaması sorunu mevcuttur. Kanı pıhtılaşmadığı için (B) yaralama neticesinde hayatını kaybeder. Burada objektif isnadiyet hususunun da ayrıca göz önünde bulundurulması gerekir.⁴¹⁰

İleriki konular objektif isnadiyet hususuna ayrıca değinileceği için burada açıklanmayacaktır.

4.3.4. Öne Geçen Sebep

Öne geçen sebep halinde, gerçekleştirilen ilk hareket neticeyi meydana getirmeye uygun olur ancak başka bir hareket gerçekleştirilir ve gerçekleştirilen ilk hareket neticeyi meydana getirmeden ikinci hareket neticeyi meydana getirir.⁴¹¹

Örneğin (A), (B)'ye zehirli kahve vermiştir. (B), (A) tarafından verilen zehirli kahveyi içmiştir ancak kısa bir süre önce (C) tarafından verilen zehirli kahveyi de içen (B)'nin vücudunda (C)'nin verdiği zehirli kahvenin içerisindeki zehir etkisini daha hızlı göstermiştir. Bunun neticesinde (B) hayatını kaybetmiştir. Bu örnekte hem (A)'nın hem (C)'nin verdiği zehir miktarı (B)'yi öldürmek için elverişliydi. Bir diğer örneğe bakıldığında, (A), (B)'ye zehir vermiştir. (A)'nın verdiği zehir (B) üzerinde etkisini göstermiştir. Ancak tam bu sırada (B) kendisine daha önce gönderilmiş olan bombalı bir mektubu açmıştır ve patlama neticesine hayatını kaybetmiştir.⁴¹²

Verilen ilk örnekte ölüm neticesine (A)'nın mı yoksa (C)'nin mi verdiği zehirli kahvenin neden olduğu tam olarak belirlenemiyorsa ceza muhakemesi hukukunun vazgeçilmez ilkesi olan şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereğince hem (A) hem (C)

⁴¹⁰ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 220.

⁴¹¹ Hakeri, **Sorularla...**, s. 62.

⁴¹² Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 221-222.

kasten öldürmeye teşebbüsten cezalandırılmalıdır. Şayet (A) ve (C) birlikte bir suç işlemek kastıyla hareket etmişse iştirakin varlığından söz edilmesi mümkün olmaktadır ve bu durumda iştirak hükümleri çerçevesinde değerlendirme yapılmalıdır. Tek başına varlığı ile bir neticenin meydana gelmesine sebebiyet veren bir nedenin olması halinde artık diğer nedenler ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısı kalmamaktadır. Bu durum öne geçen sebep olarak adlandırılmaktadır. Nedenlerin çokluğu halinde sorumluluğun sınırları daraltılmış olmaktadır. Öne geçen durumun varlığı halinde bağımsız olarak neticeyi meydana getiren nedenin, diğer neden veya nedenler ile meydana gelen netice arasındaki nedensellik bağlantısını ortadan kaldırdığı kabul edilmektedir. Şartların eşitliği teorisi bu bölümde de uygulama alanı bulabilir. Verilen ikinci örnekte (A) zehir vermeseydi dahi (B)'ye gönderilen bombalı mektup patlayacaktı ve (B) hayatını kaybedecekti. Bundan dolayı, burada faile sadece insan öldürmeye teşebbüs neticesi yüklenebilir.⁴¹³

Bir başka örnek ise şöyledir; (A), (B)'nin çayına zehir eklemiştir. Zehir etkisini göstermeden (C), annesi (B)'yi silahla ateş ederek öldürmüştür. Gerçekleştirilen zehir ekleme hareketi neticeyi meydana getirmeye uygundu ancak söz konusu hareket neticeye sebep olamadan başka bir hareket neticeyi meydana getiriyor.⁴¹⁴

Öne geçen sebebin varlığı halinde diğer nedenler ile meydana gelen netice arasında artık nedensellik bağlantısından söz edilemeyecektir. Çünkü öne geçen sebep tek başına neticeyi meydana getirebilmektedir. Diğer nedenlerin faileri şartları varsa teşebbüsten dolayı sorumlu olabilecektir.

4.3.5. Alternatif Nedensellik (Çifte Nedensellik)

Alternatif nedensellik halinde birbirinden tamamen bağımsız gerçekleştirilen iki tane hareket bir netice meydana getirmektedir.⁴¹⁵

Bu durumda dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Neticeyi meydana getirmek için hareketlerin her biri tek başına yeterli olmaktadır. Netice hareketlerin toplamı sonucu meydana gelmemektedir. Gerçekleştirilen her bir hareket, meydana gelen netice bakımından nedensel değer taşımaktadır. (A) ve (B) birbirlerinden habersiz bir şekilde

⁴¹³ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 221-222.

⁴¹⁴ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler**, 9. b., y. y. : Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 159.

⁴¹⁵ Hakeri, **Sorularla...**, s. 58.

(C)'nin yiyeceğine zehir eklerler. Hem (A)'nın hem (B)'nin eklediği zehir miktarı ayrı ayrı ölüme neden olabilecek miktardadır. (A), (C)'nin yiyeceğine zehir eklemeseydi sadece (B) (C)'nin yiyeceğine zehir ekleseydi de ölüm neticesi meydana gelecekti. Diğer bir ifadeyle, bir neden olmasaydı dahi diğer nedenin varlığı halinde netice meydana gelecekti. (A) ve (B) birbirlerinden habersiz bir şekilde mafya babası olan (C)'yi öldürmek istemişlerdir. Hem (A) hem (B), (C)'nin arabasına bomba yerleştirmiştir. Her iki bombanın da işleyiş mekanizması aynıdır ve kontak çevrildiği anda bombalar patlayacaktır. (C)'nin kontağı çevirmesiyle birlikte patlama gerçekleşir ve (C) hayatını kaybeder. Hareket yapılmıyaydı neticenin gerçekleşmeyeceği üzerinde şüphe yoktur. Hem (A)'nın gerçekleştirdiği hareket hem (B)'nin gerçekleştirdiği hareket, bahsedilen neticeyi meydana getirmek için yeterli olmaktadır.⁴¹⁶

Alternatif nedenler açısından, ancak tamamının birleşmesiyle neticenin meydana gelebileceğini söyleyemiyorsak, tüm nedenler neticenin meydana gelebilmesi için tek başına yeterli ise o zaman tüm nedenler meydana gelen netice ile aralarında nedensellik bağlantısının varlığını korur. Verilen örnekte (C)'nin ölümünden hem (A) hem (B) sorumlu olmaktadır. Ancak ne olursa olsun birden fazla nedenin bir araya gelerek neticeyi meydana getirip getirmediği hususu netlik kazanmamaktadır. Her iki kişinin de zehir vermesi yahut her iki kişinin de arabaya bomba yerleştirmesi ölüm neticesinin meydana gelmesini hızlandırmış olabilmektedir. (A) ve (B)'nin yine birbirlerinden habersiz bir şekilde dağlık bir bölgede avlandığı varsayalım. Tam avlandıkları sırada orman memuru olan (C) dağlık arazidedir ve kurşunlardan biri (C)'nin baş bölgesine, kurşunlardan diğeri ise (C)'nin kalbinin olduğu bölgeye isabet eder. Bakıldığında her iki kurşun da hayat bölgelere isabet etmiştir ve her iki kurşun da ölüm neticesini meydana getirmeye elverişlidir. Kurşunlardan hangisinin (C)'nin bedenine daha önce isabet ettiği tespit edilememektedir. Verilen örnekte (A) ve (B)'nin birbirlerinden habersiz olduğu da belirtildiği için olayda iştirak hükümleri de uygulanmamaktadır. Kurşunlardan hangisinin daha önce ya da daha sonra isabet ederek ölüm neticesini meydana getirdiği tespit edilememektedir. Daha önce bahsedilen, ceza muhakemesi hukukunun vazgeçilmez ilkesi olan şüpheden sanık yararlanır ilkesi burada da uygulama alanı bulur ve hem (A) hem (B) sadece kasten öldürmeye teşebbüsten dolayı cezalandırılır.⁴¹⁷

⁴¹⁶ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 222.

⁴¹⁷ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 222.

Sonuç olarak alternatif nedensellik halinin varlığı halinde birbirinden bağımsız gerçekleştirilen tek başlarına da neticeye meydana getirmeye elverişli olan hareketler toplanarak bir netice meydana getirmektedir. Bu durumda tüm hareketler netice ile aralarındaki nedensellik bağlantısını koruyacaktır. Verilen son örnekte her iki failin de teşebbüsten dolayı cezalandırılmaları ilk bakışta vicdanen suçlularının cezasız kalacağı bir durum gibi görülse de kimin fiilinin öldürme neticesini gerçekleştirdiği net olmadığı için elverişli fiil olsa dahi öldürme suçundan cezalandırma söz konusu olamayacaktır.

4.3.6. Kümülatif Nedensellik (Meydana Gelen Neticenin Gerçekleştirilen

Nedenlerin Toplamından Oluşması)

Kümülatif nedensellikte hareketler, netice gerçekleştiği takdirde anlam kazanmaktadır. (A) ve (B) birbirlerinden habersiz bir şekilde (C)'nin içeceğine zehir ekler. Ancak ne (A)'nın ne (B)'nin (C)'nin içeceğine eklediği zehir miktarı tek başına ölüm neticesini meydana getirecek miktarda değildir. (C)'nin ölümü hem (A)'nın hem (B)'nin ayrı ayrı eklemiş olduğu zehir miktarlarının birleşmesinin neticesinde gerçekleşmektedir. Burada ölüm neticesinin meydana gelmesi her iki zehrin birlikte etki göstermesi ile olmuştur. Bu nedenle olayda kümülatif nedensellikten bahsetmek mümkün olmaktadır. Burada unutulmaması gereken nokta (A) ve (B)'nin birbirlerinden habersiz hareket ettikleri ve bu nedenle aralarında iştirak ilişkisi olmadığı hususudur.⁴¹⁸

---

⁴¹⁸ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 223.

4.3.7. Rezerv Nedenin Önemsizliği (Varsayıma Dayalı Nedensellik)

Bilindiği gibi şartların eşitliği teorisine göre hareket yapılmıyaydı netice gerçekleşmeyecek olmalıdır. Bu ifadeye göre şartların eşitliği teorisi bakımından rezerv nedenin göz önüne alınması, bir başka ifadeyle varsayıma dayalı olan nedensel seri dolayısıyla nedensellik bağlantısının kesilmiş olması şartların eşitliği teorisi bakımından kabul edilemeyecektir.⁴¹⁹

Celladın, bir kimseyi idam edeceği sırada halk, cellat ölümcül vuruşu yapmadan önce idam mahkumunu linç eder ve idam mahkumu hayatını kaybeder. İdam mahkumu, halk onu linç etmeseydi celladın ölümcül vuruşuyla birlikte zaten hayatını kaybedecekti. Ancak bu husus halkın linç fiili ile ölüm neticesi arasındaki nedensellik bağlantısını ortadan kaldırmamaktadır. Celladın hareketinin ise meydana gelen netice bakımından nedensel değeri bulunmamaktadır. Bir başka örnek olarak (A) tedavisi mümkün olmayan ölümcül bir hastalığa yakalanmıştır. (B) ise (A)'nın içeceğine zehir eklemek suretiyle (A)'yı öldürür. Burada (A)'nın (B) tarafından zehir katılan içeceği içmeseydi dahi hastalığı nedeniyle zaten hemen hemen aynı zamanlarda hayatını kaybedeceği ve bu nedenle de (B)'nin fiili ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının ortadan kalktığı kabul edilemez.⁴²⁰

Son olarak; (A), uçuş yapmak üzere olan (B)'yi takip etmeye başlar. (B) uçağa binmeden önce (A) tarafından ateş edilerek öldürülür. Tesadüfen (B)'nin bileti olan uçuşu gerçekleştiren uçak kalkıştan bir süre sonra düşer ve uçakta bulunan kimse kurtulamaz. Verilen bu örnekte uçağın zaten düşecek olması ve (B)'nin de (A) tarafından ateş edilmese bile düşen uçakta olacağı için muhtemelen kazadan kurtulamayacağı ve hayatını kaybedeceği ileri sürülerek (A)'nın gerçekleştirdiği hareket ile meydana gelen ölüm neticesi arasındaki nedensellik bağlantısı yok sayılamaz. Burada (A) ateş etmeseydi (B) ölmeyecekti. Dolayısıyla (A)'nın gerçekleştirdiği hareket ile meydana gelen ölüm neticesi arasında nedensellik bağlantısının var olduğu kabul edilmektedir.⁴²¹

⁴¹⁹ Kayıhan İçel, Füsün Sokullu-Akıncı, İzzet Özgenç, Adem Sözüer, Fatih Selami Mahmutoglu, Yener Ünver, **Yaptırım Teorisi**, 2000, s. 84. Aktaran Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **Türk...**, s. 223.

⁴²⁰ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 223-224.

⁴²¹ Özbek, Kanbur, Doğan ve Bacaksız, **a.g.e.**, s. 223-224.

Aksi düşünöldüğü takdirde herkesin bir zaman öleceğı gerçeğı var olduğı için öldürme fiilinin suç olmasının ceza kanunumuzdan çıkarılması gerekecektir.

SONUÇ

Ceza muhakemesi yargılaması, hukuk muhakemesi yargılamasına nazaran kişi hak ve hürriyetlerine en fazla ve en ağır müdahalelerde bulunan alandır. Adalet her yargılamada olmazsa olmaz bir koşul olsa da şüphesiz ceza yargılamasında kişinin hürriyetinin ve masumiyetinin elinden alınma ihtimali olduğu için yargı görevini üstlenen kimseler adaletten şaşmamalıdır.

Adalet olgusu hem bireylerin devlete güvenini hem de devletin bireylere karşı tutumunu dengelemektedir. Adaletin olmadığı, hukukun etkin bir şekilde uygulanmadığı bir ülkede bireyler devlete güven duymaz. Bu durum dünyada benzerlerinin yaşandığı iç karışıklıklara neden olur. Adaletin olmadığı bir devlette, devlet bireylere karşı sorumluluk bilincinde olmaz. Bu bir kısır döngü halinde ilerler ve nihayetinde devlet temelinden sarsılır.

İşte adalet ve hukuk gerek bireylerin hayatında gerekse devletlerin siyasi hayatında bu denli önemli bir yere sahiptir. Ceza yargılaması yapılmasındaki amaç hem suçlu bireyi cezalandırmak hem de suçsuz bireyin haklarını korumaktır.

Hukuk kuralları sadece birey ile devlet ilişkisini düzenlemekle kalmaz. Aynı zamanda toplumu oluşturan bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini de düzenlemektedir. Devlet bireyler arasında düzeni ve bireylerin bir araya gelerek oluşturmuş olduğu toplumdaki düzeni korumak için yargı yetkisine ve gerekirse zor kullanma yetkisine sahiptir. Hukukun amacı bireylerin haklarını ve toplum düzenini korumak ve böylelikle barışçıl bir yaşam alanı meydana getirmektir.

Devlet, bu barışçıl yaşam alanını meydana getirirken zaman zaman yargı yetkisini kullanır. Yargı yetkisini mahkemeler eliyle kullanmaktadır. Söz konusu mahkemeler yargı yetkilerini kullanırken suçun varlığını ve suçun failini araştırmakla yükümlüdürler. Meydana gelmiş olan bir netice olabilir ancak bu netice kimin hareketini nedeniyle meydana gelmiştir? Bu husus adil yargılama için oldukça önemlidir.

Çalışmanın konusu olan nedensellik bağlantısı, ceza hukuku yargılaması açısından da oldukça önemli bir husustur. Zira kişinin, meydana gelen suç nedeniyle sorumlu tutulup tutulamayacağı ve buna bağlı olarak ceza yaptırımına maruz kalıp kalmayacağı nedensellik bağlantısının kurulup kurulamamasına bağlıdır.

Bir kimsenin, meydana gelmiş olan neticeden sorumlu tutulabilmesi için iki ihtimal vardır. İlk ihtimalde kişinin söz konusu neticeyi kendi davranışıyla gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. İkinci ihtimalde ise kişinin yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçınarak neticeye neden olması gerekmektedir. Her iki ihtimalde de kişinin davranışı ile netice arasında bir ilişki olması gerekmektedir. Bu ilişkiye nedensellik bağlantısı adı verilmektedir.

Nedensellik bağlantısı ceza hukukunda önemli bir yere sahip olmakla beraber sadece ceza hukuku alanında değil aynı zamanda felsefe biliminde de önemli bir yere sahiptir. Hatta belki de günümüz hukuk biliminde nedensellik bağlantısının kurulup kurulamayacağı irdelenirken kıstas olan teorilerin temelinde felsefe bilimi yatmaktadır. Nedensellik kavramı, felsefe biliminin var oluşundan sonra neredeyse her dönem gündemde olan bir tartışma konusu haline gelmiştir. Nedensellik bağlantısı gerek hukuk biliminde gerekse felsefe biliminde önemli bir yere sahiptir. Hukukçular da filozoflar da nedensellik bağlantısı hususunda araştırmalar yapmışlardır.

John Locke nedensellik bağlantısını, neden ile etki arasında bağlantı olarak tanımlarken Gazzali, dünyadaki tüm olayların nedensel olarak birbiriyle ilişkili olması ihtimalinde eğer başlangıç koşulları ile ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi olunursa, gelecekteki olayların seyrini kesin olarak öngörmenin mümkün olacağını ileri sürmüştür. Ayrıca Gazzali'ye göre nedensel ilişkiler imkânsızdır çünkü her şeyi Tanrı yaratmaktadır. Bir filozof ve aynı zamanda bir bilim adamı olan Hume ise nedenselliği bir alışkanlık ve hatta bir inanç olarak nitelendirmiştir. Hume'a göre aslında nedensellik bağlantısı diye bir şey yoktur, biz olduğuna inanırız. Kant ise nedensellik bağlantısı aklın yapısını teşkil eden kategorilerden biri olarak kabul etmektedir. Her şeyin bir nedeni olduğunu akılla biliriz. Kant'a göre nedensellik bağlantısını doğru ve yerinde uygularsak olaylar arasında değişmez bağlantılar kurabiliriz.

Aristoteles ise hocası olan Platon'un düşüncelerini eleştirmiş hem de nedensellik kavramını irdlemiştir. Aristoteles nedensellik kavramını 4 gruba ayırmıştır. Bunlar;

maddi illet, suri illet, fail illet, gai illet olarak ifade edilmektedir. Bu 4 gruptan yalnızca fail illet, günümüzdeki nedensellik bağlantısı kavramına uymaktadır. Platon'a göre hiçbir şey sebepsiz olmaz ve var olan ve değişen her şey, bir takım nedenlerle olmak zorundadır. Descartes ise doğada olan hiçbir şey in nedensiz olmadığını, her şeyin bir nedeni olduğunu kabul etmiştir. Mill, bir sonuç için tek netice olmadığını, farklı nedenlerin bir araya gelebileceğini söyler. Görüldüğü gibi felsefe biliminde önde gelen filozoflar nedensellik bağlantısı hususunda görüş birliği içerisinde olmamışlardır. Her biri kendi felsefi düşüncesinden yola çıkarak bir çıkarım yapmıştır. Belki de nedensellik bağlantısının günümüzde hala kadar geniş bir konu olması ve çeşitli teorilerle beslenmesinin arkasında yatan gerçek neden, felsefe biliminde var olan bu çeşitliliktir.

Bir netice meydana gelirken sadece bir hareket söz konusu ise nedensellik bağlantısının varlığını yahut yokluğunu tespit etmekte problem yoktur. Ancak söz konusu neticenin meydana geliş aşamasında birden fazla hareket varsa nedenlerin çokluğu durumu gündeme gelmektedir. Kanunumuzda bu durum için herhangi bir çözüm getirilmemiş, konunun çözümü yargıya ve doktrine bırakılmıştır.

Doktrinde konunun çözümü için çeşitli teoriler ileri sürülmüştür. Bu teorilerin her biri, gerçekleştirilen hareket ile meydana gelen netice arasında bir ilişki kurulup kurulamayacağını ve dolayısıyla hareketi gerçekleştiren kişinin meydana gelen neticeden sorumlu tutulup tutulamayacağını irdelemektedir. Nedensellik bağlantısı hususunda ortaya atılan ilk teori şartların eşitliği teorisidir. Söz konusu teoride, var olan tüm şartlar meydana gelen netice açısından eşit öneme sahip kabul edilmektedir. Bir başka teori ise uygun neden teorisidir. Von Bar, Von Kries, Grispigni tarafından kabul edilen uygun neden teorisine göre, gerçekleştirilen bir hareket ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının kurulabilmesi için söz konusu hareketin, meydana gelen neticeyi gerçekleştirmek için uygun olması gerekmektedir. Ceza hukuku yargılamasında ve öğretide çoğunlukla kabul edilen teori uygun illiyet teorisidir. Neden ve vesile kavramlarının ayırımına dayanan etkin neden teorisine göre ise vesile kavramı, bir olayın meydana gelmesini sağlayan başka bir olayı ifade etmekteyken, neden kavramı, neticeyi meydana getiren olaydır. İlk önce v.Bar ileri sürmüş olup daha sonra sırasıyla M.C. Müller ve Mezger tarafından da ileri sürülen hukuki önem teorisine ilke olarak şart teorisini esas almıştır ancak şart teorisinin sonucu ortaya koyuş şeklini doğru bulmamış ve farklı bir düzenlemeye gitmiştir. Hukuki önem

teorisine göre; her şart neticeyi meydana getirmeye elverişli olsa dahi şartı meydana getirmiş olan hareket hukuken önemliyse kişinin, ceza hukuku bakımından sorumluluğu kabul edilecektir. Nedensellik bağlantısı hususunu irdelemeye yönelik teorilerden bir başkası olan karma uygun neden teorisi, uygun neden teorisine yapılan eleştiriler nedeniyle ortaya çıkmıştır. Karma uygun neden teorisi, nedensellik bağlantısını tespit ederken, meydana gelen neticenin iki kez değerlendirilmesi gerektiğini kabul etmektedir. Bir başka teori ise en etkin neden teorisi olmaktadır. Bu teoriye göre; meydana gelen neticenin oluşumunda etkili olan nedenler arasında en etkili olan neden bulunmalıdır ve bu en etkili neden ile meydana gelen neticenin arasında nedensellik bağlantısının kurulduğu kabul edilmelidir. Meydana gelmiş olan neticeyi en etkin şekilde etkileyen şart, neden olarak adlandırılmaktadır.

Hukuk biliminin insan hareketinden yola çıktığını kabul eden objektif isnadiyet teorisine göre; bir kimsenin gerçekleştirmiş olduğu hareket için asıl önemli olan amaca uygun olmasıdır. Bireyler irade beyanlarını hareketleriyle dış dünyaya yansıtmaktadırlar. Böylece nedenler serisine müdahalede bulunabilirler. Kişi sahip olduğu irade ile hareketlerine yön verebilir ve hareketlerini hukuka uygun yahut hukuka aykırı bir şekilde değiştirebilir. Eğer kişi nedenler serisine hukuka uygun yön verebilecekken bunu yapmadıysa gerçekleştirmiş olduğu icrai hareket nedeniyle yahut hareketsiz kalması nedeniyle meydana gelmiş olan netice

Söz konusu kişiye objektif olarak isnat edilebilir kabul edilmektedir. İnsan bilinç ve iradeye sahiptir. Bir başka teori olan beşeri nedensellik teorisine göre; hukuk düzeninin kabul ettiği bir nedensellik bağlantısı kavramına ulaşabilmek için, insanın dahil olduğu beşeri nedenselliğin bazı özellikler taşıdığı esastan hareket etmek gerekmektedir. Tehlikeli şart teorisine göre, hukuk kuralları tarafından yasaklanmış olan netice, tehlikeli kabul edilen neticedir ve kişinin gerçekleştirdiği hareket başladığı zaman diliminde var olan tüm şartları somut olarak ele almaktadır. Uygun neden teorisinin sakıncalarını gidermek amacıyla ortaya çıkmış olan objektif isnadiyet teorisine göre; hukuk bilimi insan hareketine yönelir ve söz konusu insan hareketi bir irade açıklaması niteliğine haizdir. Bundan dolayı hukuk kurallarının etkisindedir.

Bir başka durum da rücu yasağı halidir. Burada bir kimse taksirli bir hareket gerçekleştirir ve bir başka kimsenin de taksirli veya kasıtlı bir suçun ön safhasını

meydana getirmiş olduğu hallerde artık kendi gerçekleştirdiği taksirli hareketi ile meydana gelen netice arasında nedensellik bağlantısının kalmadığı kabul edilmektedir.

Ceza hukukunda nedensellik bağlantısı hususunun tespitine gitmek için öncelikle ortada bir suç olması gerekmektedir. Suç kavramı ile nedensellik bağlantısı arasında sıkı bir ilişki vardır. Var olan bir toplum içerisinde, toplumu oluşturan bireylerin hangi hareketlerinin toplum düzenini bozduğunun sınırları ve bu hareketleri gerçekleştiren bireylere uygulanacak yaptırımların sınırı ceza hukuku kuralları ile çizilmektedir. Suç, kanun maddesinde tanımlanmış ve ceza yaptırımına maruz bırakılmış hareketlerdir. Bireylerin iç dünyalarına ve düşüncelerine ceza hukuku müdahalede bulunmaz. Bireyin düşüncesi dış dünyaya yansımadağça suçtan bahsedilmez. Her ne kadar hareket olmadan suç olmayacaksa da her hareket ceza hukuku açısından önem arz etmemektedir.

Ancak suçun oluşması için her zaman icrai bir hareket aranmaz. İhmali suçlar ve ihmal suretiyle icrai suçlar da mevcuttur. Bu suç tiplerinde kişi icrai bir harekette bulunmamasına rağmen suç işlemiş olur. Zaten suç işlemiş olması da icrai bir harekette bulunmaması nedeniyledir. Kanunda gerçekleştirilmesinin emredildiği bir hareketin fail tarafından gerçekleştirilmeyerek tepkisiz kaldığı durumlarda suç meydana geliyorsa ihmali hareketten söz edilmektedir. İhmali suçlarda, failin özel bir yükümlülüğe aykırı olarak belirli bir hareketi gerçekleştirmekten kaçınması söz konusu olmaktadır. İhmali suçlarda fail tepkisiz kalmaktadır. Buna rağmen cezai sorumluluğun doğmasının nedeni failin bir hareketi gerçekleştirme yükümlülüğüne uymayarak hukuk düzeni tarafından suç olarak kabul edilen bir neticenin meydana gelmesi açısından etkin rol oynamasıdır. İhmali suç tiplerinde suç neticesinde bir zararın meydana gelip gelmediği inceleme dışındadır. Çünkü ihmalin varlığı tek başına yeterlidir. Dolayısıyla icrai suçlardan farklı olarak ihmali suçlarda teşebbüsten mümkün olmamaktadır. Ayrıca ihmali suçlar icrai hareketle işlenememektedir. Özgü suç tipleri haricinde ihmali suçlar herkes tarafından gerçekleştirilebilmektedir. İhmal suretiyle icrai suçlar ise ceza kanununda icrai hareketlerle işlenebileceği öngörülen bir suçun ihmali hareketle de işlenebilesini ifade etmektedir. Ancak burada herkes fail olamamaktadır. İhmal suretiyle icrai suçlar garantör tarafından işlenebilirler. Bu garantörlük, bir kimsenin normal durumda sadece yardımın ihmali nedeniyle sorumlu tutulabileceğken, icrai hareket gerçekleştiren fail gibi sorumlu tutulabilmesine yarayan husustur.

Bahsedilen garantörlük sadece ahlaki yükümlülükten ibaret olmamaktadır. Ahlaki yükümlülüklerden birçoğu hukuk düzeni tarafından da yükümlülük olarak kabul edilmektedir. Hukuk düzeni tarafından da kabul edilmiş bu yükümlülüğün kaynağı kanun olabileceği gibi sözleşme de olabilmektedir. Ayrıca kişinin önceden gerçekleştirdiği hareketin neticesinin de bir zarara yol açma ihtimali var. Kişinin buna da engel olması gerekmektedir.

Kişinin dış dünyada değişiklik meydana getiren yani bir neticeye neden olan fiili gerekmektedir. Kişinin bu fiili iradi olmalı ve belirli bir amaca yönelik olmalıdır. Kişinin fiilin dış dünyadaki yansıması suçun maddi unsurları aracılığıyla olur. Suçun maddi unsurlarını da fiil, fail, mağdur, suç konusu ve suça etki eden nedenler meydana getirmektedir. Netice ve nedensellik bağlantısı kavramları da fiilin kapsamına dahildir. Suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereğince suçun ve cezanın kanun maddesinde belirlenmiş olması gerekmektedir. Suçun manevi unsurunu ise kast ve taksir oluşturur. Suç asıl olarak kasten işlenmekle birlikte kanun maddesinde belirtildiği durumlarda taksirle işlenmesi de mümkündür.

Ceza hukuku açısından önem arz eden hareket kanun tarafından suç olarak tanımlanmış harekettir. Bu hareket ise ancak bir insanın eseri olabilmektedir. Çünkü sadece insan hareket yeteneğine sahiptir. İnsanın yaşının küçük olması hareket yeteneği olmadığı anlamına gelmemektedir. Buradaki ayırım yaş nedeniyle değil gerçek kişi tüzel kişi ayırımı nedeniyledir.

Gerçek kişilerin hareket yeteneğine haiz oldukları şüphesizken tüzel kişiler için durum farklıdır. Devlet tüzel kişiliği tartışmalardan muaf olmak üzere bu konuda gerçeklik teorisi ve varsayım teorisi adında iki farklı görüş vardır. Gerçeklik teorisine göre tüzel kişiler kendilerini meydana getiren gerçek kişilerden ayrı bir kişiliğe sahiptirler ve iradeleri de kendilerini meydana getiren gerçek kişilerden bağımsızdır. Bu bağımsız iradeleri ile birtakım yükümlülükler üstlenebilirler ve bu üstlendikleri yükümlülükler de yine bünyelerindeki gerçek kişilerden bağımsızdır. Tüzel kişilere malvarlığı ile ilgili yaptırımlar uygulanabilmektedir. Faaliyetlerine son vermek gibi bir yaptırım da uygulama alanı bulmaktadır. Ancak tüzel kişilerin ceza yaptırımına maruz kalmaları cezaların bireyselliği ilkesi ile çakışmaktadır. Varsayım teorisine göre ise hukuki anlamda kabul edilmiş olan özne sadece ve sadece insan olarak kabul edilmektedir. Tüzel kişilerde ise bu durum farklıdır. Tüzel kişiler kişi yahut mal

topluluğu olarak oluşma imkanına sahiptir. Tüzel kişiler her ne kadar bazı haklara haiz olsalar da kendi iradelerinin olması söz konusu değildir. Bu nedenle kişilikleri de söz konusu olamaz.

TCK m. 20'ye göre Türk hukuku kapsamında tüzel kişilerin ceza sorumluluğu yoktur ve tüzel kişilerin suç faili kabul edilemez. Yukarıda bahsedilen ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi gereğince aynı maddenin ikinci fıkrasında tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımını uygulanamayacağı ifade edilmiştir. Ancak devamında suç nedeniyle kanunda ifade edilen güvenlik tedbirlerinin uygulanması saklı tutulmuştur. TCK'nın gerekçesinde yer alan ifadeye göre; suç ve ceza politikası kapsamında, suç faili olarak ancak gerçek kişiler kabul edilmektedir. Dolayısıyla ceza yaptırımını ancak gerçek kişiler açısından söz konusu olmaktadır. Bu durum Anayasamızda koruma altına alınan ceza sorumluluğunun ilkesinin bir iz düşümüdür. Gerçekleşmiş olan suçlarla ilgili tüzel kişilere güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar uygulanabilecektir. Tüzel kişiler ancak yetkili organları aracılığıyla hareket edebilmektedirler.

Kanun maddesinde suçun oluşması için tek hareket yeterli kabul ediliyorsa tek hareketli suç, suçun oluşması için birden fazla hareket öngörülüyorsa birden çok hareketli suç meydana gelmektedir. Bir de itiyadi suçlu kavramı vardır. Kendisi TCK m. 6'da tanımlanmıştır. Madde metnine göre itiyadi suçlu; kasıtlı bir suçun temel şeklini ya da daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekillerini bir yıl içinde ve farklı zamanlarda ikiden fazla işleyen kişi olarak ifade edilmiştir.

Serbest hareketli suç ve bağlı hareketli suç ayrımında ise kıstas; kanun maddesinde suçun hangi hareketlerle gerçekleştirileceğinin yazılmasıdır. Serbest hareketli suçlarda kanun maddesinde suçun hangi hareketlerle gerçekleştirileceği belirtilmemişken bağlı hareketli suçlarda kanun maddesinde suçun hangi hareketlerle gerçekleştirileceği ifade edilmiştir.

Nedensellik bağlantısından söz edebilmek için meydana gelmiş olan bir netice gerekmektedir. Gerçekleştirilen bir hareketin suç teşkil edip de dış dünyaya yansması netice olarak adlandırılmaktadır. Kanun maddelerinde suçlar tanımlanırken kanun koyucu bazı suç tipleri için suçun tamamlanmasını belirli bir neticenin meydana gelmesine bağlı kılmış olmasına karşın bazı suç tipleri için ise böyle bir belirleme

yapmayarak neticenin meydana gelmemiş olması halinde yine de suçun oluşacağını ifade etmiştir.

Netice alt unsuru açısından suç tiplerine bakıldığında biçimsel suç ve maddi suç olarak ikili ayrıma rastlanmaktadır. Biçimsel suç aynı zamanda neticesiz suç yahut neticesi harekete bitişik suç olarak da adlandırılmaktadır. Bu tür suçlarda kişinin hareketi gerçekleştirmesiyle birlikte suç meydana gelmektedir, netice gerçekleştirilen harekete bitişiktir. Maddi suç ise neticeli suç yahut neticesi hareketten ayrılabilen suç olarak tanımlanmaktadır. Maddi suçlarda hareketten ayrı olarak neticenin meydana gelmesi ile birlikte suç oluşmuş kabul edilmektedir.

Bahsedilen netice kimi zaman zarar olarak ortaya çıkabileceği gibi kimi zaman da tehlike olarak oluşmaktadır. Bu durumda zarar suçları ve tehlike suçları olmak üzere ikili ayırım yapılmaktadır. Zarar suçlarında gerçekleştirilen hareket nedeniyle zarar meydana gelmelidir. Tehlike suçlarında ise gerçekleştirilmiş olan hareket nedeniyle suç konusunun bir zarara uğrama tehlikesinin varlığı yeterlidir. Ayrıca bir zararın meydana gelmesine gerek yoktur. Tehlike suçları da kendi içlerinde somut tehlike suçları ve soyut tehlike suçları olarak ikiye ayrılmaktadır. Somut tehlike suçlarında gerçekleştirilmiş olan hareketin, hukuksal değer üzerinde tehlike meydana getirip getirmediği hususunun tespiti için inceleme yapılırken soyut tehlike suçlarında gerçekleştirilmiş olan hareketin, hukuksal değer üzerinde tehlike meydana getirip getirmediğinin tespiti yapılmamaktadır. Soyut tehlike suçlarında inceleme yapılmamasının nedeni failin icrai yahut ihmali nitelikteki hareket gerçekleştirmesinin yeterli kabul edilmesidir.

Netice unsurunu incelerken bir diğer husus da ani suçları ve sürekli suçlar ayrımı olmaktadır. Ani suçlarda hareket gerçekleştirildiği anda neticenin meydana gelip hemen sona ermesi, devam etmemesi söz konusudur. Sürekli suçlarda ise gerçekleştirilen hareket nedeniyle meydana gelen netice bir süre devam etmekte, kesilmemektedir.

Neticesi nedeniyle ağırlaşmış suç tipleri TCK m.23’de ““Bir fiilin, kastedilen daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi halinde, kişinin bundan dolayı sorumlu tutulabilmesi için, bu netice bakımından en azından taksirle hareket etmesi gerekir.” olarak ifade edilmiştir. Neticesi nedeniyle ağırlaşmış suçlarda failin gerçekleştirmiş olduğu hareket nedeniyle suçun meydana gelmesi için yeterli olan

neticeden daha ağır bir başka netice meydana gelmektedir. Bu durum kanun koyucu tarafından daha ağır cezalandırma gerektiren bir husus olarak kabul edilmiştir. Neticesi nedeniyle ağırlaşmış suçlarda failin meydana gelen daha ağır neticeden sorumlu tutulmasındaki neden, meydana gelen daha ağır neticenin bağımsız sebepler serisinin neticesi olmaması aksine failin önceden gerçekleştirmiş olduğu sebepler serisine bağlı olmasıdır.

Neticesi nedeniyle ağırlaşmış suçları iki ayrı başlık altında incelemek mümkündür. Bunlardan ilk başlığı gerçek neticesi nedeniyle ağırlaşmış suçlar oluşturmaktadır. Gerçek neticesi nedeniyle ağırlaşmış suçlarda failin gerçekleştirmiş olduğu hareket neticesinde kastettiğinden daha ağır bir netice meydana gelmektedir. Bir diğer başlık ise görünüşte neticesi nedeniyle ağırlaşmış suçlar olarak ifade edilebilir. Görünüşte neticesi nedeniyle ağırlaşmış suçlarda suçun meydana gelebilmesi için gereken neticeden başka ve daha ağır bir neticenin meydana gelmesi gerektiği kabul edilmektedir.

Nedensellik bağlantısı konusunu çeşitli suç tipleri nezdinde incelemek gerekirse öncelikle nedensellik bağlantısının tüm suç tiplerinde mevcut olması gerektiği söylenebilir. Bazı suç tiplerinde ise nedensellik bağlantısı hususu tek tek incelenmelidir. Bu suç tiplerinden ilki teşebbüs aşamasında kalan suçlardır. Teşebbüs halinde kalmış suçlarda nedensellik bağlantısı hususunun varlığı incelenirken tamamlanmış suçlara ilişkin kıstaslar uygulanmaktadır. Teşebbüs aşamasında kalmış suçlarda herhangi bir netice meydana gelmemektedir çünkü fail elinde olmayan nedenlerden dolayı neticeyi gerçekleştirememektedir. Ancak gerçekleştirmek istediği netice bakımından nedensellik bağlantısının varlığı hususu irdelenebilmektedir. Bu aşamada failin cezai sorumluluğunun doğabilmesi için failin gerçekleştirmiş olduğu hareketin kanun maddesinde sınırları çizilmiş olan ve suç sayılan neticeyi oluşturmaya elverişli olması gerekmektedir. Bu durumda nedensellik bağlantısı kurulurken failin gerçekleştirdiği hareketle oluşmayan netice arasında bir inceleme yapılmaz. Fail tarafından gerçekleştirilmiş olan hareketle meydana gelmesi mümkün olan netice arasında inceleme yapılır. Dikkat edilmesi gereken durum, fail tarafından gerçekleştirilmiş olan hareket veya hareketlerin hayat tecrübesine göre neticeyi meydana getirmeye elverişlilik hususudur.

Neticesi harekete bitişik suçlarda, fail tarafından hareketin gerçekleştiği anda netice de gerçekleşeceği için nedensellik bağlantısı hususunda ayrıca bir araştırmaya gerek kalmamaktadır. Çünkü failin gerçekleştirdiği hareket ile meydana gelmiş olan netice arasında zaman aralığı mevcut değildir. Neticesi harekete bitişik suçlarda, kanun tarafından yasaklanan netice ile hareket arasında nedensellik bağlantısı doğrudan kurulmaktadır.

Neticesi harekete bitişik suçlardan bir diğeri olan ihmali suçlar açısından da nedensellik bağlantısı hususunun incelenmesine gerek olmamaktadır. Ancak bir başka açıdan bakılırsa ihmalin neden olarak kabul edilebilmesi için ihmal olmadığı zamanda neticenin var olmaması hususunu tespit etmek yeterli değildir. Başka şartların da varlığı gerekmektedir. Bu durumda bir kimsenin gerçekleştirdiği hareketi neden olarak kabul etmek için icrai hareket ve ihmali hareket arasında farklılıklar mevcuttur. İcrai suçlarda nedensellik bağlantısı hususunun tespiti için fail tarafından icrai hareketin gerçekleşmemesi halinde neticenin var olup olmayacağının incelenmesi yeterlidir. İhmal suretiyle icrai suçlarda ise bu durum incelenmelidir. Daha sonra ihmalin olmadığı kanısına varılsaydı neticenin de var olmayacağı tespit edilse dahi bir araştırma daha yapılması gerekli olmaktadır. İkinci aşamadan sonra ikinci şartın gerçekleşmesi halinde ihmal neticenin bir nedeni olarak kabul edilmektedir.

İhmal suretiyle icrai suçlar açısından nedensellik bağlantısı hakkında bir değerlendirme yapmak gerekirse; ihmalin bir neticenin nedeni olarak kabul edilebilmesi için ihmalde bulunan kişinin neticeyi önleme yükümlülüğüne haiz olması veya neticeyi önleme görevinin olması gerekmektedir. Failin neticeyi önleme imkanı da bulunması gerekmektedir.

İnsani nedensellik anlayışına göre insan bilinç ve irade özelliklerine haiz olarak yaratılmıştır. İnsan haiz olduğu bu bilinç ve irade ile belirli neticeleri öngörebilmektedir. İnsan yine sahip olduğu iradesi ile nedenler serisine müdahale imkanına da sahiptir. Ancak insan sadece kendi egemenlik alanına giren neticelerden sorumludur. Çünkü söz konusu neticeyi istemiyorsa engel olabilir. Egemenlik alanı dışında olan neticeler artık insanın değil doğanın eseri olarak kabul edilmektedir.

İnsani nedensellik anlayışı kapsamında ihmalin varlığı halinde bazı kıstasların karşılanmasıyla, meydana gelen neticenin nedeni söz konusu ihmal olabilmektedir. Bu

durumun oluşması için ihmalin, meydana gelmiş olan netice açısından olmazsa olmaz bir şart olması gerekmektedir. İhmalin olmazsa olmaz bir şart olarak kabul edilebilmesi için ise fail tarafından gerçekleştirilmesi gereken hareketin, meydana gelen neticeyi önleyebilmesi olağan kabul ediliyorsa failin hareketi gerçekleştirilmemesi netice açısından olmazsa olmaz bir şarttır.

Gerek mülga Türk Ceza Kanununda gerekse yürürlükteki Türk Ceza Kanununda nedensellik bağlantısı hususu ile ilgili bir madde yer almamaktadır. Şayet kanunda nedensellik bağlantısının sınırları net olarak çizilmeye çalışılırdı bu durum adil yargılama açısından büyük bir noksanlık olurdu. Çünkü nedensellik bağlantısı hususu, meydana gelen her olayda olayın özelliklerine göre değerlendirilmelidir. Bu bakımdan kanunda madde olarak yer almaması isabetli olmuştur. Nedensellik bağlantısının sınırları kanunla çizilmemiş bunun yerine sınır çizme görevi doktrine ve yargı organlarına bırakılmıştır.

Ceza kanunlarımız nedensellik bağlantısının sınırlarını çizmemiş, nedensellik bağlantısına atıf yapmakla yetinmiştir. Gerek 765 sayılı TCK gerekse 5237 sayılı TCK kapsamında özel hükümler bölümünde “neden olmak”, “sebebiyet vermek” gibi kavramlar kullanılarak nedensellik bağlantısı hususuna atıfta bulunulmuştur.

Türk hukukunda durum böyle iken yabancı hukukta da nedensellik bağlantısı konusu kanunlarda çok fazla yer almamaktadır. İtalyan Ceza Kanunu nedensellik bağlantısı hususuna madde kapsamında yer vermiştir. İtalyan Ceza Kanunu’na göre bir kimse, meydana gelen netice kendi icrai hareketinden yahut kendi ihmalden kaynaklanmadıkça sorumlu tutulamayacaktır. Fin Ceza Kanunu da nedensellik bağlantısı hususuna değinmiş ve bir kimsenin gerçekleştirmiş olduğu hareket eğer kendi iradesinden çok tesadüfi olarak kabul ediliyorsa o halde o kimse artık sorumlu tutulamayacaktır.

Yunan Ceza Kanunu, İzlanda Ceza Kanunu, Danimarka Ceza Kanunu da nedensellik bağlantısına değinmiştir.

Çalışma kapsamında incelenmiş olan Yargıtay kararlarından anlaşılacağı üzere, nedensellik bağlantısı hususu her ne kadar kanun kapsamında tanımlanmamış olsa da Yargıtay gerek madde gerekçelerinden gerekse doktrinden nedensellik bağlantısı hususu hakkında çıkarım yapmaktadır. Dolandırıcılık suçunun tanımlandığı maddede

dolandırıcılık suçunun oluşması için fail tarafından bir başkasına verilen zarar ile failin gerçekleştirmiş olduğu hareket arasında nedensellik bağlantısının var olması gerektiği açıkça ifade edilmemesine rağmen Yargıtay nedensellik bağlantısını aramıştır. Bir başka suç tipi olan resmi belgede sahtecilik suçunda yine madde metninde nedensellik bağlantısından bahsedilmemiş ancak madde gerekçesinde bu hususa değinilmiş ve resmi belge kavramı tanımına göre düzenlenen belge ile kamu görevlisinin ifa ettiği görev arasında bir irtibatın bulunması gerektiği belirtilmiştir.

Nedensellik bağlantısı hem kanunda madde olarak yer almaması hem de konu derinliği itibariyle beraberinde birçok problem getirmektedir. Bu problemlerin çözümü de yargıya ve doktrine bırakılmıştır. Bir kimse ancak kendi gerçekleştirdiği hareketi nedeniyle meydana gelen neticeden sorumlu tutulabilir. Bazen bir kimsenin gerçekleştirdiği hareket sonrasında nedenler serisine yeni nedenler eklenebilir. Bu durumda sonradan eklenen nedenlerin, baştaki hareket ile netice arasındaki nedensellik bağlantısı hususunu ortadan kaldırıp kaldırmayacağı tespiti önem arz etmektedir. Burada sonradan eklenmiş olan nedenin ilk neden ile arasındaki ilişkiye bakılması gerekmektedir.

Burada sonradan eklenen nedenlerin ne zaman ilk nedene göre bağımsız kabul edileceği de bir soru işaretidir.

Fail başlangıçta hareketi gerçekleştirmemiş olmasına rağmen sonradan eklenen nedenler serisi neticenin meydana gelmesine neden oluyorsa sonradan eklenen nedenler serisi bağımsız özellik taşıyor demektir. Ancak sonradan eklenen nedenler serisine rağmen yine de failin ilk başta gerçekleştirmiş olduğu hareketin olmazsa olmaz niteliğini etkilemiyorsa bağımsız nedenler serisinden söz edilemez.

Meydana gelen bir olayda fail tarafından bilinmeyen nedenlerin varlığı da nedensellik bağlantısını etkileyebilmektedir. Bu durumda mağdurun veya üçüncü kişinin hareketinden kaynaklı başka neden gerçekleşmektedir. Meydana gelmiş olan netice ise bu nedenden dolayı meydana gelmiş olmaktadır. Fail ilk nedeni kendi hareketi ile gerçekleştirmiştir. Bundan dolayı netice ile arasındaki nedensellik bağlantısının varlığı devam etmektedir. Yukarıda bahsedilen nedensellik bağlantısının kesilmesi hususundan farklı olarak burada meydana gelen netice açısından bağımsız nedenler

serisinin herhangi bir rolü yoktur. Bu duruma verilecek en güzel örnek neticesi nedeniyle ağırlaşan suçlar olmaktadır.

Mağdurda önceden var olan bir durum da neticenin meydana gelmesini tetiklemiş olabilir. Örneğin mağdurun bir hastalığı olabilir, bu durumda failin gerçekleştirdiği hareket ile tipik netice meydana gelmiş olur.

Nedensellik bağlantısı hususunda karşılaşılabilecek bir başka problem de öne geçen sebebin varlığıdır. Öne geçen sebebin varlığı halinde fail tarafından gerçekleştirilen ilk hareket neticeyi meydana getirmeye elverişli olmasına rağmen daha netice meydana gelmeden başka bir kimse de neticeyi meydana getirmeye elverişli bir hareket gerçekleştirir ve ilk hareket etkisini göstermeden ikinci hareket etkisini göstererek neticeyi meydana getirmiş olur. Bu durumda tek başına neticeyi meydana getirmeye elverişli olan nedenin varlığı halinde mevcut olan diğer nedenler nedensellik bağlantısı kapsamında çıkmaktadır. Öne geçen sebebin var olması halinde diğer nedenlerden bağımsız olarak neticeyi meydana getiren neden artık diğer nedenlerle netice arasındaki nedensellik bağlantısının ilişkisini ortadan kaldırır.

Alternatif nedensellik veya bir diğer adıyla çifte nedensellik varlığı halinde, gerçekleştirilen iki hareket meydana bir netice getirmektedir. Burada önemli olan husus gerçekleştirilen iki hareketin birbirinden bağımsız olmasıdır. Gerçekleştirilen iki bağımsız hareket tek başlarına da neticeyi meydana getirmeye elverişlidir. Bu nedenle de meydana gelen netice için hareketlerin birleşmesi ile meydana geldi demek doğru olmaz. Aksine her bir hareket netice için nedenseldir.

Alternatif nedenselliğin aksine meydana gelen neticenin gerçekleştirilen hareketlerin toplamı olduğu bir durum da vardır. Bu duruma kümülatif nedensellik adı verilmektedir. Kümülatif nedensellik halinde meydana gelen netice, gerçekleştirilen nedenlerin toplamı, birleşimi olmaktadır.

Rezerv nedenin önemsizliği probleminde ise varsayım dayalı nedensellik söz konusu olmaktadır. Burada bir hareket gerçekleştirilip netice meydana getirileceksen henüz hareket gerçekleşmeden başka bir kimse başka bir hareket gerçekleştirip neticenin meydana gelmesine neden olmaktadır. Hareketi gerçekleştirmiş olan failin hareketi olmasaydı da neticenin meydana geleceği kesindir. Ancak bu kesinliğe rağmen, hareketi gerçekleştirmiş olan failin hareketi ile meydana gelen netice arasındaki

nedensellik bağlantısını ortadan kaldırmamaktadır. İlk hareketi gerçekleştirme fırsatı olmayan failin ise nedensellik bağlantısı ilişkisinde yeri yoktur.

Nedensellik bağlantısı görüldüğü gibi oldukça derinliği olan, adeta birden fazla dalı olan bir ağaçtır. Büyük ve köklü bir ağacın bir saksıda büyütülmesi ne kadar imkansızsa nedensellik bağlantısı hususunun da kanun maddelerinde sınırlarının çizilmesi o kadar imkansızdır. Kanun koyucu bu alanı yargıya ve doktrine bırakarak en adil tutumu seçmiştir. Aksi yolu seçseydi ve kanunda nedensellik bağlantısı kriterlerini belirleyip konunun sınırlarını çizmiş olsaydı o zaman oldukça sıkıntılı bir yargı süreci başlayacaktı.

Yargı makamları önlerine gelen her dosyada kanun maddesini uygulamaya çalışacaklardı ve nedensellik bağlantısının bu köklü yapısı nedeniyle kanunda mutlaka eksik yerler kalmış olacağı için adil yargılama söz konusu olmayacaktı. Kanunilik ilkesi gereğince yargı makamları kanun maddesinin dışına da çıkamayacaktı ve adalet beklendiği ölçüde gerçekleşmeyecekti. Bu nedenle gerek 765 sayılı TCK gerekse 5237 sayılı TCK kapsamında nedensellik bağlantısı kavramının sınırlarının çizilmemesi oldukça yerinde bir tutumdur.

Neticesi olan suçlar açısından nedensellik bağlantısı hususunda tartışılacak çok fazla şey yoktur. Kişinin gerçekleştirdiği hareket ile meydana gelmiş olan netice arasında neden-sonuç ilişkisinin varlığı halinde nedensellik bağlantısı kurulacaktır. Ancak bu durum beraberinde birden çok teori getirmiştir.

Nedenlerin çokluğu halinde başvuru teoriler sayı bakımından fazladır ve zaman zaman birbirleriyle çelişmektedirler. Teorilerin çok olmasına karşın bahsedilen, kitaplarda yer alan teoriler sadece belirli başlı teorilerdir. Kalan teorilerin çoğunun adı çok az kaynakta geçmektedir. Doktrin kendi arasında bir eleme yapmıştır ki bu eleme hukukçular, özellikle yargı görevi üstlenenler için olumlu bir adımdır.

Nedensellik bağlantısı hakkındaki teorilerin tamamı hem konu açısından hem de ceza hukuku açısından çok değerli olmakla birlikte doktrinde zenginlik olsa da yargılama aşamasında görüşlerin çatışmasına neden olabilme ihtimalini doğurmaktadır.

Yıllar içinde değerli hukukçular tarafından meydana getirilen teorilerin her biri nedensellik bağlantısı hususunu daha iyi anlamak, anlatmak ve uygulama için önem

taşımaktadır. Her birinin ifade ettiği nokta ayrı ayrı önemlidir. Bununla birlikte görülüyor ki oluşan teorilerin hiçbiri nedensellik bağlantısı kavramını eksiksiz olarak tanımlayamamaktadır. Toplumu oluşturan insanlar, yaratılışlarından bu yana sürekli bir değişim ve gelişim içindedirler. Bu değişim ve gelişim beraberinde sürekli olarak yenilenmeyi, yeni keşifleri getirmektedir. Değişen insanlarla beraber toplumlar da değişmiştir. Toplumların temelinde daima hukuk vardır. Toplumlar değişikçe hukuk kuralları da değişmiştir. Her hukuk kuralı adil olmayabilir. Nitekim bazı toplumlarda belirli yıllarda adil olmayan ve adalet getirmeyen hukuk kuralları da olmuştur. Ancak ne olursa olsun hukuk varlığını korumuştur.

Bugün gelinen noktaya ulaşılan dek birçok zorlu yoldan geçilmiştir. Nihayet nedensellik bağlantısı ile ilgili filozoflar ve hatta diğer bilim dallarıyla uğraşan kişiler düşünmeye başlamış ve bu düşünceler hukuka aktarılmıştır. Bu süreç uzun bir tarihe yayılmıştır. Filozofların, sosyologların ve hukukçuların nedensellik bağlantısı ile ilgili bu kadar çaba sarf etmelerine ve çeşitli teoriler ileri sürmelerine rağmen nedensellik bağlantısında tüm problemleri çözecek tek bir teori veya görüş meydana getirilememiştir. Bunun en belirgin nedeni insanın, insanın oluşturduğu toplumun ve toplumda var olan hukukun sürekli olarak bir değişim içinde olmasıdır. İnsan yapı olarak sıradan değildir. Nedensellik bağlantısı kavramı da her olayda ayrı değerlendirilmesi gereken, ne kadar olay varsa o kadar kural olan bir husustur. İki durum birleştiğinde tek bir kural koymak imkansız hale gelmektedir.

Nedensellik bağlantısı ceza hukuku açısından oldukça önemli bir konudur. Bu konudaki çakışmaların giderilmesi ve meydana gelen yahut gelebilecek problemlerin çözülmesi için hali hazırda var olan teorilerden sadece birini veya birkaçını seçip diğerlerini yok saymak pek mantıklı bir yol olmayacaktır. Çünkü var olan teorilerin tümü farklı bakış açılarıyla nedensellik bağlantısı kavramının içini doldurmaya yardımcı olmaktadır. Burada tüm teoriler bir araya getirilerek, meydana gelen olayın oluş biçimine ve diğer özelliklerine göre bir çözüm bulunmalıdır. Buna rağmen yine de adil bir çözüme ulaşılamama ihtimaline karşın en azından denemek ve tarihsel süreçte olduğu gibi deneme yanılma yoluyla daha doğru bir çözüme ulaşmak gerekmektedir. Hakim, var olan tüm teorileri tecrübe ve hayatın olağan akışı penceresinden değerlendirmek suretiyle nedensellik bağlantısı hususunu ve bu konuda ortaya çıkan yahut çıkabilecek problemleri çözmelidir.

KAYNAKÇA

- AKARSU, Bedia. **Felsefe Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: İnkılâp Yayınları. 1997.
- AKBULUT, Berrin. “Tıp Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı”. **Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları Konulu Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu**. Türkiye Barolar Birliği Yayınları. 2008.
- AKINTÜRK, Turgut. **Borçlar Hukuku**. 10.b. İstanbul. Beta Yayıncılık. 2004.
- AKKAYA, Çetin. “Suçların İctimai Bağlamında Fiil Tekliği”. **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**. S. 13 (Haziran 2019).
- AKTAŞ, Sururi. “Cezalandırmanın Amacı Üzerine”. **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. C. XIII. S. 1-2 (2009).
- AKTAŞ, Sururi.” Hukuk Devleti İdealine Felsefi Bir Bakış”. **Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi**. S. 1 (Şubat 2020)
- ALACAKAPTAN, Uğur. “Suçun Unsurları”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**. 2. b. (1975).
- ANYANGWE, Carlson. **Criminal Law: The General Part**. 8. b. LangaaResearch& Publishing CIG. 2015.
- APAYDIN, Cengiz. “Taksirle Yaralama Suçu”. **Ankara Barosu Dergisi**. S. 1 (Ocak 2011).
- APAYDIN, Cengiz. **Bilişim Suçları ve Bilişim Ceza Hukuku**. İstanbul: kendi yayını. 2017.
- ARAL, Vecdi. **Beklediğimiz ve Bizden Beklenen Adalet**. İstanbul: Legal Yayıncılık. 2014.
- ARAL, Vecdi. Eğitim ve Hukuk Eğitimi”. **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi**. C. XVIII. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları. 2008.
- ARAL, Vecdi. **Toplum ve Adaletli Yaşam**. 2. b. İstanbul: Legal Yayıncılık. 2012.

ARTUK, Mehmet Emin. “Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Genel Hükümlerine İlişkin Düşünceler”, **Legal Hukuk Dergisi**. C. III. S. 32 (Ağustos, 2005).

ARTUK, Mehmet Emin. Ahmet GÖKCEN ve Caner YENİDÜNYA. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 2. b. Ankara: Turhan Kitabevi. 2006.

ARTUK, Mehmet Emin. Ahmet GÖKCEN ve Caner YENİDÜNYA. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. Ankara: 2009.

AYDIN, Hasan. **Eski Yunan’dan İslam’ın Klasik Çağına Neden Kavramı ve Nedensellik Sorunu**. 1. b. Bilim ve Gelecek Kitaplığı. İstanbul. 2009.

AYGÖRMEZ-UĞURLUBAY, Gülsün A. “Alman ve Türk İçtihatlarında Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Yaralama Suçunda Nedensellik ve Objektif İsnâdiyet”. **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**. C. XXI. S. 1 (Mart 2015).

BAŞLAR, Yusuf, “Anayasal Demokrasi ve Hukuk Devleti”. **Yargıtay Dergisi**. C. XXXVII. S. 4 (2011).

BİRTEK, Fatih. “Kasten Öldürmeye Teşebbüs ve Kasten Yaralama Suçlarının Manevi Unsur Bakımından Ayırt Edilmesi”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. C. LVIII. S. 2 (Haziran 2009).

CANPOLAT, Can. “Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı”. **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. C. XV. S. 2 (Ekim 2020).

CENTEL, Nur. Hamide ZAFER ve Özlem ÇAKMUT. **Kişilere Karşı İşlenen Suçlar**. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2007.

CENTEL, Nur. Hamide ZAFER ve Özlem ÇAKMUT. **Türk Ceza Hukukuna Giriş**. 3.b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2005.

CENTEL, Nur. **Türk Ceza Hukukuna Giriş**. 2. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2002.

DAVIES, Graham. Sally LLOYD-BOSTOCK. Mary MCMURRAN ve Clare WILSON. **Psychology, Law, and Criminal Justice : International Developments in Research and Practice**. Berlin: De Gruyter. 1996.

DEMİRBAŞ, Timur. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 4. b. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2006.

DOLOVICH, Sharon ve Alexandra NATAPOFF. **The New Criminal Justice Thinking**. New York: New York University Press. 2017.

DÖNMEZER, Sulhi ve Sahir ERMAN. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**. C.I. 11. b. İstanbul. Beta Yayıncılık. 1994.

DÖNMEZER, Sulhi ve Sahir ERMAN. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**. C.I. 14. b. İstanbul. Beta Yayıncılık. 1997.

DÖNMEZER, Sulhi ve Sahir ERMAN. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**. C.II. 12. b. İstanbul. Beta Yayıncılık. 1999.

DÖNMEZER, Sulhi ve Sahir ERMAN. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**. C.III. 12. b. İstanbul. Beta Yayıncılık. 1997.

DÖNMEZER, Sulhi. “Maddi Sebebiyet Alakası”. **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**. C. IX. S. 1-2 (Eylül 2011).

DÖNMEZER, Sulhi. “Suç Siyaseti”. **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**. C. LII. S. 1-4 (Temmuz, 2011).

DÖNMEZER, Sulhi. **Genel Ceza Hukuku Dersleri**. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları. 2003.

DÖNMEZER, Sulhi. **Toplumbilim**. 12. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 1999.

DUBBER, Markus ve Tatjana HÖRNLE. **Criminal Law : A Comparative Approach**. Oxford: Oxford University Press. 2014.

ERCAN, İsmail. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 10. b. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. 2014.

ERDİN, Selim. “Ceza Hukukunda İlliyet”. (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2015.

EREM, Faruk ve Nevzat TOROSLU. **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**. 9. b. Ankara: Savaş Yayınevi. 2003.

EREM, Faruk. Ahmet DANIŞMAN ve Mehmet Emin ARTUK. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 14. b. Ankara: 1997.

EREN, Fikret. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**. 8. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2003.

ERMAN, Sahir ve Çetin ÖZEK. **Ceza Hukuku Özel Bölüm**. İstanbul. 1994.

ERSOY, Uğur. "Ceza Hukukunun Gri Alanı: Tehlike Suçları". **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**. C. I. S. 41 (Ocak 2020).

ESENYEL, Adnan. "Descartes ve Hume'da 'Şüpheli Bilgi' Fikri". **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**. S. 24 (2017).

FLETCHER, George P. **Rethinking Criminal Law**. Oxford: Oxford University Press. 2000.

FONTAINE, Reid Griffith. **The Mind of the Criminal: The Role of Developmental Social Cognition in Criminal Defense Law**. New York: Cambridge University Press. 2012.

GÖKBERK, Macit. **Felsefe Tarihi**. 17. b. Remzi. İstanbul. 2007.

GÖLCÜKLÜ, Feyyaz. **Ceza Hukuku Dersleri**. Ankara: 1981-1982. Aktaran ARTUK, Mehmet Emin. Ahmet GÖKCEN ve Caner YENİDÜNYA. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 2. b. Ankara: Turhan Kitabevi. 2006.

GÖNDEŞ, Hülya. "John Locke'un Nedensellik İlkesi". **Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. C. VI. S. 11 (Haziran 2019).

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref ve Turgut TAN. **İdare Hukuku. C. 1. Genel Esaslar**. Ankara: Turhan Kitabevi. 1998.

HAFIZOĞULLARI, Zeki ve Muharrem ÖZEN. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 3. b. Ankara. 2010. Aktaran ÖZEN, Mustafa. **Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler**. Ankara: Adalet Yayınevi. 2017.

HAKERİ, Hakan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler**. 9. b. y. y. : Seçkin Yayıncılık. 2013.

HAKERİ, Hakan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 18. b. Ankara: Adalet Yayınevi. 2015.

HAKERİ, Hakan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 8. b. Ankara: Seçkin Yayınevi. 2009.

HAKERİ, Hakan. **Ceza Hukuku**, 5. b., Ankara, 2007, s. 152, Aktaran KOCA, Mahmut ve İlhan ÜZÜLMEZ. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. b., Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2014. s. 129.

HAKERİ, Hakan. **Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2003.

HAKERİ, Hakan. **Sorularla Ceza Hukuku**. y. y. : Türkiye Barolar Birliği Yayınları. 2005.

HARDING, Karen. “Dünden Bugüne Nedensellik: Gazzali ve Kuantum Teorisi” (çev. Ahmet Mekin Kandemir). **Kelam Araştırmaları Dergisi**. C. XVI. S.2 (Aralık 2018).

HEKİMOĞLU, Mehmet Fahrettin. **Ceza İnfaz Hukuku ve Cezaevi İdaresi**. Ankara: Adalet Yayınevi. 2001.

HUME, David. **An Enquiry Concerning Human Understanding**. (çev. Oruç Aruoba). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 1975.

İÇEL, Kayıhan ve Süheyl DONAY. Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım. 3. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 1999.

İÇEL, Kayıhan, **Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. 1967. s. 169 ve son; Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım**. C.I. 12. b. İstanbul 1997. s. 658 ve son. Aktaran İÇEL, Kayıhan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 4. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2017.

İÇEL, Kayıhan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 4. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2017.

İÇEL, Kayıhan. Füsun SOKULLU-AKINCI. İzzet ÖZGENÇ. Adem SÖZÜER. Fatih Selami MAHMUTOĞLU ve Yener ÜNVER. **Yaptırım Teorisi**. 2. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2002.

İÇEL, Kayıhan. Füsun SOKULLU-AKINCI. İzzet ÖZGENÇ. Adem SÖZÜER. Fatih Selami MAHMUTOĞLU ve Yener ÜNVER. **Suç Teorisi**. 2. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2000.

İÇEL, Kayıhan. Füsun SOKULLU-AKINCI. İzzet ÖZGENÇ. Adem SÖZÜER. Fatih Selami MAHMUTOĞLU ve Yener ÜNVER. **Yaptırım Teorisi**. 2000. Aktaran ÖZBEK, Veli Özer. Nihat KANBUR. Koray DOĞAN. Pınar BACAĞSIZ ve İlker TEPE. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2. b. 2011.

İÇEL, Kayıhan. **Suçların İctimai-Genel Bilgiler-Fikri İctima-Müteselsil Suçlar-Görünüşte İctima**. İstanbul. 1972. Aktaran İÇEL, Kayıhan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 4. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2017.

İNANÇ, Adnan. “John Rawls ve Hukuk Devleti Açısından Adalet Teorisi”. **İstanbul Barosu Dergisi**. C. XCIV. S. 3 (Mayıs-Haziran 2020).

JOHANNES WESSELS. STRAFRECHT. ALLGEMEINER. 18. NEUBEARBEITETE AUFLAGE. HEIDELBERG 1988. AKTARAN ARTUK, Mehmet Emin. Ahmet GÖKCEN ve Caner YENİDÜNYA. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 2. b. Ankara: Turhan Kitabevi. 2006.

KARAKAŞ-DOĞAN, Fatma. **Cezanın Amacı ve Hapis Cezası**. İstanbul: Legal Yayıncılık. 2010.

KATOĞLU, Tuğrul. “Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. C. LXI. S.2 (Haziran 2012).

KAYMAZ, Seydi ve Hasan Tahsin GÖKCAN. **5237 sayılı Türk Ceza Kanununda Taksirle Adam Öldürme ve Yaralama Suçları**. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2006.

KİRİŞ, Nurten. “Platon’da Adalet Tasarımı”. **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi**. C. XX. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları. 2010.

KOCA Mahmut ve İlhan ÜZÜLMEZ. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 7. b. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2014.

KOCA Mahmut ve İlhan ÜZÜLMEZ. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2012.

KOCA Mahmut ve İlhan ÜZÜLMEZ. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2011.

KUNTER Nurullah ve Feridun YENİSEY. **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**. 13. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2005.

KUNTER, Nurullah. **Suçun Maddi Unsuları Nazariyesi**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi. 1955.

MALEKİAN, Farhad. **International Criminal Law. The Law of Somebodyness. The Law of Nobodiness**. New York: Nova. 2020.

MALKOÇ, İsmail. **Açıklamalı Yeni Türk Ceza Kanunu**. Ankara: Malkoç Kitabevi. 2005.

OSMANOĞLU, Mehlika. “Birlikte Kusur”. **İstanbul Barosu Dergisi**. C. XCIII. S. 2 (Mart-Nisan 2019).

ÖKTEM, Ülker. “David Hume ve Immanuel Kant’ın Kesin Bilgi Anlayışı”. **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**. C. XLIV. S. 2 (2004).

ÖMEROĞLU, Ömer. “Ceza Hukukunda Nedensellik İlişkisi Üzerine Teoriler Dışında Bir Bakış”. **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. C. XV. Özel Sayı (Temmuz 2013).

ÖNDER, Ayhan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. İstanbul: C. II-III, 1992. Aktaran ARTUK, Mehmet Emin. Ahmet GÖKCEN ve Caner YENİDÜNYA. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 2. b. Ankara: Turhan Kitabevi. 2006.

ÖNDER, Ayhan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. Suç Genel Teorisi, Suçun Özel Belirliş Şekilleri II. İstanbul. 1989. Aktaran İÇEL, Kayıhan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 4. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2017.

ÖNDER, Ayhan. **Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler ve Bilişim Alanında Suçlar**. İstanbul: Filiz Kitabevi. 1994.

ÖZBEK, Veli Özer. “Ceza Hukukunda Nedensellik Bağlantısı ve Neticenin Objektif Yüklenebilirliği Teorisi”. **Ceza Hukuku Dergisi**. C. II. S. 5 (Aralık 2007).

ÖZBEK, Veli Özer. Nihat KANBUR. Koray DOĞAN. Pınar BACAKSIZ ve İlker TEPE. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2. b. 2011.

ÖZBEK, Veli Özer. **TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı**. 3. b. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2006.

ÖZBEK, Veli Özer. **TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı**, 3. b. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2006. s. 321; ÜNVER, Yener. **Ceza Hukukunda İzin Verilen Risk**, İstanbul: Beta Yayıncılık. 1998. s. 227. Aktaran KOCA, Mahmut ve İlhan ÜZÜLMEZ. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 7. b. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2014. s. 129.

ÖZEN, Mustafa. **Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler**. Ankara: Adalet Yayınevi. 2017.

ÖZGENÇ İzzet. **Türk Ceza Kanunu Şerhi Genel Hükümler**. Ankara: Seçkin Yayınevi. 2005.

ÖZGENÇ, İzzet. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2006.

ÖZGENÇ, İzzet. **Suçta İştirakin Hukuki Esası ve Faillik**. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hukuk Müşavirliği 1996. Aktaran İÇEL, Kayıhan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 4. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2017.

ÖZTÜRK, Bahri ve Mustafa Ruhan ERDEM. **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**. 11. b. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2011.

ÖZTÜRK, Bahri. Mustafa Ruhan ERDEM. Veli Özer ÖZBEK. **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku**. 5. b. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2001.

PARLAR, Ali. Muzaffer HATİPOĞLU ve Erol GÜNGÖR. **Deliller Çapraz Sorgu ve İspat**. Ankara: Kendi yayını. 2008.

PUPPE, I. (Kindhauser/Neumann/Paeffgen). Strafgesetzbuch, 4. Auflage, 2013. Vorbemerkungen zu 13. Rn. 167,; Roxin, Strafrecht, Band I. s. 292. Aktaran İÇEL, Kayıhan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 4. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2017.

REİSOĞLU, Safa. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**. 16. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2004.

ROXIN, Claus. Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band. I, Grundlagen, Der Aufbau der Verbrechenslehre, 2. Auflage, München 1994; 4. Auflage, München 2006. Aktaran İÇEL, Kayıhan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**. 4. b. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2017.

SOYASLAN, Doğan. **Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku**. y. y.: Yetkin Yayıncılık. 2000.

ŞEN, Ersan. “Yeni Türk Ceza Kanunu’nun 115. ve 122. Maddelerine İlişkin Bir Değerlendirme”. **İstanbul Barosu Dergisi**. C. LXXIX. S. 2 (Mart-Nisan 2005).

ŞEN, Ersan. **Türk Ceza Hukuku Suçun Genel Esasları ve Unsurları**. İstanbul: Der Yayınları. 2002.

ŞEN, Ersan. **Türk Ceza Hukuku Suçun Genel Esasları ve Unsurları**. İstanbul: Der Yayınları. 2002.

TARHAN ÜLKER, Emine. **Yeni Türk Ceza Yasasında Tehdit ve Hakaret Suçları**. Ankara: Yetkin Yayınları. 2007.

TEPEBAŞII, İskender. “Yeni TCK’da Cezalar ve İnfaz Rejimi”. **İstanbul Barosu Dergisi**. C. LXXXIII. S. 5 (Eylül-Ekim 2009).

THOMAS, Mark. **Criminal Law**. 2. b. Saltford: Hall & Stott Publishing. 2020.

TOROSLU, Nevzat. **Ceza Hukuku Genel Kısım**. Ankara: Savaş Yayınevi. 2012.

TULAY, Muhammed Emre. “Türk Ceza Hukukunda İntihara Yönlendirme Suçu”. **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**. C. XXVI. S. 2 (Aralık 2020).

UVILLER, H. Richard. **Virtual Justice : The Flawed Prosecution of Crime in America**. New Haven: Yale University Press. 1996.

UYGUR, Gülriz. “Adalet ve Hukuk Devleti”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. C. LIII. S. 3 (Ağustos, 2004).

ÜNVER, Yener. **Ceza Hukukunda İzin Verilen Risk**. İstanbul: Beta Yayıncılık. 1998.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet ve Refet ÖZDEMİR. **Türk Borçlar Kanunu Şerhi Genel-Özel**. C.I-II. Ankara: Yargıtay Yayınları. 1987.

YARSUVAT, Duygun. “Türk Ceza Kanunu’nun Temel İlkeleri”, **Türk Ceza Kanunu’nun 2 Yılı**, İstanbul, 2008.

YAYLALI, Mustafa. “Hukuk Devleti ve Hukukun Üstünlüğü Kavramları: Albert Venn Dicey ve Hans Kelsen”. **Liberal Düşünce Dergisi**. C. XXIII. S. 91-92 (Aralık 2018).

YILDAM, Zeki. “Hukuk Devleti Nedir?”. **İstanbul Barosu Dergisi**. C. LXXXVI. S. 2 (Mart-Nisan 2012).

YILDIZ, Ali Kemal. **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu**. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları. 2007.

YURTCAN, Erdener. **Ceza Yargılaması Hukuku**. 4. b. İstanbul: Kazancı Kitap. 1991.

YURTCAN, Erdener. **Ceza Yargılaması Hukuku**. 10. b. y. y.: Kazancı Kitap. 2004.

www.tdk.gov.tr. (Erişim tarihi: 11 Ocak 2020).

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 14. 02. 2020).

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>(Erişim Tarihi:15/05/2021).

